

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Η σημασία της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στις διεθνείς σχέσεις.

Ο ρόλος των σχέσεων μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σπυρίδων Κιτσάκης

A.M: 1214M079

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής, Επιβλέπων.

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής.

Ιωάννης Κωνσταντόπουλος, Λέκτορας.

Αθήνα, 2015

ΣΥΝΟΨΗ

Η συλλογή πληροφοριών και η κατασκοπεία συγκαταλέγεται ανάμεσα στα αρχαιότερα επαγγέλματα του κόσμου. Ανέκαθεν ο άνθρωπος επιδίωκε να συλλέξει πληροφορίες για οποιαδήποτε πολιτική, οικονομική, στρατιωτική δραστηριότητα τον ενδιέφερε. Τις πληροφορίες αυτές τις μετέδιδε στους αρχηγούς του ώστε αυτοί να μπορέσουν να λάβουν την καταλληλότερη απόφαση για κάθε περίπτωση. Με το πέρασμα του χρόνου οι τεχνικές και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούσε τόσο για τη συλλογή όσο και για την επεξεργασία των πληροφοριών βελτιώθηκαν και εκσυγχρονίστηκαν. Παρόλα αυτά η βασική ιδέα της λειτουργίας των πληροφοριών παραμένει η ίδια όπως την περιγράψαμε.

Βασικό κομμάτι της όλης διαδικασίας αυτής ήταν και παρέμεινε ο άνθρωπος με όλα τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά και αδυναμίες που τον κάνουν να ξεχωρίζει ως προσωπικότητα. Κατ' επέκταση η σχέση μεταξύ του ατόμου που επεξεργάζεται μια πληροφορία, δηλαδή του αναλυτή και του ατόμου που τελικά αποφασίζει, δηλαδή του αποδέκτη της πληροφορίας, έχει ιδιαίτερη σημασία για τη συλλογή πληροφοριών αλλά και για τη διαδικασία λήψης απόφασης.

Με την εργασία αυτή εστιάζουμε στη σημασία που έχει η σχέση αυτή για τη διαδικασία λήψης απόφασης στις διεθνείς σχέσεις και προσπαθούμε να κατανοήσουμε όλους εκείνους τους παράγοντες (ψυχολογικούς, συναισθηματικούς κ.α.) που την επηρεάζουν και καθορίζουν το τελικό αποτέλεσμα είτε θετικά είτε αρνητικά.

Λέξεις Κλειδιά: Πληροφορίες, Πληροφόρηση, Κατασκοπεία, Αναλυτής, Διαμορφωτές Αποφάσεων, Άτομο, Διαδικασία Λήψης Απόφασης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΣΥΝΟΨΗ.	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.	2
ΠΙΝΑΚΕΣ - ΣΧΗΜΑΤΑ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	5
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο Θεωρητική Θεμελίωση.	16
1.1 Εισαγωγικές έννοιες.	16
1.1.1 Δομικός ρεαλισμός.	16
1.1.2 Επίπεδα Ανάλυσης – Λήψης απόφασης.	22
1.1.3 Κρατικό Επίπεδο Λήψης Απόφασης.	23
1.1.3.α Το υπόδειγμα του Ορθολογικού Δρώντος ή Κλασικό Υπόδειγμα.	25
1.1.3.β Το υπόδειγμα Οργανωσιακής Διαδικασίας / Συμπεριφοράς.	26
1.1.3.γ Το υπόδειγμα Γραφειοκρατικής ή Κυβερνητικής Πολιτικής.	27
1.1.4 Ατομικό Επίπεδο Λήψης Απόφασης.	27
1.2 Πληροφορία – Πληροφόρηση.	33
1.3 Κατασκοπεία.	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο Συλλογή Πληροφοριών.	42
2.1 Δραστηριότητα Υπηρεσιών Πληροφοριών.	42
2.2 Κατηγορίες Συλλογής Πληροφοριών.	43
2.3 Επίπεδα– Τύποι Πληροφοριών.	45
2.4 Κύκλος Πληροφοριών.	47
2.4.1 Διεύθυνση.	50
2.4.2 Συλλογή.	51
2.4.3 Επεξεργασία - Ανάλυση Πληροφοριών.	52
2.4.4 Διανομή – Εκμετάλλευση.	54
2.5 Μέσα και μέθοδοι.	55
2.6 Αντιπληροφόρηση - (Counterintelligence).	57
2.7 Μυστική Δράση.	58
2.8 Προβλήματα – Δυσχέρειες .	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	Πληροφορίες και Λήψη Αποφάσεων.	61
3.1	Ανάλυση και Διαδικασία Λήψης Απόφασης.	61
3.2	Αποτυχία Πληροφόρησης – Στρατηγικός Αιφνιδιασμός.	63
3.3	Παθολογίες Αποτυχιών Πληροφόρησης.	65
	ΜΕΡΟΣ 2ο	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	Βασικές Λειτουργίες.	73
4.1.	Πληροφοριακά Προϊόντα.	74
4.2.	Κριτική Ικανότητα.	75
4.3.	Πρόβλεψη.	77
4.4.	Προσδοκίες Διαμορφωτών Απόφασης.	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	Κατανοώντας το Ατομικό Επίπεδο Ανάλυσης.	81
5.1.	Ανθρώπος.	81
5.2.	Οργανωτική Συμπεριφορά.	84
5.3.	Λογικές Αποφάσεις.	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο	Μια δύσκολη σχέση.	88
6.1.	Ατομική Ψυχολογία.	88
6.2.	Δυναμική Μικρών Ομάδων.	90
6.3.	Νοοτροπία στην Υπηρεσία.	91
6.4.	Πολιτικοποίηση Πληροφορίας.	92
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	96
	Βιβλιογραφία (Ελληνική – Ξενόγλωσση – Δικτυακές Πηγές)	99

ΠΙΝΑΚΕΣ - ΣΧΗΜΑΤΑ

		Σελ.
Σχήμα 1	Η πυραμίδα της πληροφόρησης	36
Σχήμα 2	Ιεράρχηση των πληροφοριών	37
Σχήμα 3	Απεικονίσεις Κύκλου Πληροφοριών	48
Σχήμα 4	Στρατηγικός αιφνιδιασμός με ιστορική προοπτική. Η μείωση του χρόνου προειδοποίησης	68
Πίνακας 1	Αξιοπιστία Πηγής – Ακρίβεια πληροφορίας	53
Πίνακας 2	Άποψη του Διαμορφωτή Αποφάσεων για τη Διαδικασία και τα Προϊόντα	75
Πίνακας 3	Χρησιμοποιούμενες εκφράσεις για τη βεβαιότητα	76

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*«καὶ γὰρ ἐκείνων, ὅταν ὁ πρῶτος ἄρῃ τὸν φρυκτόν,
ὁ δεύτερος τῶ μετ' αὐτόν ἐπύρσευσεν, εἴθ' ὁ τρίτος
τῶ τετάρτῳ, καὶ τέταρτος πέμπτῳ, καὶ πέμπτος ἕκτῳ
καὶ καθ' ἑναπάντες ἀλλήλοις, ὥστ' ἐν ὀξείδιᾳ
μήκους σταδίων τὸ σημανθέν ὑπὸ τοῦ πρώτου
πάντας ἐπιγνῶναι»¹*

Ὀνήσανδρος (1ος αι. μ.Χ.)

Πλατωνικός Φιλόσοφος

Το άναμμα ενός πυρσού στις μέρες μας είναι μια απλή διαδικασία που οι περισσότεροι άνθρωποι ίσως την έχουν συνδέσει με κάποια ψυχαγωγική δραστηριότητα ή αθλητικό γεγονός. Αρκετούς όμως αιώνες παλαιότερα αποτέλεσε ένα από τα πρώτα μέσα γρήγορης μετάδοσης μηνυμάτων και πληροφοριών. Οι φρυκτωρίες², όπως μας περιγράφει και ο Ονήσανδρος, ήδη από τον 12ο αι. π.Χ χρησιμοποιούνταν ως ένα σύστημα μετάδοσης μηνυμάτων και ειδοποιήσεων. Τα μηνύματα συνήθως αφορούσαν την έκβαση μιας μάχης ή διάφορες κινήσεις εχθρικών στρατευμάτων. Σχετίζονταν, δηλαδή, με απαραίτητες πληροφορίες γύρω από θέματα που επηρέαζαν άμεσα τα ζωτικά συμφέροντα της εκάστοτε Ελληνικής Πόλης-Κράτους.

Η σημασία των πληροφοριών και της συλλογής τους με διάφορους τρόπους ήταν γνωστή στην αρχαία Ελλάδα. Ανάκριση αιχμαλώτων, αυτόμολων και αγγελιοφόρων εξέταση διάφορων εγγράφων και υλικών αλλά και κατασκοπεία ήταν μερικές από τις μεθόδους συλλογής πληροφοριών. Την κατασκοπεία την ασκούσαν ικανά άτομα συνήθως με καλυμμένη ιδιότητα όπως αυτή του εμπόρου, ιατρού κ.α. Στον Ξενοφόντα για παράδειγμα αναφέρεται ότι οι πόλεις στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας ενημερώθηκαν για την πρόθεση του να μετακινήσει το στράτευμα του στην περιοχή από εμπόρους³. Η

1 «Πράγματι στις φρυκτωρίες, αφού ο πρώτος ανάψει τη φωτιά, ο δεύτερος δίνει σήμα στον επόμενο, ο τρίτος στον τέταρτο, ο τέταρτος στον πέμπτο, ο πέμπτος στον έκτο και, ένας ένας, όλοι ακολουθούν τον άλλον. Έτσι, σε λίγη ώρα και μέσα από απόσταση πολλών σταδίων, το σήμα που έστειλε ο πρώτος γίνεται γνωστό απ' όλους.» Ονήσανδρου (ή Οναςάνδρου), *Στρατηγικός*, εδάφιο ΚΕ.
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/H/Roman/Texts/Onasander/I*.html, 2015.

2 «Η λέξη προέρχεται από το ρήμα «φρυκτωρέω» που σημαίνει σηματοδοτώ, ειδοποιώ διά φρυκτών (πυρσών). Ιωαννίδου Κρίστου, *Συλλογή & Διαβίβαση Πληροφοριών κατά την διεξαγωγή Επιχειρήσεων στην Αρχαία Ελλάδα*, Στρατοί και Τακτικές, Τευχ.2, 2010, σ. 24.

3 Ο.π., σ. 25.

προξενία ήταν ο θεσμός που οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν, για να εκτελεί τις λειτουργίες μιας Υπηρεσίας Πληροφοριών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Καθηγητής Ανδρέας Γερολυμάτος: «Ο ρόλος του θεσμού της προξενίας στη συλλογή πολιτικών και στρατιωτικών πληροφοριών καθώς και η εμπλοκή του σε άλλες μυστικές δραστηριότητες κατέχει σημαντική θέση στη μελέτη της ελληνικής ιστορίας.»⁴

Η συλλογή πληροφοριών, η κατασκοπεία, οι καλυμμένες επιχειρήσεις και η μυστική δράση πάντα ανήκαν στις πιο κοινές μεθόδους της τέχνης της πολιτικής αλλά και ήταν αυτές οι οποίες είχαν την πιο αρνητική χροιά. Αν και κανένας δεν πρόκειται να παραδεχτεί δημόσια ποτέ την χρησιμοποίηση των μεθόδων αυτών όλες οι κοινωνίες ανά τους αιώνες τις χρησιμοποίησαν και ακόμα το κάνουν. Οι Ρωμαίοι Αυτοκράτορες παρότι υπερηφανεύονταν για την εντιμότητα και ακεραιότητά τους στην πραγματικότητα ήταν πρώτοι στην πολιτική χειραγώγηση, κατασκοπεία και στα βρόμικα κόλπα. Η σιδερένια πυγμή με την οποία κατάφεραν να κυριαρχήσουν για πέντε αιώνες στη Μεσόγειο δεν ήταν αποκλειστικό αποτέλεσμα της στρατιωτικής τους ισχύς. Ιστορικά οι Ρωμαίοι ήταν από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν τεχνικές που ακόμα και σήμερα χρησιμοποιούνται από τις Υπηρεσίες Πληροφοριών. Επιχειρήσεις πολιτικού επηρεασμού, πελατειακό σύστημα, προπαγάνδα, δολοφονίες, χρήση κρησφύγετων και κατάσκοποι είναι μερικές από τις μεθόδους που χρησιμοποίησαν για να εξασκήσουν την εξωτερική πολιτική της Αυτοκρατορίας⁵.

Δε θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε ακόμα τη σημασία που εδίναν στις πληροφορίες και οι Κινέζοι. Από τον 5ο αιώνα π.Χ. ο Κινέζος στρατηγός Sun Tzu στο κλασικό βιβλίο «Η Τέχνη του Πολέμου» χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Όταν γνωρίζεις τον εχθρό και τον εαυτό σου, μπορείς να δώσεις εκατό μάχες με ασφάλεια. Όταν δεν γνωρίζεις τον εχθρό, αλλά γνωρίζεις τον εαυτό σου έχεις ίσες πιθανότητες να νικήσεις και να ηττηθείς. Εάν δεν γνωρίζεις ούτε τον εχθρό ούτε τον εαυτό σου, να είσαι βέβαιος ότι σε κάθε μάχη θα βρίσκεσαι εκτεθειμένος στον κίνδυνο. Ο λόγος που ένας φωτισμένος ηγεμόνας κι ένας σοφός στρατηγός νικούν τον εχθρό όπου και

4 Γερολυμάτος Ανδρέας, *Κατασκοπεία στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Κάκτος, 2001, σ. 123 στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομική Κατασκοπεία και Διεθνείς Σχέσεις*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2008, σ. 4.

5 Sheldon Rose Mary, *The ancient imperative: Clandestine Operations and Covert Action*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Taylor & Francis, 1997, σ. 299.

αν τον συναντήσουν, και τα επιτεύγματά τους ξεπερνούν εκείνα των συνηθισμένων ανθρώπων, είναι η εκ των προτέρων γνώση [...] Γι' αυτό λοιπόν, μόνον ο φωτισμένος ηγεμόνας και ο ικανός στρατηγός –που ξέρουν να χρησιμοποιούν τους πιο έξυπνους ανθρώπους ως κατασκόπους- είναι βέβαιο ότι θα επιτύχουν σπουδαία πράγματα. Οι μυστικές επιχειρήσεις είναι απαραίτητες σ'εναν πόλεμο.»⁶.

Για τον Sun Tzu ο κατάσκοπος πρέπει να είναι ο πιο κοντινός άνθρωπος στο Διοικητή και η απουσία κατασκόπων από ένα στρατό αντιστοιχούσε σαν ο στρατός να μην είχε ακοή και όραση.

Αλλά και η βυζαντινή τέχνη του πολέμου έδινε πολύ μεγάλη σημασία στη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, όπως αναφέρει ο Edward Luttwak. Οι στρατιωτικοί διοικητές επιδίωκαν με κάθε μέσο να συλλέξουν τις απαραίτητες για τη σχεδίαση των ευρύτερων επιχειρήσεών τους πληροφορίες, χρησιμοποιώντας τρεις μεθόδους οι οποίες στην ορολογία των σημερινών Υπηρεσιών Πληροφοριών αντιστοιχούν στην αναγνώριση, την ανίχνευση και την κατασκοπεία. Στη πρώτη μεικτές περιπολίες ελαφρού Ιππικού και Πεζικού πραγματοποιούσαν ένα σύντομο αιφνιδιαστικό χτύπημα και μετά αποσύρονταν με σκοπό, να παρενοχλήσουν τον εχθρό και να αξιολογήσουν την αντίδραση του, την ικανότητα και το ηθικό του. Με την ανίχνευση μικρές ομάδες πεζικού ή ελαφρού Ιππικού διείσδυαν μυστικά στα μετόπισθεν, χρησιμοποιώντας την κάλυψη του εδάφους και χωρίς να έρθουν σε επαφή παρατηρούσαν τις προετοιμασίες του εχθρού. Αντίστοιχα με την κατασκοπεία πράκτορες διείσδυαν σε εχθρικά εδάφη σε πολύ μεγαλύτερο βάθος σε στρατόπεδα και φρούρια του, ακόμα και εντός των διοικητικών του κέντρων, υπό την κάλυψη ψευδών ιδιοτήτων, όπως έμποροι, απλοί πολίτες ή και στρατιώτες και αξιωματούχοι του εχθρού. Μερικές φορές στρατολογούνταν και στρατιώτες του εχθρού ως πράκτορες⁷.

Ο Καρλομάγνος ακόμα όφειλε τις επιτυχημένες εκστρατείες των Φράγκων στην άριστη εφαρμογή των μεθόδων κατασκοπείας. Ο βασιλιάς ενημερώνονταν για τη γεωγραφία μιας περιοχής, τη δύναμη των αντιπάλων του και την κατάσταση των δρόμων. Στηριζόμενος στη μεγάλη ταχύτητα των Φράγκων πολεμιστών ο Καρλομάγνος με

⁶ Tzu Sun, *Η τέχνη του πολέμου*, Infobooks, 2003, σ. 103-105, 108.

⁷ Luttwak Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Εκ. Τουρική, 2009, σελ. 108.

επιδέξιους ελιγμούς περικύκλωνε τις εχθρικές δυνάμεις και τις αποτελείωνε με συνδυασμένη επίθεση όλων των στρατευμάτων του⁸.

Ο Πρώτος στρατηγός Carl Von Clausewitz, στο έργο του «On War» τηρεί μια πιο αρνητική στάση απέναντι στις πληροφορίες τις οποίες τις θεωρεί πάντα αναξιόπιστες και ανακριβείς. Αυτές συμβάλλουν περισσότερο στην τριβή της μάχης παρά βοηθούν τον Διοικητή. Ο Clausewitz, όμως, δεν αναφέρεται στην πληροφόρηση στο σύνολο της. Εστιάζει στα χαμηλότερα επίπεδα ανάλυσης δηλαδή το επιχειρησιακό και το τακτικό και δεν αναφέρεται στο πολιτικό και στρατηγικό επίπεδο. Για την εποχή που γράφει ο Clausewitz η πρόοδος της τεχνολογίας δεν επιτρέπει τη γρήγορη μετάδοση και εκμετάλλευση των τακτικών πληροφοριών, λόγω έλλειψης ασυρμάτου και τηλεγράφου, με αποτέλεσμα οι πληροφορίες να μην είχαν πλέον καμιά αξία για τους διοικητές όταν αυτοί τις λάμβαναν⁹.

Η οργάνωση ενός αξιόπιστου δικτύου κατασκόπων αποτελεί, για τον Baron Antoine Henri de Jomini, τη πιο σωστή πηγή πληροφοριών. Στο έργο του «Η Τέχνη του Πολέμου» θεωρεί ότι ο καλύτερος και πιο αξιόπιστος τρόπος για να πληροφορείσαι το τι συμβαίνει στο αντίπαλο στρατόπεδο είναι να χρησιμοποιείς κατασκόπους. Για να κινηθεί στον πόλεμο ένας σχηματισμός θα πρέπει να έχει αποκτήσει τέλεια εικόνα για τις δραστηριότητες του αντιπάλου. Αναρωτιέται πως μπορεί κανείς να αποφασίσει τι πρέπει να κάνει εάν δεν γνωρίζει το τι κάνει ο αντίπαλος. Τη προσπάθεια για την απόκτηση αυτής της πληροφορίας τη χαρακτηρίζει ως «υψίστης σημασίας». Διακρίνει πέντε μέσα άντλησης πληροφοριών: σωστά οργανωμένο σύστημα κατασκοπείας, αναγνώριση, ανάκριση, σχηματισμό υποθέσεων, υποκλοπή σημάτων. Αναλύοντας τα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι κατάσκοποι είναι το ασφαλέστερο για παροχή αξιόπιστων πληροφοριών από τα πέντε. Ο Jomini αντιλαμβάνεται ότι η διαφορά που προκύπτει μεταξύ θεωρίας και πολέμου οφείλεται στο γεγονός ότι οι πληροφορίες συνήθως δεν είναι αξιόπιστες αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό των επιχειρήσεων. Επιπλέον κατανόησε πλήρως τους τεχνολογικούς περιορισμούς της εποχής του σχετικά με την έγκαιρη μετάδοση της πληροφορίας στον αποδέκτη της¹⁰.

8 Χαρατσής Ευάγγελος –Εκτωρ, *Καρλομάγνος. Ο θεμελιωτής της Δυτικής ευρώπης*, Στρατιωτική Ιστορία, Τευχ. 105, 2005.

9 Handel Michael, *Leaders and Intelligence*, Frank Cass & Co. Ltd., 1989, σ.250 στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., σ. σ. 110-111.

10 Jomini Baron Antoine Henri de, *The Art of War*, London, Pennsylvania, Greenhill Books, 1992, σ. 268-9 στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., σ. σ. 111-112.

Στο Πόλεμο της Ανεξαρτησίας οι Αμερικάνοι είχαν να αντιμετωπίσουν, πέρα από την αριθμητική υπεροχή και οπλισμό των Βρετανών, και ένα καλά οργανωμένο στρατιωτικό σώμα πληροφοριών. Έχοντας δημιουργήσει ένα δίκτυο πιστών κατασκόπων και πληροφοριοδοτών οι Βρετανοί μπορούσαν να εισχωρήσουν εύκολα στις τάξεις των επαναστατών και να μάθουν τις επόμενες κινήσεις τους. Αυτή η δυνατότά τους έδωσε αποφασιστικό πλεονέκτημα τον πρώτο καιρό της Επανάστασης¹¹.

Η ανάγκη για πληροφορίες από τη πλευρά των Αμερικανών φανερώνεται από τα λόγια του Washington «Η ανάγκη παραγωγής σωστών αξιόπιστων πληροφοριών είναι εμφανής και δε χρειάζεται να τονισθεί περαιτέρω»¹². Οι Αμερικανοί στηρίχτηκαν κυρίως στις προσπάθειες κάποιων ηγετών τους όπως ο Thomas Jefferson που χάρη στη προσωπική τους παρουσία και διπλωματικές επαφές λειτουργούσαν ιδιωτικά δίκτυα κατασκόπων¹³. Οι αποστολές πληροφοριών προσαρμόζονταν ανάλογα με τις απαιτήσεις του πεδίου της μάχης και κυρίως περιελάμβαναν αναγνώριση εγκαταστάσεων και κινήσεων με ανιχνευτές, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν αυτόχθονες Ινδιάνοι, παραπλάνηση και σαμποτάζ. Επιπλέον οι Αμερικάνοι χρησιμοποίησαν πράκτορες στο Ηνωμένο Βασίλειο οι οποίοι έκαναν δολιοφθορές σε εργοστάσια και αποθήκες πυρομαχικών και οπλισμού¹⁴.

Ο Ναπολέων κατά τις εκστρατείες του έκανε εκτεταμένη χρήση της πληροφόρησης και των κατασκόπων. Από τα 78 αξιώματά του μόνο ένα αναφέρεται στην κατασκοπεία και τις πληροφορίες:

«Να προβαίνετε σε επακριβή αναγνώριση στα στενωπά των βουνών και στα κάθε είδους περάσματα. Να διαθέτετε οδηγούς τους οποίους μπορείτε να εμπιστευτείτε. Να ανακρίνετε τον εφημέριο και το διευθυντή του ταχυδρομείου. Να αποκτήσετε γρήγορα μια καλή συνεννόηση με τους κατοίκους. Να στέλνετε κατασκόπους. Να υποκλέπτετε δημόσια και ιδιωτικά γράμματα. Να μεταφράζετε και να αναλύετε το περιεχόμενο

11 Lerner Lee K. and Lerner Brenda Wilmoth, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security*, Thomson Learning, The Gale Group Inc, 2004, σ. 21.

12 Bennett Richard M, *Espionage: An Encyclopedia of Spies and Secrets*, Virgin Books Ltd., 2002, σ. 86 στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., σ. 117.

13 Ο πρώτος καταγεγραμμένος Αμερικανός κατάσκοπος στρατιωτικής υπηρεσίας ήταν ο Nathan Hale. Μετά από τη συντριπτική ήττα στο Long Island ο Washington ζήτησε έναν εθελοντή να κατασκοπεύσει τους Βρετανούς και να αναφέρει στην Αμερικανική Διοίκηση τα σχέδια τους. Ο Hale προσφέρθηκε εθελοντικά αλλά αργότερα συνελήφθη και απαγχονίστηκε. Lerner Lee K. and Lerner Brenda Wilmoth, ό.π., σ. 21.

14 Ό.π., σ. 21-22.

τους. Με μια λέξη, να είστε σε θέση να απαντήσετε κάθε ερώτηση του αρχιστρατήγου.»¹⁵

Παρότι όμως κάνει αναφορά μόνο σε ένα από αξιώματά του δεν σημαίνει ότι δεν αντιλαμβάνονταν την αξία των πληροφοριών. Πριν από κάθε εκστρατεία μελετούσε καλά την ιστορία, τη γεωγραφία καθώς και την πολιτική αλλά και τη στατιστική ώστε να έχει την καλύτερη δυνατή εικόνα για τον αντίπαλο και για το πεδίο της μάχης. Πριν ξεκινήσει για την Αίγυπτο είχε δημιουργήσει μια συλλογή από 125 βιβλία που αφορούσαν διάφορους τομείς της χώρας. Για να μετακινήσει ακόμα τη τεράστια στρατιά του έστειλε από πριν στα δρομολόγια αποστολές αναγνωρίσεως που έλεγχαν τη καταλληλότητα και χωρητικότητα των δρομολογίων και των χώρων που θα χρησιμοποιούσε για στρατοπέδευση¹⁶.

Ο 19ος αιώνας με τη βιομηχανική και τεχνολογική επανάσταση οδήγησε τις δυτικές κοινωνίες να επιδιώκουν να κυριαρχήσουν στους τομείς των διεθνών σχέσεων και στρατιωτικής ισχύς. Αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθούν οι πρώτες μόνιμες εθνικές Υπηρεσίες Πληροφοριών, οι οποίες δραστηριοποιήθηκαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Α΄ ΠΠ). Οι περισσότερες από τις ευρωπαϊκές Δυνάμεις ίδρυσαν αυτή την περίοδο μόνιμες στρατιωτικές Υπηρεσίες Πληροφοριών. Η Αυστρο-ουγγαρία ίδρυσε την Evidenzbureau το 1850. Ακολούθησε η Γαλλία το 1871 με την Deuxième Bureau. Το 1889 η Γερμανία ιδρύει την Sektion im Großen Generalstab (μελλοντική Abteilung IIIb) και στην Ιταλία η Ufficio Informazioni del Comando Supremo (Ufficio «I») ενεργοποιείται το 1900. Η Βρετανία αποκτά τη δική της Υπηρεσία το 1909. Η Ρωσία, επίσης μετά την ήττα της από την Ιαπωνία αναδιοργάνωσε την στρατιωτική της Υπηρεσία Πληροφοριών Registrupravlenie, ή RU το 1918.¹⁷

Στη συλλογή πληροφοριών εκείνη τη περίοδο σημαντικό ρόλο είχαν οι Στρατιωτικοί και Ναυτικοί Ακόλουθοι Άμυνας (ΑΚΑΜ) των χωρών. Αν και η διπλωματική τους ιδιότητα επισήμως τους απαγόρευε να συλλέγουν πληροφορίες για το κράτος που διέμεναν, παρά μόνο όσες προέρχονταν από ανοικτές πηγές, οι περισσότεροι συνέλεγαν εμπιστευτικές πληροφορίες είτε οι ίδιοι είτε στρατολογώντας πράκτορες. Ο

15 Luvaas Jay, *Napoleon's use of Intelligence: The Jena Campaign of 1806* στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., σ. 114.

16 Ό.π., σ. 114-5.

17 Debruyne Emmanuel, *Espionage, in: 1914-1918*, International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, Freie Universität Berlin, Berlin 2014. <http://dx.doi.org/10.15463/ie1418.10317>, 2015.

Ρώσος ΑΚΑΜ στην Κοπεγχάγη πριν την έναρξη του Α΄ΠΠ είχε καταφέρει να στήσει ένα δίκτυο κατασκόπων στο Γερμανικό έδαφος. Ο κυριότερος χώρος συλλογής πληροφοριών παρέμενε το πεδίο της μάχης. Ο πόλεμος χαρακωμάτων άλλαξε τη φύση των επιχειρήσεων αναγνώρισης και σε συνδυασμό με τη χρήση των πρώτων αεροπλάνων, στράφηκε προς τις αεροφωτογραφίες και εναέριες αναγνωρίσεις, αφήνοντας σε δεύτερη προτεραιότητα την έφιππη αναγνώριση των Ιλών Ιππικού. Επιπλέον Αξιωματικοί πληροφοριών ανέκριναν αιχμαλώτους και αυτόμολους και οργάνωναν αναγνωριστικές περιπολίες στην εχθρική περιοχή.¹⁸

Οι πληροφορίες αυτές μάχης δεν ήταν συνήθως αξιοποιήσιμες σε στρατηγικό επίπεδο με αποτέλεσμα η κάθε πλευρά προσπαθούσε να στείλει κατασκόπους στην αντίπαλη ενδοχώρα¹⁹ για να μπορέσει να πληροφορηθεί τις προθέσεις, τη λεπτομερή διάταξη δυνάμεων και τις στρατιωτικές δυνατότητες. Επιπλέον για πρώτη φορά κατά τον Α΄ΠΠ πραγματοποιήθηκε χρήση των υποκλοπών μέσω ασυρμάτου (SIGINT – Signals Intelligence), ένας συνδυασμός της εφεύρεσης του ασυρμάτου και της παλαιότερης κρυπτανάλυσης, που από τότε αποτελεί σημαντικό τμήμα των τρόπων συλλογής πληροφοριών.

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Β΄ΠΠ) δεν παρατηρήθηκε κάποια αλλαγή στις μεθόδους και τα μέσα συλλογής πληροφοριών και κατασκοπείας. Η μόνη σημαντική διάφορα ήταν η προσπάθεια όλων των πλευρών να εκμεταλλευθούν, όλα τα διαθέσιμα μέσα στο μεγαλύτερο βαθμό που μπορούσαν. Στη διάρκεια του Β΄ΠΠ τα αποτελέσματα από τις δραστηριότητες των Υπηρεσιών Πληροφοριών ήταν σχεδόν ίσα κατανεμημένα. Για παράδειγμα οι επιτυχίες των Βρετανών να σπάσουν τον κώδικα επικοινωνίας των Γερμανών τον Απρίλιο του 1940 πριν την εισβολή στη Νορβηγία και η δυνατότητα να διαβάζουν τις επικοινωνίες της Luftwaffe αντισταθμίζονταν από την ικανότητα των Γερμανών να διαβάζουν το 30% με 50% των Βρετανικών Ναυτικών επικοινωνιών στη Βόρεια Θάλασσα και τον Ατλαντικό.²⁰

Ο Winston Churchill ήταν ένας από τους ηγέτες που έδινε μεγάλη σημασία στην πληροφόρηση και την κατασκοπεία. Ακόμα και όταν ήταν στην αντιπολίτευση λάμβανε

18 Ό.π., 2015.

19 Επισημαίνεται ότι στη Γερμανία, καμία συμμαχική Υπηρεσία Πληροφοριών δεν πέτυχε να εγκαταστήσει αξιόλογο δίκτυο κατασκόπων. Αυτό που κυρίως εκμεταλλεύτηκαν ήταν η δυσφορία των κατεχόμενων περιοχών της Γαλλίας και του Βελγίου από τη Γερμανική σκληρότητα και συμπεριφορά για να εγκαταστήσουν δίκτυα σε αυτές τις περιοχές. Ό.π., 2015.

20 Hitchcock Walter T., *The intelligence revolution: A historical perspective proceeding of the Thirteenth Military History Symposium*, U.S. Air Force Academy, Military History Symposium (U.S.), Colorado Springs, Colorado, 1988, σ. σ. 3-4.

αναφορές πληροφοριών ενώ όταν ήταν πρωθυπουργός ζητούσε να βλέπει και τις ακατέργαστες πληροφορίες και δεδομένα. Έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα στην κρυπτανάλυση και τα προϊόντα που παρήγαγαν υποστηρίζοντας το έργο των υπηρεσιών κρυπτανάλυσης Government Code και Cipher School.²¹

Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν μια περίοδος που η δραστηριότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών σχετιζόταν κυρίως με την εξωτερική πολιτική των δυο μεγάλων συνασπισμών. Οι προσπάθειες των Μυστικών Υπηρεσιών επικεντρώνονταν σε πολιτικά και στρατιωτικά μυστικά και η χρήση αποστατών και διπλών πρακτόρων ήταν σύνηθες φαινόμενο. Οι πηγές συνήθως χειραγωγούνταν για πολιτικούς σκοπούς τόσο από τις πολιτικές όσο και από τις στρατιωτικές Υπηρεσίες. Αρκετοί που επέστρεφαν στη Σοβιετική Ένωση για οικογενειακούς ή οικονομικούς λόγους, πείθονταν να υπερβάλλουν στις αναφορές τους για τον τρόπο μεταχείρισης και συμπεριφοράς των μυστικών ώστε να αποθαρρύνουν και άλλους από το να μεταναστεύσουν. Από τη μεριά τους οι Σοβιετικοί συνέχισαν σε μεγάλη έκταση τη χρήση διπλών πρακτόρων. Στις αρχές του 1950 είχαν προσεγγίσει και πιθανόν στρατολογήσει κάθε δυτικό πράκτορα που είχε σταλεί στη Σοβιετική Ένωση.²²

Τα πρόσφατα χρόνια, ιδιαίτερα μετά την 11η Σεπτεμβρίου οι Υπηρεσίες Πληροφοριών προσπαθούν να προσαρμοστούν στις νέες πληροφοριακές απαιτήσεις του διεθνούς περιβάλλοντος όπως αυτό έχει διαμορφωθεί με τη δράση τρομοκρατικών ομάδων, ακραίων θρησκευτικών εξτρεμιστών, την πιθανή απόκτηση και χρήση Όπλων Μαζικής Καταστροφής, την οικονομική κατασκοπεία κ.α. Αυτή η αναδιοργάνωση αποτελεί πρόκληση για την Κοινότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών που είχαν δομηθεί, οργανωθεί και μάθει να λειτουργούν στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου με υψηλούς προϋπολογισμούς και μεγάλη ελευθερία και ανοχή κινήσεων. Ο βασικός τους προσανατολισμός στην απειλή της Σοβιετικής Ένωσης αποτέλεσε τροχοπέδη στην εύκολη προσαρμογή στα νέα δεδομένα.²³

Στη σύντομη αυτή ιστορική αναδρομή διαπιστώνει κανείς εύκολα τη σημασία που είχαν ανέκαθεν η συλλογή πληροφοριών και η κατασκοπεία στη διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος. Ακόμα γίνεται σαφές ότι η βασική λειτουργία της πληροφόρησης, σε όλες

21 Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., σ. 120.

22 Beasley Christina, *A Comparative Study of US and Soviet HUMINT Tradecraft during the Cold War*, University of Cambridge, 2013, σ. σ. 6-7.

<http://www.pem.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2013/04/Cambridge-Paper-CBeasley.pdf>.

23 Lonsdale David J., *Intelligence Reform: Adapting to the Changing Security Environment*, Comparative Strategy, 31:5, Taylor & Francis Group, 2012, σ. 430.

τις εποχές, είναι να συλλέγει δεδομένα από ανοικτές ή και μυστικές πηγές, να τα αναλύει και να τα προωθεί στους αποδέκτες που συνήθως είναι και οι διαμορφωτές αποφάσεων ώστε να τους βοηθήσει στη διαδικασία λήψης απόφασης για τη διαμόρφωση πολιτικής.

Με την εργασία αυτή θα εξετάσουμε το ρόλο που έχει στη διαδικασία λήψης απόφασης η σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας. Δηλαδή, θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε τη διαπροσωπική σχέση αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας με τα διάφορα επίπεδα λήψης απόφασης. Αυτή τη σύνδεση θα την επιχειρήσουμε μελετώντας τους διάφορους ψυχολογικούς, συναισθηματικούς και προσωπικούς παράγοντες, της σχέσης αναλυτή και αποδέκτη, καθώς επίσης και τις συμπεριφορές που αυτοί αναπτύσσουν αλλά και πως αυτές οι συμπεριφορές επηρεάζουν τις αποφάσεις στα διάφορα επίπεδα λήψης απόφασης. Η προσέγγισή μας αυτή, θα πραγματοποιηθεί αφού πρώτα προσδιορίσουμε τους λόγους που καθιστούν σημαντική τη συλλογή πληροφοριών και την μέθοδο της κατασκοπείας (espionage/HUMINT) για τη διαδικασία λήψης απόφασης στις Διεθνείς Σχέσεις.

Η δομή της εργασίας αποτελείται από δυο μέρη.

Στο πρώτο μέρος θα γίνει η θεωρητική θεμελίωση της εργασίας, η παρουσίαση βασικών στοιχείων της λειτουργίας της πληροφόρησης και η ανάδειξη των λόγων που καθιστούν τη συλλογή πληροφοριών και την κατασκοπεία σημαντική για τη διαδικασία λήψης απόφασης.

Τα κεφάλαια του πρώτου μέρους θα έχουν ως κάτωθι:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι θεωρίες του δομικού ρεαλισμού, των διαφορετικών επιπέδων λήψης απόφασης και της έννοιας της πληροφόρησης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθούν οι βασικές λειτουργίες των Υπηρεσιών Πληροφοριών και ιδιαίτερα αυτές που αφορούν την ανάλυση και θα εντοπιστούν τυχόν προβλήματα και δυσχέρειες.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναδείξουμε τη σημασία της πληροφόρησης μελετώντας το φαινόμενο του στρατηγικού αιφνιδιασμού. Θα καταδείξουμε πως η απουσία ή η κακή λειτουργία της πληροφόρησης και της κατασκοπείας οδηγεί στην αποτυχία πληροφοριών.

Στο δεύτερο μέρος, της εργασίας, θα προσδιοριστεί ο ρόλος της σχέσης αναλυτή και αποδέκτη για τη διαδικασία λήψης απόφασης σύμφωνα με, τον τρόπο της μεταξύ τους

επικοινωνίας, την προσωπικότητα και χαρακτήρα του καθενός καθώς επίσης και των προβλημάτων που παρατηρούνται.

Τα κεφάλαια του δεύτερου μέρους θα έχουν ως κάτωθι:

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τον τρόπο επικοινωνίας αναλυτή και αποδέκτη. Θα εξετάσουμε τα πληροφοριακά προϊόντα και πως ο αναλυτής φτάνει στην εκτίμησή του. Θα εστιάσουμε στη στενή σχέση συνεργασίας που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των δυο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε πως η προσωπικότητα του κάθε ατόμου και οι αντιλήψεις του επεμβαίνουν στη διαδικασία λήψης απόφασης. Θα εστιάσουμε στους γνωστικούς, ψυχολογικούς συναισθηματικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του κάθε ατόμου ξεχωριστά άλλα και στα πλαίσια μιας ομάδας ή ενός συνόλου.

Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τα προβλήματα τα οποία δημιουργούν διάφοροι παράγοντες στη σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη και συνήθως καταλήγουν στην αποτυχία της πληροφόρησης.

ΜΕΡΟΣ 1^ο

*«Ο πειρασμός να πεις σε έναν αρχηγό σε μεγάλη θέση αυτά που επιθυμεί περισσότερο να ακούσει είναι η πιο συνηθισμένη εξήγηση για μια λάθος πολιτική».*²⁴

Winston Churchill

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία εντάσσεται σε ένα από τα παρακλάδια των Διεθνών Σχέσεων, τον τομέα των Στρατηγικών Σπουδών. Ειδικότερα εστιάζει στον τομέα της Πληροφόρησης (Intelligence) της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας, τομέα που ο Churchill θεωρούσε από τους πιο σημαντικούς για τη διαμόρφωση της πολιτικής ενός κράτους.

Ο τομέας των σπουδών Πληροφόρησης αποτελεί έναν από τους λιγότερο ανεπτυγμένους τομείς των Διεθνών Σχέσεων και ιδιαίτερα στη χώρα μας, όπως επισημαίνει και ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος . Τόσο η φύση των Υπηρεσιών Πληροφοριών όσο και το γεγονός ότι τυχόν επιτυχίες τους παραμένουν στην αφάνεια και εντός των στενών πλαισίων των υπηρεσιών, δυσκολεύουν την επιστημονική έρευνα και μελέτη.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας αυτής θα παρουσιάσουμε τις σχετικές θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων του δομικού ρεαλισμού και των επιπέδων λήψης απόφασης πάνω στις οποίες θα στηρίζουμε την ανάπτυξή μας.

Επίσης θα δούμε τη λειτουργία των διαφόρων μεθόδων με τις οποίες πραγματοποιείται η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών και τέλος θα εξετάσουμε το στρατηγικό αιφνιδιασμό και τις αποτυχίες πληροφοριών ως παράγοντες που αναδεικνύουν τη σημασία της πληροφόρησης.

24 «The temptation to tell a Chief in a great position the things he most likes to hear is the commonest explanation of mistaken policy.» —Winston Churchill. Atran Scott, A Failure of Imagination (Intelligence, WMDs, and “Virtual Jihad”), Centre National de la Recherche Scientifique, Studies in Conflict & Terrorism, 29:285–300, Taylor & Francis Group, LLC, 2006, σ.285.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – Θεωρητική Θεμελίωση

«Δῶς μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινάσω.»²⁵

Αρχιμήδης (287 π.Χ.-212 π.Χ.)

Όπως και ο αρχαίος Έλληνας μαθηματικός, φυσικός, μηχανικός, εφευρέτης και αστρονόμος Αρχιμήδης ζητούσε κάπου να σταθεί για να καταφέρει να κινήσει τον κόσμο έτσι και εμείς ξεκινώντας τη μελέτη μας αυτή χρειαζόμαστε μια στέρεα βάση πάνω στην οποία θα μπορέσουμε να αναπτύξουμε και να κατανοήσουμε τα σχετικά φαινόμενα των πληροφοριών που θα μας απασχολήσουν. Η στέρεη βάση αυτή δεν είναι άλλη από τη θεωρία.

Η θεωρητική προσέγγιση και ερμηνεία της πληροφόρησης στη θεωρία των διεθνών σχέσεων, όπως αναφέρουν οι Len Scott και Peter Jackson, έχει κυρίως συνδεθεί με τις θεωρίες λήψης απόφασης, ενώ ταυτόχρονα απουσιάζει και από τις κύριες επιστημονικές αντιπαραθέσεις των σχολών σκέψης των Διεθνών Σχέσεων²⁶.

Η θεωρητική σχολή σκέψης πάνω στην οποία θα βασιστεί η εργασία είναι ο ρεαλισμός και συγκεκριμένα ο δομικός ρεαλισμός, όπως αυτός αναπτύσσεται από τους Waltz και Mearsheimer εστιάζοντας στο συστημικό επίπεδο ανάλυσης και στους λόγους που οδηγούν τα κράτη να ακολουθούν συγκεκριμένες συμπεριφορές. Για τη διαδικασία λήψης απόφασης θα αναλυθούν τα διάφορα επίπεδα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με τους Rourke, Allison και Jervis. Τέλος για την πληροφόρηση και τη κατασκοπεία θα παρουσιαστούν διάφορες θεωρητικές προτάσεις από την επιστημονική βιβλιογραφία.

1.1. Εισαγωγικές έννοιες

1.1.1. Δομικός ρεαλισμός

Ο Kenneth Waltz με το έργο του *Theory of International politics* (1979) θεμελιώνει τη ρεαλιστική θεωρία του νεορεαλισμού ή αλλιώς και δομικού ρεαλισμού. Στην ανάλυσή του ασχολείται με τη δομή του διεθνούς συστήματος και με το πως οι διεθνείς σχέσεις

²⁵ Δώσε μου μέρος να σταθώ (μοχλοβραχίονα) κι ως και τη γη μπορώ να κινήσω /(και τότε θα μπορούσα ακόμη και την Γη να κινήσω). Σταμάτη Ευάγγελου, *Αρχιμήδου Άπαντα*, Τόμος Α΄, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Αθήνα, 1970, σ. 5.

²⁶ Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομία και κατασκοπεία, θεωρία και πράξη*, Αθήνα, εκ. Ποιότητα, 2010, σ. 34-36.

επηρεάζονται από αυτή τη δομή Η προσέγγιση του είναι θετικιστική και σκοπός των υποθέσεων του είναι να βοηθήσουν την ανάλυση σε θεωρητικό επίπεδο και όχι να περιγράψουν με ακρίβεια την πραγματικότητα. Για τον Waltz ο κόσμος χαρακτηρίζεται από αναρχία, δηλαδή από έλλειψη μιας παγκόσμιας διακυβέρνησης η οποία θα βρίσκεται πάνω από τα κράτη.²⁷ Καθορίζει τρία επίπεδα ανάλυσης, που ονομάζει εικόνες (images), και αυτά είναι το άτομο, η δομή του κάθε κράτους και το σύστημα των κρατών.²⁸ Το επίπεδο ανάλυσης το οποίο επιλέγει να χρησιμοποιήσει στη θεωρία του είναι το συστημικό επίπεδο των κρατών. Σε γενικές γραμμές το επιχείρημά του είναι πως στις διεθνείς σχέσεις παρατηρούνται και επαναλαμβάνονται φαινόμενα και συμπεριφορές τα οποία παρουσιάζουν μεγάλη ομοιότητα μεταξύ τους, πάρα τις όποιες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν μεταξύ των μονάδων του διεθνούς συστήματος²⁹, δηλαδή των κρατών. Επομένως καταλήγει στο ότι τα άλλα δυο επίπεδα ανάλυσης δεν επαρκούν για να εξηγήσουν τις συμπεριφορές αυτές και ότι απαιτείται η συστημική προσέγγιση³⁰.

Το σύστημα του Waltz λειτουργεί ως ένας μηχανισμός που επιβραβεύει ή τιμωρεί διάφορες συμπεριφορές και αποφάσεις. Οι μονάδες που αποτελούν το σύστημα, τα κράτη δηλαδή, επηρεάζονται έμμεσα από τη δομή την οποία αυτό έχει. Έτσι στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης και του ανταγωνισμού παρατηρούνται παρόμοιες συμπεριφορές αλλά και προσπάθειες να αντιγραφούν πετυχημένες συμπεριφορές άλλων κρατών³¹.

Το διεθνές σύστημα, λοιπόν, αποτελείται από παρόμοιες μονάδες τα κράτη, τα οποία, ανεξάρτητα από το μέγεθός, τις πολιτισμικές και ιδεολογικές διαφορές τους, ασκούν παραπλήσιες λειτουργίες (ασφάλεια, ρύθμιση οικονομικού περιβάλλοντος). Αυτό που επιδιώκουν τα κράτη είναι η σχετική κατανομή της ισχύος και η αύξηση της ασφάλειας και επιβίωσης τους, όχι λόγω της ανθρώπινης φύσης όπως υποστηρίζει ο κλασικός ρεαλισμός, αλλά εξαιτίας της δομής του διεθνούς συστήματος. Δίνει έμφαση, όπως αναφέραμε, όχι στα άτομα ή στους ηγέτες που βρίσκονται πίσω από τη λειτουργία

27 Το άναρχο διεθνές σύστημα μπορεί να έχει τρεις μορφές: 1. Μονοπολικό: Μία πανίσχυρη δύναμη (όπως σήμερα στο στρατιωτικό επίπεδο). 2. Διπολικό: Όπως στον Ψυχρό Πόλεμο. 3. Πολυπολικό: Όπως στο 19ο αιώνα.

28 Waltz Kenneth, *Man, the State, and War*. New York, Columbia University Press. 1959 σ. 12.

29 «Ένα σύστημα ορίζεται ως ένα σύνολο μονάδων που αντιδρούν μεταξύ τους. Αποτελείται αφενός από τις εν λόγω μονάδες, και αφετέρου από μια δομή. Συγκεκριμένα, είναι αυτή ακριβώς η δομή που επιτρέπει στον αναλυτή να μιλά για σύστημα, αντί απλώς για ένα συνονθύλευμα μονάδων.» . Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και αιφνιδιαστικές επιθέσεις*, Αθήνα, εκ. Ελληνικά Γράμματα, 2000, σ. 49

30 Waltz Kenneth, *Theory of International Politics.*, New York, 1979, σ. σ. 65-67..

31 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 50.

του συστήματος αλλά στην ίδια τη δομή του συστήματος η οποία υπαγορεύει τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνουν αποφάσεις³².

Τα κράτη συνήθως ακολουθούν την παράδοση της Realpolitik. Σύμφωνα με την οποία η επιτυχία είναι το τελικό κριτήριο της πολιτικής, και αυτή έχει άμεση σχέση με τη διατήρηση και ισχυροποίηση του κράτους. Από το συνδυασμό του συμφέροντος του ηγεμόνα και του κράτους με τις αναγκαιότητες που προκύπτουν από την επαφή και ανταγωνισμό με αλλά κράτη μπορεί κανείς να εξάγει τις πολιτικές εκείνες που θα εξυπηρετήσουν καλύτερα τα συμφέροντα του κράτους³³.

Ο Waltz αναγνωρίζει την ηθική διάσταση της διεθνούς πολιτικής και οι βασικές του έννοιες έχουν αξιακό χαρακτήρα. Περιγράφοντας την έννοια της εθνικής κυριαρχίας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι έχει άμεση σχέση με τη δυνατότητα λήψης απόφασης των κρατών, δηλαδή την ανεξαρτησία του κάθε κυρίαρχου κράτους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «Όταν λέμε ότι ένα κράτος είναι κυρίαρχο σημαίνει, πως το κράτος αυτό έχει αποφασίσει αυτοβούλως πώς θα διαχειριστεί τα εσωτερικά και εξωτερικά του προβλήματα»³⁴.

Η ανεξαρτησία των κρατών σημαίνει ότι είναι νομικά ισότιμα μεταξύ τους και κανένα δεν έχει το δικαίωμα να ορίζει ή να υπακούει σε κάποιο άλλο. Παρόλα αυτά, όμως τα κράτη μεταξύ τους παραμένουν σε πολύ μεγάλο βαθμό άνισα³⁵. Η ανισότητα αυτή ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα στις μεταξύ τους σχέσεις και ακόμα να οδηγήσει και σε πόλεμο, για την εθνική επιβίωση ενός κράτους και την ασφάλειά του.

Μια ακόμα έννοια που χρησιμοποιεί ο Waltz, είναι αυτή του εθνικού συμφέροντος, περιγράφοντας το ως τις επιλογές και αποφάσεις που θα πάρει το κάθε κράτος για να πετύχει τους στόχους και να εξασφαλίσει τα συμφέροντά του. Το εθνικό συμφέρον είναι αυτό που καθοδηγεί και επιβάλλει στους εκάστοτε ηγέτες το πότε και το πώς θα συμπεριφερθούν. Έρχεται έτσι σε αντίθεση με τους κλασικούς ρεαλιστές οι οποίοι αντιλαμβάνονται το εθνικό συμφέρον ως μια ιδέα - οδηγό που οι ηγέτες οφείλουν να προστατεύουν. Ενώ ο Morgenthau πιστεύει ότι το εθνικό συμφέρον είναι αυτό που υπαγορεύει τις αποφάσεις που πρέπει να πάρουν οι ηγέτες στην εξωτερική τους πολιτική, η θεωρία του Waltz υποστηρίζει ότι αυτές οι αποφάσεις των ηγετών θα παρθούν ούτως ή

32 Jackson R. & Sorensen G., *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών σχέσεων. Η σύγχρονη συζήτηση*, μτφρ. Κωνσταντίνιδης Χ., Αθήνα, εκ. Gutenberg, 2006, σ. σ. 87-89, 133-136.

33 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *ό.π.*, σ. 51.

34 Waltz Kenneth, *Theory of International Politics.*, New York, 1979, σ. 96.

35 *Ο.π.* σ. 96.

άλλως χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα διαφοροποίησης σύμφωνα με τα προσωπικά πιστεύω και ιδέες του καθενός. Αυτό γιατί τα κράτη ανταποκρίνονται ως απρόσωποι οργανισμοί στο διεθνές σύστημα³⁶.

Έχοντας παρουσιάσει τη θεωρία του Waltz θα συνεχίσουμε τη θεωρητική θεμελίωση της εργασίας στηριζόμενοι στον John Mearsheimer και στη θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού που ανέπτυξε. Ο Mearsheimer ονομάζει τη θεωρία του Waltz αμυντικό ρεαλισμό και αντιπαραθέτει σε αυτή τη δική του εκδοχή του ρεαλισμού τον επιθετικό. Αν και οι δυο θεωρίες είναι δομικές με πάρα πολλά στοιχεία κοινά η βασική τους διαφορά είναι ότι η ισχύς και η προσπάθεια αύξησης της αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα στην προσπάθεια κατανόησης της διεθνούς πολιτικής. Το έργο του αντιπαρατίθεται με τον αμυντικό ρεαλισμό του Waltz χωρίς όμως να τον αντικαθιστά και να τον απορρίπτει αλλά αντίθετα λειτουργεί συμπληρωματικά, ως προς αυτό. Το βασικό επιχείρημα του είναι ότι οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους σε βάρος των αντιπάλων τους και να αναδειχθούν σε ηγεμονική δύναμη στο σύστημα κρατών. Έρχεται, έτσι σε αντίθεση με τον Waltz ο οποίος υποστηρίζει ότι ο πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι η επιβίωση και η διατήρηση της θέσης τους στο σύστημα.³⁷

Ο αγώνας αυτός για απόκτηση ισχύος θέτει τις Μ. Δυνάμεις σε μια συνεχή διαδικασία ανταγωνισμών, συγκρούσεων και πολέμων. Η επιθετική συμπεριφορά των κρατών δεν οφείλεται στα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά τους (πολιτεύματα και φύση του ανθρώπου) αλλά στη δομή του διεθνούς συστήματος. Τα κράτη χωρίς να μπορούν να απευθυνθούν σε μια υπέρτατη αρχή για να τα βοηθήσει καταφεύγουν στην αυτοβοήθεια. Προσπαθούν, με επιθετικότητα να επιβιώσουν και να αυξήσουν την ισχύ τους με απώτερη επιδίωξη να ξεπεράσουν τους αντιπάλους τους και να ηγεμονεύσουν στο σύστημα³⁸. Έτσι η χρήση στρατιωτικής ισχύς και δύναμης αποτελεί ένα από τα συνήθη φαινόμενα της διεθνούς σκηνής.³⁹

36 Jackson R. & Sorensen G., ό.π., σ. σ. 137-139.

37 Mearsheimer John, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. μτφρ. Κολιόπουλος Κ., Αθήνα, εκ. Ποιότητα, 2011, σ. XIV, 57-59.

38 Ο Mearsheimer επισημαίνει ότι η προσπάθεια για την ανάδειξη ενός ηγεμονικού κράτους είναι πολύ δύσκολη σε παγκόσμιο επίπεδο και πως κυρίως τα κράτη προσπαθούν να αναδειχθούν σε τοπικούς και περιφερειακούς ηγεμόνες, προσπαθώντας ταυτόχρονα να αποτρέψουν την ανάδειξη άλλων ισχυρών τοπικών δυνάμεων. Ηγεμόνας είναι ένα κράτος τόσο ισχυρό, ώστε κυριαρχεί πάνω σε όλα τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος. Ηγεμονία σημαίνει κυριαρχία στο σύστημα και ως σύστημα θεωρείται ολόκληρος ο κόσμος. Είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ πλανητικών ηγεμόνων, οι οποίοι κυριαρχούν σε ολόκληρο τον κόσμο και περιφερειακών ηγεμόνων, οι οποίοι κυριαρχούν σε διακριτές γεωγραφικές περιοχές. Οι ΗΠΑ, παραδείγματος χάριν, είναι περιφερειακός ηγεμόνας στο Δυτικό Ημισφαίριο τουλάχιστον για τα τελευταία 100 χρόνια. Ό.π., σ. XVII, 100-103.

39 Ό.π., σ. σ. XVI - XVII.

Ο Mearsheimer προσδιορίζει πέντε θεμελιώδεις υποθέσεις, οι οποίες ωθούν τα κράτη να συμπεριφέρονται ανταγωνιστικά. Η πρώτη υπόθεση τονίζει ότι στο διεθνές σύστημα υπάρχει έλλειψη μιας οργανωτικής αρχής, είναι δηλαδή άναρχο χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επικρατεί χάος και αταξία. Η δεύτερη υπόθεση είναι πως τα κράτη έχουν εγγενώς κάποια επιθετική στρατιωτική ικανότητα (στρατιωτική ισχύς), και πως όσα έχουν περισσότερη στρατιωτική δύναμη είναι επικίνδυνα για τα άλλα. Η τρίτη υπόθεση έχει να κάνει με τις προθέσεις των κρατών και την αβεβαιότητα που υπάρχει σχετικά με τις πιθανές συμπεριφορές τους, μιας και κανένα κράτος δε μπορεί να είναι τελείως σίγουρο για τις προθέσεις ενός άλλου. Η τέταρτη υπόθεση παρουσιάζει την επιβίωση ως τον πρωταρχικό στόχο του κάθε κράτους και επισημαίνει την προσπάθεια για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών και την αυτονομία της εσωτερικής τους πολιτικής τάξης. Τέλος, η πέμπτη υπόθεση χαρακτηρίζει ως ορθολογικούς δρώντες τις μεγάλες δυνάμεις, δηλαδή ότι έχουν σαφή αντίληψη για το εξωτερικό τους περιβάλλον και για τον τρόπο με τον οποίο θα επιβιώσουν σε αυτό⁴⁰.

Οι παραπάνω υποθέσεις όταν συνδυαστούν οδηγούν τις Μ. Δυνάμεις να δρουν και να σκέφτονται επιθετικά, γεγονός που ενδέχεται να τις φέρει σε σύγκρουση. Με αυτές τις προϋποθέσεις μπορεί κανείς να διακρίνει τρία γενικά πρότυπα συμπεριφοράς, αυτά του φόβου, της αυτοβοήθειας και της μεγιστοποίησης της ισχύος. Για μια μεγάλη δύναμη όλες οι υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις είναι πιθανοί εχθροί. Η καχυποψία απέναντι σε όλα τα υπόλοιπα κράτη και η έλλειψη μιας κεντρικής εξουσίας στην οποία μπορεί να στραφεί το κράτος για βοήθεια αποτελούν τη βάση για το φόβο. Επιπλέον το κάθε κράτος επιδιώκει να διασφαλίσει την επιβίωσή του βασιζόμενο στις δικές του δυνάμεις, δηλαδή στην αυτοβοήθεια. Ζώντας σε ένα κόσμο αυτοβοήθειας τα κράτη δρουν σύμφωνα με το ίδιο συμφέρον και δεν υποτάσσουν τα συμφέροντά τους στα συμφέροντα άλλων κρατών ή στα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας. Με απώτερο στόχο την επιβίωση ο καλύτερος τρόπος για τα κράτη για να το καταφέρουν είναι να γίνουν το ισχυρότερο κράτος στο σύστημα. Γιατί, όσο μεγαλύτερο είναι το χάσμα ισχύος μεταξύ δύο κρατών, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να επιτεθεί το ασθενέστερο κράτος στο ισχυρότερο⁴¹.

Όπως παρουσιάστηκε έως τώρα, για τον Mearsheimer η ισχύς αποτελεί το βασικό κλειδί στην προσπάθεια ερμηνείας των συμπεριφορών των κρατών. Διακρίνει την ισχύ που διαθέτουν τα κράτη σε δυο είδη, τη λανθάνουσα και τη στρατιωτική ισχύ. Σημαντικότερη

40 Ό.π., σ. σ. 79-83.

41 Ό.π., σ. σ. 83-87.

θεωρεί τη στρατιωτική ισχύ και ειδικότερα αυτή που δημιουργείται από τις χερσαίες στρατιωτικές δυνάμεις ενός κράτους ενώ ταυτόχρονα συσχετίζει τη λανθάνουσα ισχύ⁴² με διάφορα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία όπως ο πληθυσμός και ο πλούτος ενός κράτους⁴³. Η ισχύς εκτός όμως και από την υλική της διάσταση, πόροι και τα μέσα που διαθέτει ένα κράτος δηλαδή, μπορεί ακόμα να οριστεί και ως αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών. Δηλαδή την ικανότητα που έχει ένα κράτος να υποχρεώσει ένα άλλο κράτος να κάνει κάτι χωρίς να το επιθυμεί. Η ισχύς όμως ενός κράτους, ενώ μπορεί να καθοριστεί με σχετική ακρίβεια, δεν μπορεί να προβλέψει με βεβαιότητα το αποτέλεσμα μιας στρατιωτικής αναμέτρησης καθώς υπάρχουν αρκετοί μη υλικοί παράγοντες που μπορεί να δώσουν σε έναν από τους εμπλεκόμενους αποφασιστικό πλεονέκτημα έναντι του άλλου. Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν τη στρατηγική, τις πληροφορίες, την αποφασιστικότητα, τις καιρικές συνθήκες και τις ασθένειες⁴⁴.

Συνοψίζοντας, στην ενότητα αυτή της εργασίας εκθέσαμε τη θεωρία και την ανάλυση δυο δομικών ρεαλιστών, του Waltz και του Mearsheimer οι όποιοι προσπαθούν να εξηγήσουν τη συμπεριφορά των κρατών και τις αποφάσεις που αυτά παίρνουν στη βάση της δομής του άναρχου διεθνούς συστήματος κρατών. Και για τους δυο θεωρητικούς στη λήψη απόφασης των ηγετών παίζει λίγο ρόλο η προσωπικότητα των ανθρώπων και οι πολιτικές ιδεολογίες των κρατών που αποτελούν το σύστημα. Οι δομές εξαναγκάζουν τους ηγέτες να συμπεριφερθούν με συγκεκριμένο τρόπο και έτσι είναι δυνατόν να εξηγηθούν οι επαναληπτικές συμπεριφορές των κρατών σε διάφορες καταστάσεις. Επισημαίνεται, βέβαια από τον Mearsheimer, η ύπαρξη αστάθμητων παραγόντων που μπορεί να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην έκβαση μιας στρατιωτικής επιχείρησης, όπως οι πληροφορίες. Αυτό όμως που δεν μπορεί να εξηγήσει η θεωρία του δομικού ρεαλισμού είναι τυχόν διαφορετικές συμπεριφορές σε σχέση με αυτές που αναμένονταν να ακολουθήσουν τα κράτη. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει η ανάλυση να αλλάξει

42 Για τη μέτρηση της λανθάνουσας ισχύος, κατά τον Mearsheimer, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο πλούτος ενός κράτους (και όχι ο πληθυσμός, καθώς ο πλούτος ενσωματώνει τόσο τις δημογραφικές όσο και τις οικονομικές διαστάσεις της ισχύος). Ο δείκτης πλούτου θα πρέπει να περικλείει τον κινητοποιήσιμο πλούτο του κράτους, δηλαδή τους οικονομικούς πόρους που ένα κράτος έχει στη διάθεσή του για να οικοδομήσει στρατιωτικές δυνάμεις καθώς και το επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης του κράτους. Εντούτοις, ο πλούτος δεν είναι αξιόπιστος δείκτης της στρατιωτικής ισχύος. Τρεις είναι οι λόγοι για τους οποίους οι πραγματικότητες της ισχύος δεν αντανακλούν πάντοτε την ιεραρχία του πλούτου.

-το κάθε κράτος μετατρέπει διαφορετικό μερίδιο του πλούτου του σε στρατιωτική δύναμη

-η αποδοτικότητα αυτής της μετατροπής ποικίλλει σε κάθε περίπτωση

-η κάθε μεγάλη δύναμη αγοράζει διαφορετικά είδη στρατιωτικών δυνάμεων. Ό.π., σ. 127, 138-139.

43 Ό.π., σ. σ. 127-128.

44 Ό.π., σ. σ. 130-132.

επίπεδο και να ασχοληθεί με το επίπεδο λήψης απόφασης της μονάδας του συστήματος (κράτος) αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις με το άτομο⁴⁵.

1.1.2. Επίπεδα Ανάλυσης – Λήψης απόφασης

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των θεωρητικών υποθέσεων για τη λήψη απόφασης στο κρατικό επίπεδο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική αναφορά των επιμέρους χαρακτηριστικών των τριών επιπέδων ανάλυσης, ή όπως τα ονομάζει ο Waltz των εικόνων (images) δηλαδή του ατόμου, της δομή του κάθε κράτους και του συστήματος κρατών, σε σχέση με το πώς επηρεάζει το κάθε ένα από αυτά τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.

Ο John T. Rourke στο κεφάλαιο Levels of Analysis and Foreign Policy παρουσιάζει διάφορα χαρακτηριστικά από τα τρία επίπεδα ανάλυσης. Το συστημικό επίπεδο ανάλυσης εξετάζει το πώς οι διάφορες καταστάσεις και αντικειμενικότητες στο διεθνές σύστημα επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική. Για να έχουν επιτυχημένη εξωτερική πολιτική τα κράτη επιβάλλεται να λαμβάνουν αποφάσεις στο πλαίσιο των καταστάσεων αυτών. Διάφοροι παράγοντες καθορίζουν τη φύση του συστήματος, όπως δομικά χαρακτηριστικά, δυναμικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, οικονομικοί παράγοντες, τάσεις και συμπεριφορές. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η εκάστοτε εξουσία αποτελεί ακόμα ένα δομικό χαρακτηριστικό του συστήματος, η οποία κατανέμεται οριζόντια σε όλα τα κράτη στο υπάρχον σύστημα. Ένα, επιπλέον, χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος είναι η ολοένα αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των κρατών σε διάφορα θέματα, κυρίως οικονομικά. Σημαντικό ρόλο κατέχει στην ανάλυση των σχέσεων μεταξύ τους, πόσοι πόλοι κυριαρχίας υπάρχουν στο σύστημα (διπολικό, πολυπολικό) καθώς επίσης και οι διάφοροι κανόνες και αξίες που καθορίζουν κάποιες συγκεκριμένες συμπεριφορές μεταξύ των κρατών⁴⁶.

Για το επόμενο επίπεδο ανάλυσης το κρατικό ο Rourke υποθέτει ότι εφόσον τα κράτη αποτελούν το σημαντικότερο διεθνή παίκτη οι εξελίξεις στη διεθνή πολιτική κατανοούνται καλύτερα εάν κανείς εστιάσει στο πως η εξωτερική πολιτική ενός κράτους επηρεάζεται από την εσωτερική πολιτική δομή και κουλτούρα ενός κράτους, τους διαμορφωτές αποφάσεων στο εσωτερικό του και τις σχέσεις μεταξύ των πολιτικών. Τα

45 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ.σ. 51-52.

46 Rourke John, *International Politics on the World Stage*, 12th Edition, New York City, McGraw-Hill Companies, 2008, σ. σ. 91-98.

κράτη είναι πολυσύνθετοι οργανισμοί και η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής τους δεν αποτελεί αποτέλεσμα μιας απλής διαδικασίας λήψης απόφασης στο εσωτερικό τους, αλλά επηρεάζεται από διαφορές μεταβλητές, όπως το εκάστοτε θέμα, τη διαμορφωθείσα κατάσταση, ποιοί εμπλέκονται (κυβέρνηση, πολιτικοί αρχηγοί, αντιπολίτευση, κόμματα, νομικοί, κ.α). Οι πιο σημαντικοί παίκτες στη διαδικασία λήψης απόφασης είναι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων και οι γραφειοκρατικοί οργανισμοί⁴⁷.

Το τρίτο επίπεδο ανάλυσης, το ατομικό, στηρίζεται στην υπόθεση ότι η πολιτική και οι αποφάσεις διαμορφώνονται από ανθρώπους είτε ατομικά είτε μέσα στα πλαίσια μιας ομάδας. Έτσι εξετάζεται η συμπεριφορά της ανθρώπινης φύσης, μεμονωμένων ατόμων όσο και στα πλαίσια συμμετοχής τους σε διάφορους οργανισμούς και ομάδες. Το ατομικό επίπεδο επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα ανθρώπινα χαρακτηριστικά (διανοητικά, ψυχολογικά, συναισθηματικά, βιολογικά) τα οποία επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης απόφασης. Ο Rourke επικεντρώνεται στην οργανωτική συμπεριφορά του ατόμου δηλαδή πως συμπεριφέρεται κάποιος ανάλογα με τη θέση του τόσο στον επαγγελματικό του χώρο όσο και σε κάποια άλλη ομάδα, καθώς επίσης και στην ιδιοσυγκρασία του καθενός, δηλαδή τους παράγοντες που καθορίζουν τις αντιλήψεις και αποφάσεις των ηγετών, όπως η προσωπικότητα, η ψυχική υγεία, προσωπικές φιλοδοξίες και εμπειρίες. Μια πιο λεπτομερή εξέταση αυτών των παραγόντων θα παρουσιαστεί στο δεύτερο μέρος της εργασίας αυτής, όπου θα γίνει προσπάθεια να εξεταστούν οι παράγοντες αυτοί και πως επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ αναλυτή της πληροφορίας και αποδέκτη⁴⁸.

1.1.3. Κρατικό Επίπεδο Λήψης Απόφασης

Συνεχίζοντας τη θεωρητική υποστήριξη της εργασίας θα εξετάσουμε την εσωτερική δομή του επιπέδου ανάλυσης της μονάδας δηλαδή του κράτους. Όπως και το συστημικό επίπεδο έτσι και το εσωτερικό επίπεδο των κρατών χρησιμοποιεί τις έννοιες της κατανομής ισχύος και της δομής, όμως με πιο χαλαρό τρόπο απ' ότι το συστημικό επίπεδο⁴⁹.

Αν και για την παρουσίαση της θεωρίας της εσωτερικής δομής θα στηριχτούμε κυρίως στο έργο του Graham Allison, θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τη θεωρία του μοντέλου της «πολιτικής διαδικασίας» που προτείνει ο Roger Hilsman. Το μοντέλο της

47 Ό.π., σ. σ. 78-90.

48 Ό.π., σ. σ. 65-77.

49 Posen Barry, *The Sources of Military Doctrine*, New York, Cornell University press, 1984, σ. 35-37.

«πολιτικής διαδικασίας» στηρίζεται σε τρεις υποθέσεις. Η πρώτη υπόθεση είναι ότι για τη λήψη κυβερνητικών αποφάσεων υπάρχουν πάρα πολλοί διαφορετικοί δρώντες σε οργανισμούς και κυβερνητικές υπηρεσίες που εμπλέκονται στη διαδικασία και που αρκετές φορές δρουν ανεξάρτητα. Η δεύτερη υπόθεση εστιάζει στην ισχύ που κατέχουν όλοι οι συμμετέχοντες στη διαδικασία λήψης απόφασης και πώς η κατανομή της επηρεάζει τις τελικές αποφάσεις. Το κάθε κέντρο ισχύος ανάλογα με το θέμα το οποίο απασχολεί και την υπάρχουσα πολιτική κατάσταση κατέχει και ένα διαφορετικό βαθμό ισχύος. Η τρίτη υπόθεση αφορά τα κίνητρα και τους σκοπούς των εμπλεκομένων στη διαδικασία. Αν και σε γενικές γραμμές όλα τα άτομα ή και οργανισμοί θα έπρεπε να προωθούν το εθνικό συμφέρον εντούτοις πίσω από κάθε τους συμπεριφορά και απόφαση συνήθως υπάρχουν προσωπικοί στόχοι και επιδιώξεις. Ο Hilsman επισημαίνει δυο χαρακτηριστικά για το μοντέλο του. Το πρώτο χαρακτηριστικό αφορά τα κέντρα ισχύος και πώς αυτά αλλάζουν τις προτάσεις τους, ώστε να προσελκύσουν την περισσότερη υποστήριξη που μπορεί να πετύχουν από άλλα κέντρα ισχύος. Το δεύτερο χαρακτηριστικό έχει να κάνει με το γεγονός ότι παρόλες τις αντιθέσεις και συγκρούσεις των κέντρων ισχύος, υπάρχουν κοινά σημεία σύγκλισης και αναφοράς μεταξύ τους με κυριότερο τη στήριξη του υπάρχοντος συστήματος που εξυπηρετούν, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μια τάση για συναίνεση και συμβιβασμό⁵⁰.

Ο Allison χρησιμοποίησε την κρίση στην Κούβα για να μελετήσει και να εμβαθύνει στην κυβερνητική λήψη αποφάσεων και να παρουσιάσει τα εννοιολογικά υποδείγματα που προτείνει για την εξήγηση της διαδικασίας λήψης απόφασης. Για να παρουσιάσει τα τρία υποδείγματα, ο Allison παίρνει το καθένα απ' αυτά και το εφαρμόζει στην κρίση των πυραύλων της Κούβας, θέτοντας ερωτήματα⁵¹ που αφορούν τις συμπεριφορές των δυο μεγάλων δυνάμεων, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Παρουσιάζει τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις για το ίδιο γεγονός, τονίζοντας τη δυνατότητα ότι τα γεγονότα μπορεί να εξηγούνται με πολλές εκδοχές. Ο στόχος του είναι να ρίξει φώς στο μαύρο κουτί της διαδικασίας λήψης απόφασης της κάθε πλευράς. Κυρίως όμως παρουσιάζει ποια ερμηνεία δίνουν οι διάφοροι αναλυτές στα γεγονότα, ανάλογα με τον τρόπο που

50 Hilsman Roger, *To move a Nation: The Politics of Foreign Policy in the Administration of John F. Kennedy*, New York, Doubleday & Company 1967, σ. σ. 9-11, 553-555. στο Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και αιφνιδιαστικές επιθέσεις*, Αθήνα, εκ. Ελληνικά Γράμματα, 2000, σ. 55-57.

51 Τα ερωτήματα που προσπαθεί να απαντήσει ο Allison με κάθε υπόδειγμα είναι τα εξής:

- Γιατί η Σοβιετική Ένωση αποφάσισε να τοποθετήσει επιθετικούς πυραύλους στην Κούβα;
- Γιατί οι Ηνωμένες Πολιτείες απάντησαν στην ανάπτυξη των πυραύλων με ναυτικό αποκλεισμό;
- Γιατί η Σοβιετική Ένωση απέσυρε τους πυραύλους;

προσεγγίζουν τα ζητήματα, στη βάση των διαφόρων μοντέλων αντίληψης, που επηρεάζει το περιεχόμενο της σκέψης τους⁵².

Οι τρεις διαφορετικοί τρόποι υπό το πρίσμα των οποίων μπορούν να αναγνωσθούν και να αναλυθούν τα γεγονότα είναι:

- α. Το υπόδειγμα του Ορθολογικού Δρώντος ή Κλασικό Υπόδειγμα.
- β. Το υπόδειγμα Οργανωτικής Διαδικασίας / Συμπεριφοράς.
- γ. Το υπόδειγμα Γραφειοκρατικής ή Κυβερνητικής Πολιτικής.

1.1.3.α. Υπόδειγμα του Ορθολογικού Δρώντος

Είναι το υπόδειγμα που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι αναλυτές για να εξηγήσουν την κυβερνητική δράση. Το υπόδειγμα αυτό αντιλαμβάνεται την κυβέρνηση ως ορθολογικό δρώντα και τις κυβερνητικές αποφάσεις ως την εκάστοτε επιλογή που προκρίνεται ανάμεσα σε διάφορες εναλλακτικές. Η εθνική κυβέρνηση μπορεί να ιδωθεί σαν να είναι ένα άτομο, που ορίζει το εκάστοτε ζήτημα στην ατζέντα, αξιολογεί τις εναλλακτικές λύσεις σύμφωνα με τα σχετικά οφέλη και κόστη που προκύπτουν από την κάθε μία, και δρώντας ορθολογικά επιλέγει εκείνη τα αποτελέσματα της οποίας εξυπηρετούν περισσότερο τον σκοπό του έθνους που εκπροσωπεί. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Allison: «...if a nation performed a particular action, that nation must have had ends towards which the action constituted an optimal means.»⁵³

Άρα, στο συγκεκριμένο υπόδειγμα, αυτός που αποφασίζει ελέγχει τα πάντα από τη σύλληψη έως την εφαρμογή της απόφασης. Η θεωρία προϋποθέτει ένα λογικό πρόσωπο που είναι ενημερωμένο σε βάθος για τις διαθέσιμες εναλλακτικές δυνατότητες και που είναι ικανό να εκτιμήσει τα αντίστοιχα αποτελέσματά τους κι επομένως να επιλέξει σύμφωνα με την κατάταξη των προτιμητέων αξιών του. Η επιλογή μιας απόφασης είναι βέβαια άμεσα συνδεδεμένη με το αναμενόμενο κόστος της απόφασης, και ανάλογα με το πόσο αυξάνεται ή μειώνεται σε κάθε περίπτωση το κόστος αντιστρόφως ανάλογα αυξομειώνονται οι πιθανότητες επιλογής μιας συγκεκριμένης απόφασης. Ο Allison ακόμα επισημαίνει ότι είναι δυνατόν να εντοπιστούν δυο παραλλαγές του υποδείγματος στις

52 Οι επαγγελματίες αναλυτές των διεθνών σχέσεων και οι διαμορφωτές της πολιτικής αναλύουν τα ζητήματα της διεθνούς και στρατιωτικής πολιτικής με όρους σε πολύ μεγάλο βαθμό νοητών μοντέλων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιεχόμενο της σκέψης τους. Allison Graham, *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*, *The American Political Science Review*, Volume 63, Issue 3, 1969, σ. 689

53 Ό.π., σ. 694

οποίες η μια εστιάζει στη συγκεκριμένη κατάσταση που διαμορφώθηκε και στην εθνική επιλογή του εκάστοτε δρώντα, ενώ η δεύτερη εστιάζει στον ηγέτη ή την ηγετική ομάδα που έλαβε την απόφαση⁵⁴.

1.1.3.β. Υπόδειγμα της Οργανωτικής Συμπεριφοράς

Σε αντίθεση με το πρώτο υπόδειγμα του Allison στο οποίο οι αποφάσεις της κυβέρνησης αποτελούν ορθολογικές επιλογές των δρώντων, το υπόδειγμα της Οργανωτικής Συμπεριφοράς εκλαμβάνει τις αποφάσεις αυτές ως το αποτέλεσμα συγκεκριμένων εσωτερικών τυποποιημένων λειτουργιών και διαδικασιών των οργανισμών και όχι ως επιλογές. Τα κυβερνητικά στελέχη πρέπει να επιλέξουν μία εναλλακτική από την εκάστοτε προβλεπόμενη λίστα από κάποιες τυποποιημένες οργανωτικές δυνατότητες και τεχνολογίες, τις λεγόμενες πρότυπες διαδικασίες λειτουργίας (Standard Operating Procedures-SOPs)⁵⁵ των κυβερνητικών οργανισμών⁵⁶.

Το υπόδειγμα αντιμετωπίζει την κυβερνητική συμπεριφορά λιγότερο ως ζήτημα συνειδητής επιλογής και περισσότερο ως εκροή μεγάλων οργανωμένων μονάδων αλλά και ρουτίνας στα πλαίσια λειτουργίας του οργανισμού. Οι κυβερνητικοί ηγέτες μπορούν να επηρεάσουν αισθητά αλλά όχι να ελέγξουν ουσιαστικά τη συμπεριφορά των οργανωμένων μονάδων που καθορίζεται πρωτίστως από τις πρότυπες διαδικασίες λειτουργίας. Λόγω διαφόρων περιορισμών χρονικών και υλικών αντί να αξιολογούν όλες τις πιθανές δράσεις για να δουν που είναι η πιο κατάλληλη προς εφαρμογή, οι ηγέτες δουλεύουν την πρώτη πρόταση που καταπιάνεται επαρκώς με το θέμα που χαρακτηρίζεται ως ικανοποιητική συμπεριφορά. Η έρευνα περιορίζεται στην πρώτη αποδεκτή επιλογή. Οι αποφάσεις (όπως και η πληροφόρηση) περιορίζονται από τις προϋφιστάμενες δομές και τα προϋπάρχοντα σχέδια⁵⁷.

54 Ό.π., σ. σ. 691-696

55 «Standard Operating Procedures. Organizations perform their “higher” functions, such as attending to problem areas, monitoring information, and preparing relevant responses for likely contingencies, by doing “lower” tasks, for example, preparing budgets, producing reports, and developing hardware. Reliable performance of these tasks requires standard operating procedures (hereafter SOPS). Since procedures are “standard” they do not change quickly or easily. Without these standard procedures, it would not be possible to perform certain concerted tasks. But because of standard procedures, organizational behavior in particular instances often appears unduly formalized, sluggish, or inappropriate» Ό.π., σ. 700

56 Ό.π., σ. σ. 698-700

57 Ό.π., σ. σ. 700-702

1.1.3.γ. Υπόδειγμα Γραφειοκρατικής / Κυβερνητικής Πολίτικης

Το τρίτο υπόδειγμα στηρίζεται πάνω στο υπόδειγμα οργανωτικής διαδικασίας και εμβαθύνει στις πολιτικές της κυβέρνησης. Σύμφωνα με αυτό η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης δεν χαράσσεται ούτε επιλέγεται από έναν φορέα ούτε είναι οργανωτικό αποτέλεσμα, αλλά πρέπει να κατανοηθεί ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ παικτών στην εθνική κυβέρνηση. Ο Allison θεωρεί ότι υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των μονάδων λήψεως αποφάσεων και οι εξωτερικές πολιτικές είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και διαβουλεύσεων στις συνιστώσες της γραφειοκρατίας. Οι αποφάσεις των κυβερνήσεων, δηλαδή, είναι αποτελέσματα εσωτερικών κυβερνητικών διεργασιών, με την έννοια ότι αυτό που τελικά αποφασίζεται δεν είναι απαραίτητα η λύση του προβλήματος αλλά ένα αποτέλεσμα που προέκυψε μέσα από τη σύγκρουση, ανταγωνισμό, σύγχυση και συμβιβασμό κυβερνητικών παραγόντων με διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις για το θέμα. Το αποτέλεσμα δεν εξαρτάται από την ορθολογική δικαιολόγηση της πολιτικής ή τους συνηθισμένους τρόπους λειτουργίας της κυβέρνησης, αλλά από τη σχετική δύναμη και ικανότητα των διαπραγματευτών «*Men share power. Men differ concerning what must be done. The differences matter*»⁵⁸(παίζουν ρόλο η προσωπικότητα, το χάρισμα, η πειθώ, οι προσωπικοί δεσμοί με τους αποφασίζοντες κλπ).⁵⁹

Για τον Allison το υπόδειγμα του ορθολογικού δρώντος είναι αυτό που προτιμούν οι περισσότεροι αναλυτές. Αυτό γιατί σε σχέση με τα άλλα υποδείγματα χρειάζεται να συγκεντρωθούν σχετικά λιγότερα δεδομένα και πληροφορίες και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο παρέχει μία «ανέξοδη προσέγγιση» της πραγματικότητας. Επίσης, το υπόδειγμα του ορθολογικού δρώντα επεξηγεί καλύτερα μακροπρόθεσμα διάφορα ιστορικά συμβάντα, ενώ τα άλλα δύο μοντέλα έχουν τον περιορισμό ότι απαιτούν μεγάλο όγκο πληροφοριών και αντίστοιχη ανάλυση⁶⁰.

1.1.4. Ατομικό Επίπεδο Λήψης Απόφασης

Μετά την εξέταση του κρατικού επιπέδου λήψης αποφάσεων θα παρουσιάσουμε το ατομικό επίπεδο λήψης απόφασης, στο οποίο εντάσσεται και το αντικείμενο μελέτης της εργασίας δηλαδή η σχέση μεταξύ του αναλυτή της πληροφορίας και του αποδέκτη.

58 Ό.π., σ. 707

59 Ό.π., σ. σ. 707-712

60 Ό.π., σ. σ. 715-716

Ο Robert Jervis στο έργο του *Perceptions and Misperceptions* μελέτησε την αλληλεπίδραση μεταξύ των δρώντων στη διαδικασία λήψης απόφασης καθώς επίσης και το ρόλο που έχουν σε αυτή τη διαδικασία οι αντιλήψεις και η ψυχολογία των διαμορφωτών αποφάσεων (decision maker)⁶¹. Με τον όρο διαμορφωτές αποφάσεων στην εργασία αυτή εννοούμε τους πολιτικούς, στρατιωτικούς αλλά και υπηρεσιακούς ηγέτες και παράγοντες που έχουν τη δυνατότητα λήψης σημαντικών εθνικών αποφάσεων.

Για να απαντήσει στο ερώτημα αυτό ο Jervis διακρίνει ανάμεσα σε:

- «ψυχολογικό περιβάλλον- psychological milieu» (δηλαδή ο κόσμος όπως τον αντιλαμβάνεται ο δρών)

- «επιχειρησιακό περιβάλλον-operational milieu» (δηλαδή ο κόσμος στον οποίο θα διεξαχθούν και θα τεθούν σε εφαρμογή οι πολιτικές του δρώντος)

Επιπλέον επισημαίνει τέσσερις μεταβλητές οι οποίες έχουν εφαρμογή στις θεωρίες διεθνούς πολιτικής και αφορούν το πρόβλημα του επιπέδου ανάλυσης. Αυτές είναι το επίπεδο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, η γραφειοκρατία, η φύση της κρατικής οντότητας και η λειτουργία της εσωτερικής πολιτικής της και τέλος το διεθνές περιβάλλον. Ο Jervis καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι αδύνατον να εξηγήσουμε κρίσιμες αποφάσεις και πολιτικές χωρίς εκτενή αναφορά στις πεποιθήσεις (beliefs) των διαμορφωτών αποφάσεων σχετικά με τον κόσμο και τις εικόνες (images) που έχουν για τους άλλους⁶².

Για να δράσουν επιτυχώς οι διαμορφωτές αποφάσεων, πρέπει πρώτα να προβλέψουν τις προθέσεις των άλλων, καθώς επίσης και τις αντιδράσεις των δρώντων σε ενδεχόμενες διαφορετικές πολιτικές που μπορεί να ακολουθήσουν. Έτσι λοιπόν, ο εκάστοτε παρατηρητής θα πρέπει να διαχωρίσει τους εξωτερικούς από τους εσωτερικούς παράγοντες δηλαδή να προσδιορίσει πώς το εξωτερικό περιβάλλον καθόρισε τη συμπεριφορά κάποιου αλλά και το τι σκεφτόταν όταν προέβη σε κάποια πράξη. Η ουσία κατά τον Jervis είναι να αξιολογούνται ορθά οι επιδιώξεις των δρώντων, καθώς οι εκτιμήσεις αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά που θα υιοθετηθεί. Επομένως, ο συγκερασμός των εσωτερικών και των εξωτερικών παραγόντων αποκαλύπτει τις

61 Άτομο το οποίο παίρνει αποφάσεις και το οποίο βρίσκεται σε υψηλή θέση σε μια οργάνωση. Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/decision-maker>, 2015.

62 Jervis Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, New Jersey, Princeton University Press, 1976, σ. 13-14, 21, 24.

προθέσεις (intentions) του άλλου, δηλαδή τις πράξεις στις οποίες θα προβεί κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες⁶³.

Ο Jervis για να εξηγήσει τις συμπεριφορές των κρατών προτείνει δυο θεωρίες, της αποτροπής και του σπειροειδούς μοντέλου⁶⁴. Οι θεωρίες αυτές προσπαθούν να εξηγήσουν την επιθετικότητα ενός κράτους και πώς οδηγούμαστε στη σύγκρουση μέσα από μια σειρά ενεργειών και αποφάσεων, στα πλαίσια της αναρχίας στις διεθνείς σχέσεις. Εστιάζουν στη συμπεριφορά των κρατών ως μονάδες στη λογική του διλήματος ασφαλείας και της απειλής που αισθάνεται κάθε κράτος.

Παρόλα αυτά ο Jervis δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε αυτές τις δυο θεωρίες αλλά συνεχίζει τη σκέψη του και προσπαθεί να εξηγήσει πώς οι ψυχολογικοί παράγοντες μπορούν να ενισχύσουν τις παρανοήσεις και να περιορίσουν την ορθολογικότητα των διαμορφωτών αποφάσεων ή όπως ονομάζει «fog of foreign policy-making». Μέσα σε αυτή την ομίχλη της εξωτερικής πολιτικής δεν είναι εύκολο να κατανοηθούν πλήρως οι αντιλήψεις, τα σχέδια και οι προθέσεις των άλλων δρώντων και να προβλέψουμε με ακρίβεια τη συμπεριφορά τους στο μέλλον. Οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται αυτό που θέλουν να αντιληφθούν και σκέφτονται. Ενέργειες και συμπεριφορές που μπορεί κάποιος να μην έδινε ιδιαίτερη σημασία και να τις θεωρούσε ουδέτερες ή και φιλικές

63 Ό.π., σ. σ. 35-37, 48-50

64 Σύμφωνα με τη **θεωρία της αποτροπής** προκύπτουν μεγάλοι κίνδυνοι, αν ένας επιτιθέμενος πιστεύει ότι οι δυνάμεις του status quo είναι αδύναμες. Η πεποίθηση αυτή θα οδηγήσει τους επιτιθέμενους να δοκιμάσουν τους αντιπάλους τους συνήθως σε ένα θέμα δευτερευούσης σημασίας. Αν οι δυνάμεις του status quo υποχωρήσουν, τότε ο επιτιθέμενος το εκλαμβάνει σαν αδυναμία και ασκεί μεγαλύτερες πιέσεις, σε σημείο που οι δυνάμεις του status quo να μην έχουν εναλλακτική επιλογή από το να υποχωρήσουν στη θέληση του αντιπάλου τους. Για να αποφευχθεί αυτή η κατάσταση, οι δυνάμεις του status quo θα πρέπει να επιδεικνύουν την ικανότητα και προθυμία διεξαγωγής πολέμου, ώστε να διατηρήσουν τη θέση τους και επομένως αποφεύγουν να κάνουν παραχωρήσεις που θα έληγαν ή θα απέτρεπαν μια σύγκρουση για να μην θεωρηθούν ηττημένοι αυτού του «παιχνιδιού», μιλάμε δηλαδή για αυτό που ονομάζεται «chicken game».

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τη **θεωρία του σπειροειδούς μοντέλου** - οι ρίζες του οποίου βρίσκονται στην θεωρία της άναρχης κοινωνίας των διεθνών σχέσεων- το πρόβλημα δεν βρίσκεται ούτε στους περιορισμούς της λογικής που θέτει η ανθρώπινη ψυχολογία, ούτε στην υποτυπώδη ανθρώπινη φύση, αλλά στην ορθή εκτίμηση των συνεπειών του να ζούμε σε ένα Χομπσιανό περιβάλλον. Σε έναν τέτοιο κόσμο χωρίς κάποιον κυρίαρχο, η κάθε κρατική οντότητα μπορεί να προστατευτεί μόνο με τις δικές της δυνάμεις. Επιπλέον, οι πολιτικοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις, συνειδητοποιούν πως ακόμα και αν σε μία συγκεκριμένη στιγμή κάποιος δεν έχει επιθετική διάθεση απέναντί τους, τίποτα δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η ίδια αυτή στάση θα διατηρηθεί και στο μέλλον. Η έλλειψη ενός κυρίαρχου στην διεθνή πολιτική, επιτρέπει να διεξάγονται πόλεμοι και καθιστά την άμυνα ακριβό αγαθό. Τα ίδια όπλα που χρησιμεύουν για την άμυνα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για επιθετικούς σκοπούς. Έτσι αυτό που ένα κράτος το θεωρεί εξασφάλιση, ένα άλλο το αντιλαμβάνεται ως πράξη απειλής. Με άλλα λόγια, ενώ τα εξοπλιστικά προγράμματα αποσκοπούν στο να δημιουργήσουν ένα αίσθημα ισχύος και ασφάλειας, πετυχαίνουν τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή δημιουργούν αισθήματα ανασφάλειας, φόβου και έλλειψη εμπιστοσύνης στα άλλα κράτη. Επομένως, οποιαδήποτε κίνηση μιας κυβέρνησης σχετική με εξοπλισμούς, εκλαμβάνεται από τις άλλες κυβερνήσεις ως εχθρική. Οδηγούμαστε σε αυτό που ονομάζεται «δίλημμα ασφαλείας». Τέλος, το σπειροειδές μοντέλο μπορεί να αντιστοιχιστεί με το «δίλημμα του φυλακισμένου». Ό.π., σ. σ. 58-67

εκλαμβάνονται ως εχθρικές εφόσον υπάρχει προκατάληψη ότι ένα κράτος είναι εχθρικό. Παρατηρούμε μια γνωστική δυσκαμψία η οποία ενισχύει τη διεθνή αναρχία. Επιπλέον οι διαμορφωτές αποφάσεων όχι μόνο εμμένουν σε αγκυλώσεις σχετικά με άλλους δρώντες αλλά και δε μπορούν εύκολα να κατανοήσουν το πώς οι άλλοι δρώντες αντιλαμβάνονται τη δική τους συμπεριφορά και πρόθεση. Δεν αντιλαμβάνονται, δηλαδή, ότι οι επιπτώσεις της πολιτικής τους μπορεί να μην είναι ξεκάθαρες για κάποιον τρίτο όπως και ότι ενδέχεται η αντίληψη ενός παρατηρητή να είναι στρεβλή για τους ίδιους⁶⁵. Έτσι, διακρίνονται δυο είδη γνωστικής συνέπειας⁶⁶, της ορθολογικής (rational consistency) και της μη ορθολογικής (irrational consistency).

Στην ορθολογική τα άτομα υποθέτουν ότι οι άλλοι δρώντες έχουν σταθερά μοτίβα συμπεριφοράς και τα σύνθετα και πολύπλοκα περιβάλλοντα κατανοούνται με έναν πιο απλοποιημένο τρόπο. Στην μη ορθολογική οι διαμορφωτές αποφάσεων χωρίς να αντιλαμβάνονται πλήρως τις διάφορες εναλλακτικές που διαθέτουν υποστηρίζουν μια συγκεκριμένη άποψη, η οποία κατά την άποψή τους είναι η αποδοτικότερη ανεξάρτητα από το τι πράττουν άλλα κράτη.

Στις δυο αυτές διαδικασίες αντίληψης βασικό ρόλο παίζουν οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις και παραδοχές (pre-existing beliefs) και η τάση επεξεργασίας κάθε πληροφορίας που λαμβάνουμε με αυτές, με τρόπο που να επιβεβαιώνει τις αρχικές μας αντιλήψεις και να αγνοεί κάθε τι το διαφορετικό. Πιο συγκεκριμένα οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις αφορούν την κατηγοριοποίηση που κάνουμε στα γεγονότα, την πρόωρη γνωστική φραγή⁶⁷, όπου περιορισμένες ή ανολοκλήρωτες εικόνες των προθέσεων των άλλων οδηγούν στη δημιουργία λανθασμένων αντιλήψεων, την αντιληπτική μεγιστοποίηση, η οποία αναφέρεται στην εκτίμηση των προθέσεων και την επίδραση της μάσκας (masking effect) η οποία θα εμποδίσει την ανάπτυξη εναλλακτικών πολιτικών επιλογών που είναι παρόμοιες με αυτή. ο Jervis επισημαίνει το πώς συμπεριφέρονται οι διαμορφωτές αποφάσεων, όταν δεν παρατηρούν ότι οι προϋφιστάμενες παραδοχές τους ασκούν σημαντική επιρροή στις αντιλήψεις τους:

65 Ό.π., σ. σ. 67-71.

66 Γνωστική Συνέπεια είναι η τάση των ανθρώπων να βλέπουν αυτό που περιμένουν να δουν και να αφομοιώνουν εισερχόμενες πληροφορίες σε προϋπάρχουσες εικόνες. Ό.π., σ. 117.

67 Ο Jervis εξετάζοντας τον αντίκτυπο των προσδοκιών πάνω στις αντιλήψεις, υποστηρίζει ότι οι προσδοκίες δημιουργούν προθέσεις που οδηγούν τους δρώντες να παρατηρήσουν συγκεκριμένα πράγματα και να αμελήσουν άλλα και επομένως να συνάγουν συγκεκριμένα συμπεράσματα από αυτό που παρατήρησαν, αδυνατώντας να σκεφτούν εναλλακτικές πολιτικές επιλογές. Οι πληροφορίες αυτές θα κατηγοριοποιηθούν και θα οδηγηθούμε στην πρόωρη γνωστική φραγή. Ό.π., σ. 187.

- Έχουν υπέρμετρη εμπιστοσύνη στις απόψεις τους, χωρίς να προσπαθούν να εξεύρουν εναλλακτικές και

- Γίνονται λιγότερο ανεκτικοί με τις θέσεις των άλλων. Επομένως δεν μεταβάλλουν εύκολα τις απόψεις τους, ειδικότερα όταν η πάγια ενασχόλησή τους με ένα θέμα τους επιτρέπει να διευρύνουν την επιχειρηματολογία τους⁶⁸.

Πέρα από αυτά ο Jervis επισημαίνει ότι πολλές φορές οι διαμορφωτές αποφάσεων για να προβλέψουν τη συμπεριφορά του άλλου δρώντα, έχουν την τάση να ερμηνεύουν τα γεγονότα και τις πληροφορίες που λαμβάνουν, μέσα από τις δικές τους ανησυχίες και σύμφωνα με τη προσωπική λίστα επιλογών τους. Θεωρούν δηλαδή ότι και οι άλλοι δρώντες συμμερίζονται τους προβληματισμούς τους και έχουν και αυτοί τις ίδιες προτεραιότητες. Έτσι οδηγούνται σε λανθασμένες αντιλήψεις και σε περιπτώσεις πολύ έντονης ενασχόλησης μόνο με ένα ζήτημα, όπως τις ονομάζει ο Jervis αυτο-απορρόφησης (self absorption), μπορεί να περιοριστεί η αντίληψη σε ένα είδος όρασης τύπου τούνελ (tunnel vision) κατά την οποία οι διαμορφωτές αποφάσεων δεν μπορούν να αντιληφθούν τίποτα άλλο πέρα από αυτό που τους ενδιαφέρει τους ίδιους, με αποτέλεσμα να σχηματίζουν λάθος αντιλήψεις⁶⁹.

Το πώς, ακόμα, η ιστορία και διάφορα ιστορικά γεγονότα επηρεάζουν την κατανόηση και δράση των διαμορφωτών αποφάσεων είναι ένα ζήτημα που αναλύει ο Jervis. Τα διάφορα γεγονότα από τα οποία οι άνθρωποι διδάσκονται περισσότερο μπορεί να είναι προσωπικές εμπειρίες, πρώιμες εμπειρίες που ένα άτομο έζησε νωρίς στη ζωή του ή στην καριέρα του, διάφορα συγκλονιστικά γεγονότα όπως επαναστάσεις ή πόλεμος, διάφορες διεθνείς εξελίξεις. Τα διάφορα διδάγματα που μπορεί να αποκομίσουν από αυτά τα γεγονότα έχουν να κάνουν με επιπτώσεις και συσχετισμούς με κάτι που κυριάρχησε για μεγάλη χρονική περίοδο, εγκαθίδρυση μιας σταθερής εικόνας για κάποιον, αντιδράσεις σε μια ενδεχόμενη αποτυχία αλλά και σε οποιαδήποτε επιτυχία. Οι διαμορφωτές αποφάσεων επιβάλλεται να έχουν κριτική σκέψη που να μπορεί να διεισδύει κάτω από τα επιφανειακά γεγονότα πριν πάρουν μια απόφαση. Το συνηθέστερο λάθος που κάνουν οι περισσότεροι διαμορφωτές αποφάσεων είναι να ταυτίζουν τις διάφορες καταστάσεις με μια γενικευμένη αντίληψη, ενώ στην ουσία πρόκειται για διαφορετικά πράγματα. Αυτό γιατί διδάσκονται γενικά μαθήματα από την ιστορία χωρίς να εμβαθύνουν στα πραγματικά αίτια μιας

68 Ό.π., σ. σ. 162-187.

69 Ό.π., σ. σ. 203-207.

κατάστασης. Παραμένουν δηλαδή στο φαίνοσθε χωρίς να αναζητήσουν το γιατί μιας κατάστασης⁷⁰.

Επιπλέον, ο Jervis, ασχολείται με το πώς οι αντιλήψεις των διαμορφωτών αποφάσεων μεταβάλλονται σύμφωνα με τις καινούργιες πληροφορίες και πως διαχειρίζονται τις πληροφορίες αυτές. Προτείνει δυο μηχανισμούς, αυτούς της Διατήρησης και της Αλλαγής Νοοτροπίας. Ο πρώτος μηχανισμός αναφέρεται στην αποτυχία του ατόμου να αντιληφθεί ότι η καινούρια πληροφορία πιθανόν να αντιτίθεται με τις πεποιθήσεις του. Ο συγκερασμός των παλαιών πεποιθήσεων με την καινούρια αντιφατική πληροφορία δεν απαιτεί αλλαγή στη νοοτροπία, ούτε γίνεται συνειδητά. Όταν τα άτομα ισχυρίζονται ότι οι γενικές τους πεποιθήσεις είναι σίγουρα σωστές, απορρίπτουν ρητά πληροφορίες που έρχονται σε αντίθεση με αυτές. Όταν η πηγή των πληροφοριών θεωρείται αναξιόπιστη από τον δρώντα, η απόρριψη γίνεται ευκολότερα. Όταν οι δρώντες αναγνωρίζουν ότι ένα μέρος των πληροφοριών αντιτίθεται με τις πεποιθήσεις τους, θα προσπαθήσουν να βρουν νέες πληροφορίες που να ενισχύουν (bolstering) τις απόψεις τους. Ουσιαστικά, επιθυμούν η κεκτημένη πεποίθησή τους να υπερισχύει της νεοφερμένης. Η διαφοροποίηση (differentiation) προκύπτει όταν οι νέες πληροφορίες είναι απίστευτα σαρωτικές και επομένως οι προϋφιστάμενες αξίες θα πρέπει να "θυσιαστούν" στο βωμό της αλλαγής. Με αυτό τον μηχανισμό ο δρών τις διασπά στα συστατικά τους, προσπαθώντας να εντοπίσει που ακριβώς εκδηλώνεται η σύγκρουση⁷¹.

Κεντρικό ρόλο σε αυτές τις διαδικασίες έχουν οι πεποιθήσεις του κάθε ανθρώπου. Συνήθως ο καθένας πιστεύει ότι ο ίδιος είναι δίκαιος και σωστός έχοντας μια κεντρική ιδέα για τον εαυτό του. Ιδιαίτερα εάν οι πεποιθήσεις και ιδέες του έχουν τεκμηριωθεί σε στερεή βάση τότε είναι πολύ δύσκολο για κάποιον να αλλάξει κάποιες από τις βασικές πεποιθήσεις του. Σε περίπτωση που χρειαστεί να αλλάξει αυτό θα γίνει μόνο εάν δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική και η αλλαγή θα ξεκινήσει από τις λιγότερο σημαντικές πτυχές των όσων πιστεύει. Θα ακολουθήσει δηλαδή ένα μοντέλο της ελάχιστης αλλαγής νοοτροπίας. Τέλος, η τάση για τη διατήρηση των κεντρικών πεποιθήσεων εξηγεί γιατί οι άνθρωποι συχνά αποτυγχάνουν να δουν τις βασικές αιτίες των μη επιθυμητών γεγονότων⁷².

70 Ό.π., σ. σ. 217-223, 239-260, 271-275.

71 Ό.π., σ. σ. 288-296.

72 Ό.π., σ. σ. 297-280.

Αφού παρουσιάσαμε θεωρητικά τα διάφορα επίπεδα διαδικασίας λήψης απόφασης συστημικό, κρατικό και ατομικό θα συνεχίσουμε τη θεωρητική υποστήριξη της εργασίας με τις έννοιες της πληροφόρησης (intelligence) και της κατασκοπείας.

1.2. Πληροφορία – Πληροφόρηση

«Ο όρος «πληροφόρηση» δηλώνει το σύνολο των σχετικών με τον εχθρό και τη χώρα του γνώσεων και, κατά συνέπεια, τη βάση πάνω στην οποία μεταβάλλονται οι δικές μας ιδέες και πράξεις. Η φύση αυτής της βάσης ενέχει το αμφίβολο και ασταθές. Όλα τα εγχειρίδια μάς διδάσκουν πως δεν πρέπει να εμπιστευόμαστε παρά τις βέβαιες πληροφορίες. Αυτό δεν είναι παρά συμβουλή των βιβλίων, που ανήκει σε κείνο το είδος σοφίας, όπου καταφεύγουν, ελλείψει καλύτερου, οι κακογράφοι συγγραφείς συστημάτων κι εγχειριδίων. Οι πληροφορίες που μας έρχονται σε καιρό πολέμου είναι κατά μεγάλο μέρος αντιφατικές και λανθασμένες, κατά ένα ακόμη μεγαλύτερο μέρος οι περισσότερες πολύ απέχουν από το να είναι απλώς αμφίβολες. Το μόνο που μπορεί να ζητηθεί από τον αξιωματικό είναι κάποια εκτίμηση, που επιτυγχάνεται χάρις στην ψυχολογική κι επαγγελματική του επάρκεια και στην κριτική του ικανότητα.»⁷³. Με τα παραπάνω λόγια, στο βιβλίο «On War» ο Carl Von Clausewitz δίνει ένα ορισμό της πληροφόρησης, την οποία θεωρεί ως μια από τις σημαντικότερες πηγές της τριβής (Friction)⁷⁴ κατά την διάρκεια του πολέμου.

Όμως, για τον προσδιορισμό της έννοιας της Πληροφόρησης δεν είναι εύκολο να βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Όπως εύστοχα αναρωτιέται ο Michael Warner, στο

73 Clausewitz Carl V. , *On War*, Ed. and Transl. by Michael Howard and Peter Paret, New Jersey, Princeton University Press Princeton, 1976, σ. 117.

74 «Everything in war is very simple, but the simplest thing is difficult." In war more than anywhere else things do not turn out as we expect. Nearby they do not appear as they did from a distance», «...every fault and exaggeration of [a] theory is instantly exposed in war».

Clausewitz terms "friction" the "only concept that more or less corresponds to the factors that distinguish real war from war on paper." Friction is caused mainly by the danger of war, by war's demanding physical efforts, and by the presence of unclear information or the fog of war. First, the intrinsically dangerous nature of war means that in an atmosphere of blood, bullets, and bombs, «the light of reason is refracted in a manner quite different from that which is normal in academic speculation.» Only the exceptional soldier keeps his incisive judgment intact during the heat of battle. Second, physical effort in war also produces friction: «If no one had the right to give his views on military operations except when he is frozen, or faint from heat and thirst, or depressed from privation and fatigue, objective and accurate views would be even rarer than they are.» Clausewitz hence reminds strategists not to forget the immense effect of physical effort upon the soldiers engaging in combat.

«Ambiguous information in war is yet a third element which Clausewitz says distinguishes real war from war in theory. Although strategists should gauge plans by probabilities, it is sometimes impossible to do so during war, when most intelligence is indeterminate». Ο.π., σ. 115, 119.

Άρθρο του «Wanted: A Definition of “Intelligence”», πως μπορούμε να αναπτύξουμε μια θεωρία για το πως λειτουργεί η πληροφόρηση, εάν δεν έχουμε μια ξεκάθαρη ιδέα για το τι ακριβώς είναι αυτή;⁷⁵. Η προσπάθεια καθορισμού ενός ορισμού, περιπλέκει ακόμα περισσότερο με τη χρήση στη διεθνή βιβλιογραφία των αγγλικών λέξεων information και intelligence για να περιγράψουν διαφορετικά είδη πληροφοριών. Σε αντίθεση η ελληνική λέξη της «πληροφορίας» χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει και τα δυο είδη πληροφοριών. Για να είναι πιο σαφής ο διαχωρισμός των εννοιών με τη λέξη information περιγράφονται όλες οι ακατέργαστες πληροφορίες, υλικό και διαφορετικοί τύποι δεδομένων, ανεξάρτητα από την πηγή που προέρχονται και πριν αυτές να επεξεργαστούν από τους αναλυτές. Αντίθετα η λέξη intelligence (πληροφόρηση) περιγράφει τις επεξεργασμένες πληροφορίες, οι οποίες έχουν περάσει όλα τα στάδια του κύκλου πληροφοριών και δίνονται στους διαμορφωτές λήψης απόφασης για χρήση. Διαπιστώνει, λοιπόν κάποιος ότι οι πληροφορίες (information) αποτελούν ένα μεγάλο σύνολο το οποίο περιέχει και την πληροφόρηση⁷⁶.

Σύμφωνα με το διαδικτυακό Λεξικό της Οξφόρδης για την πληροφόρηση δίνονται οι εξής ορισμοί:

- Η ικανότητα να αποκτάς δεξιότητες και γνώση: π.χ. άνδρας ιδιαίτερης ευφυΐας.
 - Άτομο ή ον με την ικανότητα να αποκτά και να εφαρμόζει γνώσεις και δεξιότητες.
 - Η συλλογή πληροφοριών στρατιωτικής ή πολιτικής αξίας: π.χ. επικεφαλής των στρατιωτικών Υπηρεσιών Πληροφοριών.
 - Εργαζόμενο προσωπικό στους τομείς συλλογής στρατιωτικών και πολιτικών Υπηρεσιών Πληροφοριών.
 - Στρατιωτικές ή πολιτικές πληροφορίες: π.χ η συλλογή πληροφοριών.
 - Αρχειακές γενικές πληροφορίες⁷⁷.

Ο Alan Breakspear προσπαθώντας να προσδιορίσει την έννοια της πληροφόρησης αναφέρει, ότι συνήθως γίνεται αντιληπτή ως την ικανότητα να σκέφτεσαι και να μαθαίνεις αλλά και να εφαρμόζεις όσα έμαθες. Στη βιβλιογραφία, αλλά και σε εκπαιδευτικά εγχειρίδια τόσο στρατιωτικών όσο και πολιτικών υπηρεσιών η διαδικασία επεξεργασίας και παραγωγής επεξεργασμένων πληροφοριών αναπαριστάται συνήθως ως ένας ατέρμονος κύκλος. Ο κύκλος πληροφοριών συνήθως περιλαμβάνει 5 με 6 στάδια: τις Πληροφοριακές

75 Warner Michael, 'Wanted: A Definition of "Intelligence"', Studies in Intelligence 46, 2002, σ.σ.15–22..

76 Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 38-42.

77 Oxford Dictionary, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/intelligence>, 2015.

απαιτήσεις, τη Συλλογή (συνήθως διαχωρίζονται σε Σχέδιο Συλλογής πληροφοριών και Συλλογή Πληροφοριών), την Επεξεργασία, την Ανάλυση και τη Διανομή. Αυτή η αναπαράσταση του κύκλου αν και απλοϊκή δεν δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάγκη, του προσωπικού των Υπηρεσιών Πληροφοριών, να διατρέχει σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του κύκλου επανεκτιμώντας, αναπροσαρμόζοντας και ενσωματώνοντας νέα στοιχεία και πληροφορίες. Ο ορισμός τον οποίο προτείνει περιγράφει την πληροφόρηση ως μια συλλογική ικανότητα έγκαιρης πρόβλεψης κάποιας αλλαγής και αντίδρασης. Η ικανότητα αυτή στοχεύει στο να εντοπίσει οποιαδήποτε επικείμενη αλλαγή, είτε θετική είτε αρνητική, μέσα από την προνοητικότητα και διαίσθηση⁷⁸.

Ο M. H. Boisot, ακολουθεί στο μοντέλο του έναν παραδοσιακό τρόπο αντίληψης της πληροφορίας. Ως πληροφορία ονομάζει ένα «υποσύνολο δεδομένων» (subset of data) το οποίο διαμορφώνεται έπειτα από την επεξεργασία ακατέργαστων δεδομένων (data) μέσα από την ανθρώπινη ιδιότητα της «γνώσης» (knowledge). Τα «ακατέργαστα δεδομένα» είναι άμεσα συνδεδεμένα με μια κατάσταση (thing), ενώ η «γνώση» αντιστοιχεί σε ένα πρόσωπο (agent)⁷⁹.

Ο Mark Lowenthal χωρίζει την πληροφόρηση σε τέσσερις κύριες δραστηριότητες συλλογή, ανάλυση, μυστική δράση και αντικατασκοπεία. Διακρίνει τη διαφορά μεταξύ των εννοιών της πληροφορίας και της πληροφόρησης και συμφωνεί με την υπαγωγή της τελευταίας ως υποσύνολο της μεγαλύτερης κατηγορίας των πληροφοριών. Τονίζει πως ενώ το σύνολο της πληροφόρησης είναι δυνατόν να αποτελέσει πληροφορία, ο μεγάλος αριθμός των υπόλοιπων απλών πληροφοριών δεν αποτελούν αντίστοιχα πληροφόρηση. Η πληροφόρηση για τον Lowenthal έχει ως κύριο σκοπό να καλύψει τις ανάγκες και απαιτήσεις πληροφοριών των διαμορφωτών λήψης απόφασης και αποτελείται από το αποτέλεσμα της συλλογής, βελτίωσης και επεξεργασίας απλών πληροφοριών⁸⁰.

Ο Βρετανός Michael Herman, για την πληροφόρηση αναφέρει ότι αυτή αφορά κυρίως το να γνωρίζεις το στόχο. Δηλαδή να συλλέγεις πληροφορίες από διάφορες πηγές και να σχηματίζεις μια πλήρη εικόνα για το στόχο στηριζόμενος σε αποδείξεις. Η

78 Breakspear Alan, «A New Definition of Intelligence», *Intelligence and National Security*, Vol. 28, No. 5, Routledge, 2013, σ. 678, 680-681, 688

79 Boisot M. H., *Knowledge Assets*, Oxford, Oxford University Press, 1998, Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 38.

80 Lowenthal M. Mark, *Intelligence from Secrets to Policy*, 3rd ed., Washington DC: SAGE Publications, 2015, στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 47.

πληροφόρηση έχει να κάνει τόσο με γνώση όσο και με πρόβλεψη. Πρέπει να φτάνει εγκαίρως και σε εύχρηστη μορφή στους αποδέκτες και να απαντά στα ερωτήματά τους⁸¹.

Οι John Arquilla και David Ronfeldt μελετούν την έννοια της πληροφορίας με τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση, η οποία θεωρείται και η πιο κλασική, επικεντρώνεται στο μήνυμα που περικλείει η πληροφορία. Το μήνυμα αυτό είναι ένα μη υλιστικό σήμα που μεταδίδεται στον αποδέκτη. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να αποδοθεί σχηματικά ως μια πυραμίδα (βλ. Σχήμα 1) που στη βάση της είναι τα ακατέργαστα δεδομένα και συμβάντα (data) και στο επόμενο επίπεδο οι οργανωμένες πληροφορίες (information). Έπειτα ακολουθούν οι πληροφορίες που έχουν γίνει γνώση (knowledge) και στο τελευταίο τμήμα της πυραμίδας το επίπεδο που ονομάζεται σοφία (wisdom)⁸².

Σχήμα 1: Η πυραμίδα της πληροφόρησης⁸³.

Η δεύτερη προσέγγιση έχει ως βασικό της στοιχείο την ικανότητα του συστήματος επικοινωνιών να μεταδώσει με ακρίβεια τα σήματα. Το περιεχόμενο του μηνύματος δεν έχει ιδιαίτερο ρόλο αλλά σημαντικότερη είναι η ικανότητα κωδικοποίησης και μετάδοσης της πληροφορίας. Η τρίτη προσέγγιση εστιάζει στη φυσική ιδιότητα όλων των αντικειμένων να ενσωματώνουν την πληροφορία εκτός μαζί με την ύλη και ενέργεια που ενδογενώς διαθέτουν. Για όσα λοιπόν αντικείμενα εμφανίζουν οργάνωση και δομή η πληροφορία αποτελεί μια φυσική ιδιότητα ενσωματωμένη σε αυτά⁸⁴.

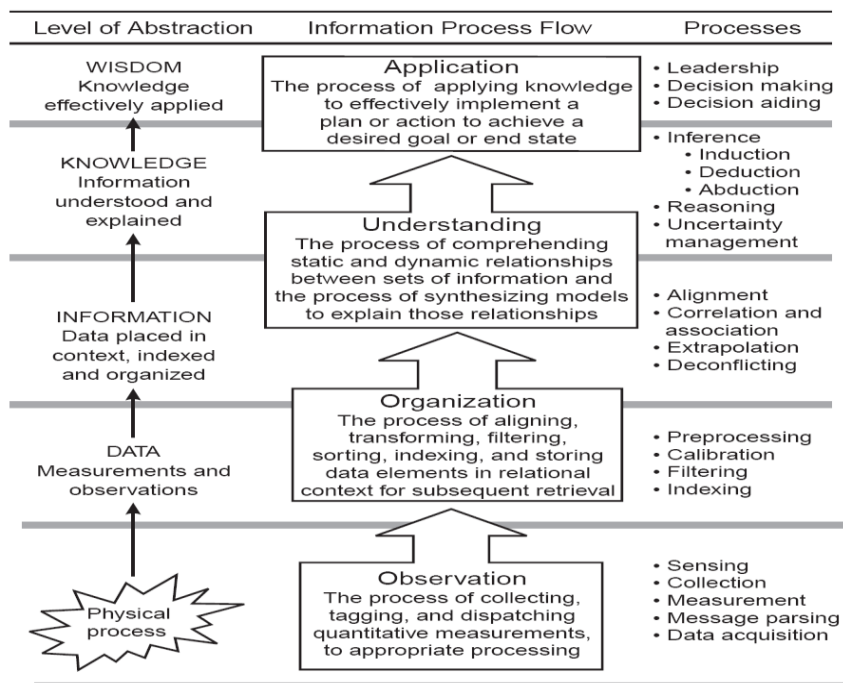
81 Herman Michael, *Intelligence Services in the Information Age*, Oxford/New York: Frank Cass Publishers, 2001 και του ίδιου, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

82 Arquilla John-Ronfeldt David, *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, Rand, National Defense Research Institution, 1997, σ. 145 και στο Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 39.

83 Ό.π., 2010, σ. 40.

84 Ό.π., σ. σ. 146-147, 148-149 και ό.π., σ. 40-41.

Ο Edward Waltz προτείνει το διαχωρισμό των πληροφοριών σε τέσσερα στάδια. Αυτά είναι η παρατήρηση (observation), η οργάνωση (organization), η κατανόηση (understanding), και η εφαρμογή (application) (βλ. Σχήμα 2).

Σχήμα 2: Ιεράρχηση των πληροφοριών⁸⁵..

Το πρώτο στάδιο της παρατήρησης είναι μια φυσική διαδικασία με την οποία συλλέγονται και αποκτούνται διάφορα δεδομένα τα οποία είναι κατάλληλα για επεξεργασία. Στο στάδιο της οργάνωσης τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν επεξεργάζονται, δηλαδή κατηγοριοποιούνται, φιλτράρονται και επιπλέον αποθηκεύονται ως πληροφορίες. Στο επόμενο στάδιο γίνεται προσπάθεια να βρεθούν και να ερμηνευτούν όλες οι πιθανές συνδέσεις και συσχετισμοί ομαδοποιημένων πληροφοριών, μέσα από τη σύνθεση διάφορων μοντέλων. Το στάδιο αυτό οδηγεί στη γνώση στη πληροφορία δηλαδή που έχει κατανοηθεί και επεξηγηθεί. Το τελευταίο στάδιο αφορά τη διαδικασία εφαρμογής ενός σχεδίου ή κάποιας δράσης ώστε να αξιοποιηθεί κατάλληλα η γνώση που αποκτήθηκε⁸⁶.

Ο Ιωάννης Κωνσταντόπουλος χρησιμοποιεί μια γενική έννοια της πληροφόρησης η οποία αναφέρεται σε διαβαθμισμένες και μη πληροφορίες πάσης φύσεως οι οποίες έχουν αποκτηθεί με οποιοδήποτε τρόπο⁸⁷.

85 Πηγή Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2008, σ. 16.

86 Waltz Edward, *Information Warfare: Principles and Operations*, Boston, Artech House, 1998, σ. 50-52, Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 43-45.

87 Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 45.

Για τη CIA (Central Intelligence Agency) η πληροφόρηση είναι η συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, που αφορούν ξένες χώρες και τους πράκτορές τους, και είναι απαραίτητες στη κυβέρνηση για την εξωτερική της πολιτική και εθνική ασφάλεια. Επιπλέον η διεξαγωγή στο εξωτερικό δραστηριοτήτων που δεν μπορούν να αποδοθεί ευθύνη για να εφαρμοστεί η εξωτερική πολιτική και να προστατευθούν διαδικασίες, προϊόντα και πρόσωπα που αφορούν αυτές τις δραστηριότητες από μη εξουσιοδοτημένες αποκαλύψεις. Αντίστοιχα στο διακλαδικό λεξικό στρατιωτικής ορολογίας των ΗΠΑ (*Dictionary of United States Military Terms for Joint Usage* (Revision February 1957) η πληροφόρηση αναφέρεται ως το προϊόν που προέρχεται από τη συλλογή, εκτίμηση, ανάλυση, ενσωμάτωση και ερμηνεία όλων των διαθέσιμων πληροφοριών που αφορούν ξένα έθνη ή περιοχές επιχειρήσεων και που είναι άμεσα ή πιθανώς εκμεταλλεύσιμες στο σχεδιασμό επιχειρήσεων⁸⁸.

Για τον Ελληνικό στρατό ο διαχωρισμός γίνεται με τους όρους απλές πληροφορίες (information) και επεξεργασμένες πληροφορίες (intelligence). Όπως περιγράφεται στο «Δόγμα Πληροφοριών του Στρατού Ξηράς» οι απλές πληροφορίες είναι «οποιοδήποτε μη επεξεργασμένο στοιχείο που προέρχεται από παρατήρηση, αναφορά, φήμη, εικόνα, αισθητήρα ραντάρ και λοιπές πηγές, το οποίο χρησιμοποιείται για παραγωγή επεξεργασμένων πληροφοριών»⁸⁹. Αντίστοιχα οι επεξεργασμένες αφορούν τα «προϊόντα που προκύπτουν από την επεξεργασία των απλών πληροφοριών που αφορούν σε ξένα κράτη, εχθρικές ή ενδεχόμενα εχθρικές δυνάμεις ή περιοχές πραγματικών ή ενδεχομένων επιχειρήσεων. Ο όρος επίσης περιλαμβάνει και την όλη δραστηριότητα που έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή επεξεργασμένων πληροφοριών καθώς και το προσωπικό που διεξάγει αυτή τη διαδικασία. Αναφέρονται στον εχθρό, τις καιρικές συνθήκες και το έδαφος»⁹⁰. Η παραπάνω έννοια της πληροφόρησης και τον όρο επεξεργασμένες πληροφορίες είναι αυτή την οποία θα χρησιμοποιήσουμε στην εργασία αυτή. Πιο συγκεκριμένα θα γίνει χρήση και των δύο όρων με αυτόν της πληροφόρησης να χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που θα περιγράφεται η γενικότερη λειτουργία των Υπηρεσιών Πληροφοριών ενώ με τον όρο επεξεργασμένες πληροφορίες θα χρησιμοποιείται όταν θα περιγράψουμε επεξεργασμένα πληροφοριακά προϊόντα.

88 Central Intelligence Agency, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm, 2015.

89 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, *ΣΚ 31-14 Δόγμα Πληροφοριών του Στρατού Ξηράς*, ΤΥΕΣ, Αθήνα, 2005, σ. 14.

90 Ο.π., σ. σ. 15.

Συνοψίζοντας, στην ενότητα αυτή προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε διαφορετικές προσεγγίσεις στον προσδιορισμό και κατανόηση των εννοιών της πληροφορίας και της πληροφόρησης, με στόχο να δώσουμε στον αναγνώστη μια όσο το δυνατόν καλύτερη εικόνα των κυριότερων ερμηνειών των παραπάνω εννοιών. Στην επόμενη ενότητα θα εξετάσουμε την έννοια της κατασκοπείας.

1.3. Κατασκοπεία

«Η γνώση του κόσμου των πνευμάτων αποκτάται από τη μαντική. Πληροφορίες στις φυσικές επιστήμες είναι δυνατόν να αναζητηθούν με την επαγωγική λογική. Οι νόμοι του σύμπαντος είναι δυνατό να επαληθευτούν με μαθηματικούς υπολογισμούς. Όμως οι διαθέσεις ενός εχθρού είναι δυνατόν να εξακριβωθούν με κατασκόπους μόνο»⁹¹

Sun Tzu

Ο Sun Tzu γνώριζε την αξία και τη σημασία της κατασκοπείας. Αν και δεν παρουσιάζει κάποιον ξεχωριστό ορισμό για την κατασκοπεία, εντούτοις με την περιγραφή της χρήσης και των δραστηριοτήτων των κατασκόπων στο 13^ο κεφάλαιο του «Η τέχνη του Πολέμου» μας δίνει μια καλή περιγραφή των λειτουργιών της κατασκοπείας. Προσδιορίζει πέντε κατηγορίες κατασκόπων: τους ντόπιους τους εσωτερικούς, αυτούς που άλλαξαν στρατόπεδο (προσηλυτισμένοι), τους καταδικασμένους και τους επιζώντες⁹². Η κύρια αποστολή των κατασκόπων είναι να παραμένουν αφανείς και να αποκαλύπτουν τις ικανότητες των ανθρώπων του εχθρού, ώστε αυτές να αντιμετωπιστούν αναλόγως. Αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο των στρατιωτικών επιχειρήσεων και η δράση του στρατού εξαρτάται από αυτούς, γιατί χάρη στη δράση τους ο στρατός διατηρεί τη δυνατότητα να κινείται και να αποφεύγει τον αιφνιδιασμό. Για την επιλογή επίσης των κατασκόπων μας πληροφορεί ότι θα πρέπει να διαθέτουν έμφυτη νοημοσύνη και να είναι πονηροί και

91 Tzu Sun, ό.π., σ. 25

92 « - Τοπικοί κατάσκοποι (είναι κάτοικοι της περιοχής).

- Εσωτερικοί κατάσκοποι (είναι αξιωματούχοι του εχθρού).

- Κατάσκοποι που άλλαξαν στρατόπεδο (είναι αυτοί οι κατάσκοποι του εχθρού που μετέτρεψες σε δικούς σου κατασκόπους).

- Καταδικασμένοι κατάσκοποι (είναι οι γνωστοί σε σένα κατάσκοποι του εχθρού που τους μεταδίδεις πληροφορίες ψεύτικες για να τις μεταφέρουν στον εχθρό).

- Επιζώντες κατάσκοποι (είναι αυτοί που φέρνουν νέα από το στρατόπεδο του εχθρού).» Ό.π. σ. 26

ξεδιάντροποι⁹³. Σκιαγραφεί, έτσι ο Sun Tzu τα βασικά χαρακτηριστικά της κατασκοπείας, που περιέχονται στους περισσότερους ορισμούς όπως θα δούμε παρακάτω.

Τι είναι όμως η κατασκοπεία και ποία είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά της; Για τη Βρετανική Υπηρεσία Πληροφοριών (MI5) η κατασκοπεία είναι μια διαδικασία απόκτησης πληροφοριών, οι οποίες δεν είναι δημοσίως διαθέσιμες, με τη χρήση ανθρώπινων πηγών, πρακτόρων και διάφορων τεχνικών μέσων. Επιπλέον σκοπός της κατασκοπείας, ενδέχεται να είναι η προσπάθεια επηρεασμού των διαμορφωτών αποφάσεων για όφελος κάποιας ξένης δύναμης. Κυρίως πραγματοποιείται από δίκτυο ή και μεμονωμένους κατάσκοπους, είτε κυβερνητικών είτε και ιδιωτικών⁹⁴ υπηρεσιών και εταιρειών και στοχεύει στην απόκτηση απορρήτων ή και εμπιστευτικών πληροφοριών χωρίς τη θέληση του ιδιοκτήτη. Η δράση της κατασκοπείας είναι συνήθως κρυφή αφού δεν είναι αποδεκτή από τα κράτη και στα περισσότερα αποτελεί ποινικό αδίκημα⁹⁵. Για παράδειγμα, στο αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας η κατασκοπεία ορίζεται ως η πράξη της σκόπιμης απόκτησης, παράδοσης, μετάδοσης και επικοινωνίας πληροφοριών, σχετικές με την εθνική άμυνα της χώρας με στόχο να πλήξουν τα συμφέροντα των ΗΠΑ ή προς όφελος οποιασδήποτε άλλης ξένης χώρας και η οποία δραστηριότητα αποτελεί ποινικό αδίκημα⁹⁶.

Για τους Edward Luttwak, Stuart και L. Koehl η κατασκοπεία θεωρείται ως μια μυστική μέθοδος που χρησιμοποιεί ανθρώπινες πηγές (HUMINT – Human Intelligence) για να συλλέξει πληροφορίες. Οι πηγές αποτελούνται από προσωπικό των υπηρεσιών πληροφοριών, πράκτορες, ή και άτομα που με καλυμμένη ιδιότητα επιχειρούν σε μια ξένη χώρα. Αν και ο μεγαλύτερος όγκος πληροφοριών προέρχεται από τεχνικά μέσα υποκλοπές, δορυφόρους, φωτογραφίες συνήθως οι πληροφορίες από ανθρώπινες πηγές είναι εκείνες που περιέχουν κρίσιμες και σημαντικές πληροφορίες για τη δραστηριότητα και τις προθέσεις των αντιπάλων⁹⁷.

93 Ό.π., σ. σ. 24-27.

94 Για το ρόλο των Ιδιωτικών Εταιρειών Πληροφοριών βλέπε Rosenbach, Peritz Eric and Aki. *The Role of Private Corporations in the Intelligence Community*. Memorandum, *Confrontation or Collaboration? Congress and the Intelligence Community*, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2009.

95 MI5 – UK Security Service, <https://www.mi5.gov.uk/home/about-us/what-we-do/the-threats/espionage/what-is-espionage.html> , 2015

96 US Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated terms*, Joint Publication 1-02, 2015, σ. 80. http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf

97 Luttwak Edward-Koehl Stuart L., *The Dictionary of Modern War: A Guide to the Ideas, Institutions and Weapons of the Modern Military Power Vocabulary*, Gramercy Books, 1999, σ. 190, Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 48.

Ο Bob Burton παρουσιάζει την κατασκοπεία ως τέχνη κατά την οποία μια κυβέρνηση προσπαθεί να αποκτήσει μυστικές πληροφορίες από μια άλλη κυβέρνηση χωρίς η τελευταία

να επιθυμεί να διαρρεύσουν⁹⁸. Η κατασκοπεία θεωρείται ως υποσύνολο της συλλογής πληροφοριών, η οποία, όπως θα εξετάσουμε, μπορεί να γίνεται από δημόσιες υπηρεσίες και με νόμιμο τρόπο. Είναι σημαντικό να διαχωριστεί η κατασκοπεία από τη συλλογή πληροφοριών γιατί η τελευταία δεν προϋποθέτει ότι όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται έχουν αποκτηθεί μόνο μέσω της κατασκοπείας⁹⁹. Ο Arthur S. Hulnick ορίζει την κατασκοπεία ως τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών είτε με παρακολούθηση, η οποία δεν είναι ανοικτή, είτε με τη δραστηριότητα και τις ενέργειες υποκλοπής κατασκόπων¹⁰⁰.

Για τη CIA η κατασκοπεία χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: τις ξένες πληροφορίες, την αντικατασκοπεία και τη μυστική δράση. Η πρώτη αφορά την απόκτηση και ανάλυση πληροφοριών που δεν είναι διαθέσιμες με άλλο τρόπο δηλαδή να «κλέψεις» μυστικά, η δεύτερη την παρεμπόδιση ξένων μυστικών υπηρεσιών από το να αποκτήσουν πρόσβαση σε απόρρητες πληροφορίες και η τρίτη ως προσπάθεια επηρεασμού με αφανή και μυστικό τρόπο, που να μην εκθέτει την κυβέρνηση των ΗΠΑ, πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά τις συνθήκες στο εξωτερικό¹⁰¹.

Στην παρούσα εργασία θα συμφωνήσουμε και θα χρησιμοποιήσουμε την έννοια της κατασκοπείας όπως αυτή ορίζεται από την CIA. Επιπλέον σε ότι αφορά τη χρήση του όρου Υπηρεσίες Πληροφοριών αυτός θα αναφέρεται στη δραστηριότητα Κρατικών Υπηρεσιών και όχι σε ιδιωτικές υπηρεσίες, στις οποίες ήδη αναφερθήκαμε.

Συνοψίζοντας στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκε και αναλύθηκε η θεωρία του δομικού ρεαλισμού καθώς επίσης και τα διαφορετικά επίπεδα λήψης απόφασης συστημικό, κρατικό και ατομικό. Επιπλέον έγινε προσπάθεια να αποσαφηνιστούν οι όροι πληροφορίας και πληροφόρησης αλλά και η έννοια της κατασκοπείας, ώστε να μπορεί κανείς να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τα ζητήματα συλλογής πληροφοριών και ρόλου αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας που θα εξετάσουμε μετέπειτα στην εργασία.

98 Burton Bob, *Top Secret: The Dictionary of Espionage and Intelligence*, Citadel Press Books, 2005, σ. 68, Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 49.

99 MI5 – UK Security Service, ό.π., 2015

100 Hulnick Arthur S., *Fixing the Spy Machine: Preparing American Intelligence for the Twenty – First Century*, Praeger Publishers, 1999, σ. 23, Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π., 2010, σ. 49.

101 Kibbe Jennifer D., *The Rise of the Shadow Warriors*, Foreign Affairs, Vol. 83, No. 2, 2004, σ. 102–115.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – Συλλογή Πληροφοριών

Οποιαδήποτε Υπηρεσία Πληροφοριών για να μπορέσει να δικαιολογήσει την ύπαρξη της συλλέγει πληροφορίες, οι οποίες απαιτείται να είναι δεδομένης αξίας, για την εθνική ασφάλεια της χώρας. Αν στηρίζονταν αποκλειστικά σε πληροφορίες από ανοιχτές πηγές τα αποτελέσματα της δεν θα διέφεραν και πολύ από δημοσιογραφικά ρεπορτάζ, κάνοντας έναν παραλληλισμό με τις διπλωματικές υπηρεσίες, θα ήταν σαν οι τελευταίες να ενημέρωναν το αντίστοιχο Υπουργείο Εξωτερικών μόνο από τις διαθέσιμες πληροφορίες των ΜΜΕ. Αυτό που ξεχωρίζει τις Υπηρεσίες Πληροφοριών και τις προσθέτει αξία είναι ένα μικρό 10%, ή και λιγότερο, του συνόλου των πληροφοριών που προέρχονται από μυστικές πηγές και έχουν άμεση επίδραση στην εθνική ασφάλεια¹⁰². Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τον τρόπο, τα μέσα και τις μεθόδους που πραγματοποιείται η συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση πληροφοριών.

2.1. Δραστηριότητα Υπηρεσιών Πληροφοριών

Η κύρια δραστηριότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών είναι να ασχολούνται με αυτό που αναφέρεται και στο όνομά τους δηλαδή τις πληροφορίες. Βασικός τους στόχος είναι η απόκτηση πληροφοριών εγκαίρως ώστε να διασφαλίσουν τα εθνικά συμφέροντα. Αν και εντοπίζονται σημαντικές διαφορές σε εθνικούς στόχους, δόγματα, επιδιώξεις, μεθοδολογία και στις δυνατότητες κάθε μιας, παρατηρείται ότι σε γενικές γραμμές, για όλες τις υπηρεσίες οι διαδικασίες συλλογής και ανάλυσης είναι ίδιες με αποτέλεσμα να έχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά στις δομές τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι ακριβώς οι ίδιες άλλα ότι η φύση των επιχειρήσεων τους, υπαγορεύει να πραγματοποιούν τις ίδιες λειτουργίες και να διαθέτουν συγκεκριμένα μέσα υποστήριξης. Κατά συνέπεια θα υπάρχουν στη δομή των υπηρεσιών, αντίστοιχα τα τμήματα και οι διευθύνσεις οι οποίες θα ασχολούνται με τις παραπάνω λειτουργίες¹⁰³.

Δε θα μπορούσε κανείς να ξεκινήσει με κάτι άλλο την περιγραφή της γενικότερης δραστηριότητας των Υπηρεσιών αυτών, εκτός από αυτό που ξέρουν να κάνουν καλύτερα

102 Αποστολίδης Παύλος, *Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών στο Εθνικό Σύστημα Ασφάλειας: Η Περίπτωση της ΕΥΠ*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολίτικης, Αθήνα, 2007, σ. 14

103 Eftimiades Nicholas, *China's Ministry of State Security: Coming of Age in the International Arena*, in *Occasional Papers/Reprint Series in Contemporary Asian Studies No 2*, School of Law, University of Maryland, 1992, σ. 25.

και για το οποίο εξειδικεύονται, δηλαδή την κατασκοπεία. Παρότι, επισήμως τα περισσότερα κράτη θα αρνηθούν ότι οι Υπηρεσίες τους εμπλέκονται σε κατασκοπεία και παρά τους αυστηρούς νόμους και ποινές που ισχύουν για τους κατασκόπους, σχεδόν όλα τα κράτη χρησιμοποιούν την κατασκοπεία σε διαφορετικό βαθμό το καθένα. Αυτό συμβαίνει γιατί τα οφέλη από την κατασκοπεία είναι περισσότερα σε σχέση με τους κινδύνους που εμπεριέχει. Αποτελεί μια από τις αποδοτικότερες μεθόδους που χρησιμοποιούν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών μιας και ένας κατάσκοπος εκτός από τις πληροφορίες που μπορεί να συλλέξει έχει τη δυνατότητα, εάν απαιτηθεί, να διοχετεύσει ψευδείς πληροφορίες στην απέναντι πλευρά αλλά και να σαμποτάρει υποδομές και εγκαταστάσεις¹⁰⁴. Στην εργασία αναφερθήκαμε ήδη στην έννοια της κατασκοπείας σε προηγούμενη ενότητα όπου θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια τους τομείς ενδιαφέροντος των Υπηρεσιών καθώς επίσης τον τρόπο λειτουργίας και τα διάφορα μέσα και μεθόδους τους.

2.2. Κατηγορίες Συλλογής Πληροφοριών

Ο όρος πληροφόρηση (intelligence), όπως είδαμε είναι οι επεξεργασμένες εκείνες πληροφορίες, δηλαδή αυτές που έχουν αναλυθεί, συσχετισθεί και ερμηνευτεί κατάλληλα, και αφορούν τις ικανότητες και τις προθέσεις πραγματικών ή και εν δυνάμει αντιπάλων. Για τους Edward Luttwak και Stuart L. Koehl αυτές ταξινομούνται ανάλογα με το επίπεδο λήψης απόφασης σε στρατηγικές και τακτικές. Η διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής και του μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού στηρίζεται στις στρατηγικές πληροφορίες ενώ οι τακτικές αφορούν κυρίως τον εχθρό και τη δύναμή του σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή θέατρο επιχειρήσεων¹⁰⁵.

Οι Υπηρεσίες πληροφοριών επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους σε διάφορες κατηγορίες και τομείς δραστηριότητας μιας χώρας. Οι κατηγορίες αυτές μπορεί να αφορούν πολιτικές, τεχνολογικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, θέματα στρατιωτικής φύσεως (σχέδια, οπλικά συστήματα, ισχύς, απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής), θέματα εξωτερικής πολιτικής και διακρατικών σχέσεων, θέματα ενεργειακής πολιτικής και διαχείρισης των φυσικών πόρων καθώς επίσης και σε διάφορα

104 MI5 – UK Security Service, ό.π., 2015

105 Luttwak Edward-Koehl Stuart L, ό.π., σ. 307-30.

πολιτισμικά, ιστορικά, γεωγραφικά, δημογραφικά, κοινωνικά θέματα τα οποία δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα της χώρας που μελετάται¹⁰⁶.

Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών για να μπορέσουν να παράξουν πληροφοριακά προϊόντα, χρήσιμα για τους αποδέκτες τους, ερευνούν σε βάθος και προσπαθούν να κατανοήσουν τους παραπάνω τομείς. Το κλειδί για τις στρατηγικές πληροφορίες είναι η πλήρης κατανόηση της ιστορίας, της γλώσσας και της κουλτούρας των κρατικών και μη κρατικών δρώντων, των ηγετών και των πολιτικών τους αντιπάλων, των στόχων τους καθώς επίσης και των θεμάτων που αφορούν οικονομικά, φυσικούς πόρους, τεχνολογία και διακρατικές σχέσεις. Για όλα αυτά οι Υπηρεσίες Πληροφοριών αναπτύσσουν μια βαθιά κατανόηση των πραγματικών δεδομένων, εκτιμούν τις δυνατότητες κι τις προθέσεις και παρέχουν μια αντικειμενική και σε βάθος ανάλυση για να υποστηρίξουν τις αποφάσεις της εκάστοτε ηγεσίας¹⁰⁷.

Μια ακόμα κατηγορία που, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, έχει αναπτυχθεί είναι η συλλογή πληροφοριών, αλλά και η κατασκοπεία οικονομικού περιεχομένου είτε πρόκειται για το εμπόριο, τη βιομηχανία ή και την οικονομία μιας χώρας. Η προσπάθεια επικεντρώνεται, δηλαδή, στο να αποκτηθούν πληροφορίες οικονομικού περιεχομένου που έχουν σχέση με τη χρήση φυσικών και ανθρώπινων πόρων και με τη βιομηχανική δραστηριότητα¹⁰⁸.

Μια άλλη κατηγορία της συλλογής πληροφοριών είναι η αντικατασκοπεία (counterintelligence). Εδώ γίνεται προσπάθεια να εντοπιστεί, να αναγνωρισθεί και να αποτραπεί κάθε προσπάθεια, ξένων υπηρεσιών ή και διεθνών τρομοκρατών να αποκτήσουν πρόσβαση σε απόρρητες πληροφορίες, να παρεμποδίσουν τις δραστηριότητες των φίλιων Υπηρεσιών Πληροφοριών ή και να προκαλέσουν δολιοφθορές σε κυβερνητικές υποδομές και συστήματα¹⁰⁹. Παραπλήσια δραστηριότητα προς την αντικατασκοπεία είναι και η συλλογή που σχετίζεται με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (counterterrorism), τον τομέα, δηλαδή, εκείνον που έχει ως άμεση προτεραιότητα την αναζήτηση πληροφοριών με άτομα ή ομάδες που σχετίζονται με το χώρο της τρομοκρατίας.

106 Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gr.html>, 2015.

107 US National Intelligence Service, *The National Intelligence Strategy of the United States of America 2014*, Office of the Director of National Intelligence, 2014, σ. 7

108 Για μια πλήρη ανάλυση της οικονομικής κατασκοπείας και των πτυχών της βλέπε Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομία και κατασκοπεία, θεωρία και πράξη*, Αθήνα, εκ. Ποιότητα, 2010.

109 US National Intelligence Service, ό.π., σ. 9

Επιπλέον, ο κυβερνοχώρος είναι μια κατηγορία στην οποία η συλλογή πληροφοριών εστιάζει στην απόκτηση πληροφοριών που αφορούν κυβερνοεπιθέσεις¹¹⁰, κακόβουλα λογισμικά και ιούς υπολογιστών, δραστηριότητα και δυνατότητες ηλεκτρονικών πειρατών (hacker) και τον πιθανό αντίκτυπο που θα έχει μια επίθεση σε κυβερνητικές υποδομές και υπηρεσίες¹¹¹.

2.3. Επίπεδα – Τύποι Πληροφοριών

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας δώσαμε μια σαφή εικόνα της διαφοράς μεταξύ της χρήσης των όρων πληροφορίας και πληροφόρησης. Στο σημείο αυτό θα παρουσιάσουμε το διαχωρισμό που χρησιμοποιείται από τις περισσότερες υπηρεσίες πληροφοριών, ανάλογα με το επίπεδο λήψης απόφασης που αυτές αφορούν καθώς επίσης και τους τύπους των πληροφοριών σε κάθε περίπτωση. Ο διαχωρισμός αυτός χρησιμοποιείται κυρίως από τις στρατιωτικές υπηρεσίες πληροφοριών και τον υιοθετούμε σε αυτή την εργασία γιατί εξηγεί καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο ένας αναλυτής κατηγοριοποιεί τις πληροφορίες, αλλά και ποιές πληροφορίες είναι χρήσιμες για τον εκάστοτε αποδέκτη της πληροφορίας στη διαδικασία λήψης απόφασης.

Όπως ήδη αναφέραμε οι πληροφορίες διακρίνονται σε απλές πληροφορίες, που αφορούν γεγονότα, έγγραφα, υλικά, φωτογραφίες, χάρτες, παρατηρήσεις και άλλα στοιχεία οποιασδήποτε μορφής και σε επεξεργασμένες πληροφορίες οι οποίες συνίσταται από τα προϊόντα που προκύπτουν μετά από την ανάλυση και επεξεργασία των απλών πληροφοριών. Για να είναι μια πληροφορία πλήρης και να μπορεί να είναι εκμεταλλεύσιμη από τους αποδέκτες επιβάλλεται να απαντά στα εξής πέντε ερωτήματα: ΠΟΙΟΣ; - ΤΙ; - ΠΟΤΕ; - ΠΟΥ; - ΠΩΣ; Δηλαδή να περιγράφει με ακρίβεια την πηγή ή το όργανο από την οποία αποκτήθηκε, το γεγονός, το χρόνο που συνέβη ή πρόκειται να συμβεί, τη θέση καθώς επίσης και τον τρόπο και τις συνθήκες. Επιπροσθέτως πολύ μεγάλη αξία έχουν και οι αρνητικές πληροφορίες πχ έλλειψη δραστηριότητας σε κάποιο τομέα¹¹².

110 Στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά οι γνωστές κυβερνοεπιθέσεις εναντίον μελών της Συμμαχίας. Η σημασία που έχει λάβει πλέον ο κυβερνοπόλεμος, για τα κράτη, μπορεί να φανεί και από το γεγονός ότι κατά την τελευταία συνάντηση κορυφής μεταξύ του Αμερικανού Πρόεδρου Barack Obama και του Κινέζου ομόλογου του Xi Jinping, ο πρώτος ενημέρωσε τον Πρόεδρο Xi με συγκεκριμένες λεπτομέρειες για υποθέσεις που αφορούσαν κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας μέσω διαδικτύου και στις οποίες εμπλέκονται Κινέζοι hacker. Βλέπε <http://www.nato.int/docu/review/2013/cyber/timeline/EN/index.htm>, 2015.

111 US National Intelligence Service, ό.π., σ. 8

112 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδύσεως, *EE 151-1 Πληροφορίες Μάχης*, ΤΥΕΣ, Αθήνα,

Τα επίπεδα πληροφοριών είναι τρία, το Στρατηγικό, το Επιχειρησιακό και το Τακτικό. Το Στρατηγικό επίπεδο είναι το υψηλότερο επίπεδο παραγωγής πληροφορίας και καλύπτει το σύνολο των πολιτικών, διπλωματικών, οικονομικών και στρατιωτικών θεμάτων που μπορεί να απασχολούν μια κυβέρνηση. Οι πληροφορίες στο επίπεδο αυτό χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση Εθνικής και Αμυντικής Πολιτικής, την παρακολούθηση των διεθνών εξελίξεων και τον καταρτισμό στρατιωτικών σχεδίων, τη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο καθώς επίσης και στον καθορισμό της Δομής Ενόπλων Δυνάμεων και απαιτήσεων σε οπικά συστήματα. Οι απαιτήσεις πληροφοριών¹¹³ στο επίπεδο αυτό προέρχονται από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία μιας χώρας και αποσκοπούν κυρίως στην πρόβλεψη μελλοντικών προθέσεων και δυνατοτήτων πιθανών αντιπάλων¹¹⁴.

Το επιχειρησιακό επίπεδο αφορά τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τη σχεδίαση και διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων σε ένα θέατρο επιχειρήσεων. Αυτές εστιάζονται στις στρατιωτικές δυνατότητες και προθέσεις ενός αντιπάλου, τον εντοπισμό του κέντρου βαρύτητας του καθώς επίσης και των αδυναμιών του αντιπάλου. Τηρούν τον εκάστοτε επικεφαλή πάντα ενήμερο για το τι συμβαίνει ή πρόκειται να συμβεί μέσα στην περιοχή επιχειρήσεων¹¹⁵.

Το τακτικό επίπεδο πληροφοριών εστιάζει στις πληροφορίες εκείνες, οι οποίες αποτελούν τον μεγαλύτερο όγκο πληροφοριών σε μια επιχείρηση, που είναι απαραίτητες για τη σχεδίαση και διεξαγωγή των τακτικών επιχειρήσεων και παράγονται μέσα στην περιοχή του πεδίου της μάχης. Επικεντρώνονται στις προθέσεις του αντιπάλου και στο περιβάλλον της επιχείρησης όπως αυτό διαμορφώνεται. Η ακριβής εκτίμηση και αναφορά των πληροφοριών αυτών είναι σημαντική για την επιτυχή έκβαση μιας επιχείρησης σε τακτικό επίπεδο¹¹⁶.

Τα παραπάνω επίπεδα πληροφοριών αναλύονται το καθένα σε τρεις τύπους πληροφοριών ως εξής.

1999, σ. 6.

113 «Είναι τα στοιχεία εκείνα των μη επεξεργασμένων πληροφοριών που αφορούν στον εχθρό και στην περιοχή επιχειρήσεων, τα οποία πρέπει να συλλέγουν και να υποστούν επεξεργασία, ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις πληροφοριών του Δκτή.» Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδύσεως, ό.π., σ. 3.

114 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 16 και στο US Joint Chiefs of Staff, *Joint Intelligence*, Joint Publication 2-0, 2013, σ. I-24.

115 Ό.π., σ. 17 και ό.π., σ. I-25.

116 Ό.π., σ. 17 και ό.π., σ. I-26.

Βασικές πληροφορίες. Αυτές αφορούν κυρίως σχετικά μόνιμες πληροφορίες γενικού ενδιαφέροντος, οι οποίες είναι αποθηκευμένες σε μια βάση δεδομένων και επικαιροποιούνται συνεχώς. Η πρωταρχική τους χρήση αφορά την κάλυψη των πληροφοριακών απαιτήσεων που μπορεί να προκύψουν σε σχέση με σχετικά αμετάβλητα δεδομένα όπως ιστορικά στοιχεία, στατιστικά δεδομένα, πολιτισμικές συνήθειες και παραδόσεις, καιρός, έδαφος κ.α. Τυπικό παράδειγμα αποτελούν τα εγχειρίδια πληροφοριών για διάφορες χώρες π.χ. CIA Countries Factbook.

Τρέχουσες πληροφορίες είναι οι πληροφορίες που αναφέρονται στην παρούσα κατάσταση όπως αυτή διαμορφώνεται και εξελίσσεται, τόσο σε επιχειρησιακό όσο και σε τακτικό επίπεδο. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν κυρίως συμβάντα που συνδέονται με την τρέχουσα επιχείρηση και χαρακτηρίζονται από σημαντικές αλλαγές απαιτώντας συνεχή ανάλυση και εκτίμηση.

Πληροφορίες Στόχου σχετίζονται με τη διαδικασία στοχοποίησης ενός προσώπου ή οργανισμού και αφορούν όλα τα στοιχεία εκείνα που είναι απαραίτητα για να περιγραφεί πλήρως ο στόχος. Αυτές απεικονίζουν και εντοπίζουν συνήθειες, δραστηριότητα και επικινδυνότητα του στόχου αλλά παράλληλα προσδιορίζουν την τρωτότητα και τη σημασία που αυτός έχει¹¹⁷.

Εφόσον, λοιπόν, προσδιορίσαμε τις κατηγορίες, τα επίπεδα και τους τύπους των πληροφοριών θα περάσουμε τώρα στην εξέταση του τρόπου με τον οποίο αυτές επεξεργάζονται από έναν αναλυτή ώστε να παραχθεί το τελικό προϊόν. Δηλαδή θα αναλύσουμε τη διαδικασία του Κύκλου Πληροφοριών.

2.4. Κύκλος Πληροφοριών

Τα βασικά σημεία του κύκλου, στα οποία συμφωνεί το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς βιβλιογραφίας είναι τέσσερα (βλ. απεικονίσεις Σχήμα 3). Η διεύθυνση, η συλλογή, η επεξεργασία και η διανομή των πληροφοριών. Οι διαφορετικές απόψεις επικεντρώνονται περισσότερο σε θέματα εσωτερικής λειτουργίας και επικοινωνίας των λειτουργιών του κύκλου παρά σε ότι αφορά την ουσία των λειτουργιών αυτών. Έτσι το αρχικό στάδιο της διεύθυνσης σε κάποιες εκδοχές του κύκλου μπορεί να παραληφθεί ή να θεωρηθεί ξεχωριστό κομμάτι της διαδικασίας¹¹⁸.

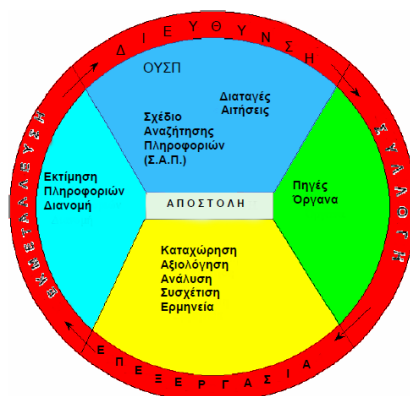
117 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 17-18.

118 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 13

Source: Joint Intelligence / Joint Publication 2-0 (Joint Chiefs of Staff)

ΚΥΚΛΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Σχήμα 3: Απεικονίσεις Κύκλου Πληροφοριών¹¹⁹.

Υπάρχουν συγγραφείς, βεβαία, όπως ο Arthur Hulnick ο οποίος διαφωνεί με τη χρήση του κυκλικού μοντέλου για να περιγραφεί η διαδικασία της επεξεργασίας και ανάλυσης. Σύμφωνα με το άρθρο του «What’s Wrong with the Intelligence Cycle?» το μοντέλο του κύκλου δεν περιγράφει με ακρίβεια τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Για τον Hulnick σπάνια, οι πολιτικοί και οι λοιποί αξιωματούχοι ενός κράτους, δίνουν συγκεκριμένες κατευθύνσεις για συλλογή πληροφοριών. Η συλλογή και η ανάλυση που θεωρητικά πρέπει να συνεργάζονται συνεχώς, συνήθως δουλεύουν παράλληλα. Επισημαίνει, ακόμα, ότι οι λήπτες και διαμορφωτές αποφάσεων που θα έπρεπε πρώτα να περιμένουν, για να αποφασίσουν, τα αποτελέσματα της ανάλυσης συνήθως αποφασίζουν χωρίς να είναι ενήμεροι για αυτά. Όποτε καταλήγει ότι το μοντέλο του κύκλου είναι ελαττωματικό, αλλά παρόλα αυτά συνεχίζει να διδάσκεται και να ακολουθείται ακόμα παγκοσμίως¹²⁰.

Μια διαφορετική προσέγγιση αποτελούμενη από επτά στάδια προτείνει ο John Gentry. Τα στάδια αυτά περιλαμβάνουν το στρατηγικό σχεδιασμό, τη συλλογή, την ανάλυση, τη διανομή, τη διαμόρφωση πολιτικής διαχείρισης της κατάστασης, την εφαρμογή της πολιτικής και τέλος τυχόν δράσεις από τρίτους. Το μοντέλο αυτό συνδέει τις προειδοποιήσεις πληροφοριών, τη διαδικασία λήψης απόφασης και την εφαρμογή της

119 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαίδευσης, ό. π. σ. 19 και US Joint Chiefs of Staff, ό. π. σ. I-6.

120 Hulnick Arthur S., *What’s Wrong with the Intelligence Cycle?*, Intelligence and National Security Volume 21, Issue 6, Routledge, 2006, σ. 680-681.

εκάστοτε πολιτικής που αποφασίστηκε. Η διαφορά του συγκριμένου μοντέλου σε σχέση με το κυκλικό είναι ότι δίνει έμφαση στην αλληλεπίδραση και τη δυναμική σχέση μεταξύ όλων των παικτών που σχετίζονται με τις πληροφορίες, όπως οι διαμορφωτές αποφάσεων, οι υπηρεσίες που θα εφαρμόσουν τις αποφάσεις αλλά και σε ξένους δρώντες. Επίσης συμπεριλαμβάνει εκτός από πληροφορίες σχετικές με την εθνική ασφάλεια και πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση και επηρεασμό αδυναμιών του συστήματος. Σε αντίθεση το μοντέλο του κύκλου δίνει έμφαση στο πως επηρεάζεται η διαδικασία από τις εσωτερικές διαδικασίες μιας κυβέρνησης¹²¹.

Για τον κύκλο πληροφοριών ο Alan Breakspear τονίζει ότι το πρώτο και το τελευταίο στάδιο, είναι ουσιαστικά ένας συνεχής διάλογος μεταξύ του προσωπικού των υπηρεσιών από τη μια, σε οποιοδήποτε στάδιο και αν αυτό εμπλέκεται, και από την άλλη των αποδεκτών των πληροφοριών, επονομαζόμενους «πελάτες»¹²² είτε πρόκειται για μεμονωμένους διαμορφωτές αποφάσεων είτε για ολόκληρες κυβερνήσεις. Όσο πιο συχνός και κοντινός είναι αυτός ο διάλογος τότε ενδεχόμενα κενά, ανάγκες και προβλήματα που μπορεί να υπάρχουν εντοπίζονται πιο γρήγορα, προσδιορίζεται με ακρίβεια η προτεραιότητα που θέτουν στα διάφορα θέματα οι διαμορφωτές αποφάσεων και έτσι μεγαλώνει η πιθανότητα να είναι χρήσιμες και σημαντικές οι πληροφορίες που θα παραχθούν. Ο Breakspear επισημαίνει ακόμα τη σημασία του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζεται και διανέμεται ένα πληροφοριακό προϊόν στους αποδέκτες. Τονίζει ότι αυτή η διανομή και μετάδοση της πληροφορίας πρέπει να γίνεται με προσοχή, σύμφωνα με την αρχή του να γνωρίζει όποιος απαιτείται «need to know»¹²³ και να απευθύνεται στους συγκεκριμένους αποδέκτες που είχαν ζητήσει αρχικώς την πληροφορία¹²⁴.

121 Gentry John A., *Intelligence Failure Reframed*, Political Science Quarterly Vol. 123, No. 2, Academy of Political Science, 2008, σ. σ. 251-255.

122 «Ο όρος «πελάτης» προσδιορίζει τις κρατικές Υπηρεσίες που ενδιαφέρονται για τις συλλεγόμενες πληροφορίες, δηλαδή κατά κανόνα τα Υπουργεία Εξωτερικών και Άμυνας για τις πληροφορίες εξωτερικού, το Υπουργείο Εσωτερικών (Δημόσιας Τάξης για την Ελλάδα, Αλβανία και Κύπρο), για τις πληροφορίες εσωτερικού και το Πρωθυπουργικό Γραφείο, όταν οι πληροφορίες είναι σημαντικές. Οι πιο πάνω πελάτες είναι επιφορτισμένοι με την εθνική ασφάλεια της χώρας, για την οποία οι Υπηρεσίες είναι αρμόδιες να συλλέξουν πληροφορίες.» Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 13

123 «Need-to-know»: ένα οποιοδήποτε άτομο για να αποκτήσει πρόσβαση σε επεξεργασμένη πληροφορία, επιβάλλεται να έχει κάποιου είδους εργασιακή σχέση με τη συγκεκριμένη πληροφορία, δηλαδή να του είναι απαραίτητη στην εργασία του και όχι να επιδιώκει να έχει πρόσβαση απλά και μόνο από περιέργεια. Best Richard A. Jr., *Intelligence Information: Need-to-Know vs. Need-to-Share*, Congressional Research Service, Washington, 2011, σ. 3.

124 Breakspear Alan, ό.π., σ. 682.

2.4.1. Διεύθυνση

Η αβεβαιότητα με την οποία χαρακτηρίζεται το μέλλον είναι το κυριότερο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε υπηρεσία πληροφοριών και με τη χρήση όλων των δυνατοτήτων της να εντοπίσει θέματα πιθανού ενδιαφέροντος, ώστε να ενημερώσει και να προειδοποιήσει εγκαίρως την πολιτική ηγεσία για αυτά, πριν ακόμα καταφέρουν να έρθουν ως προβλήματα στο προσκήνιο. Η προσπάθεια των υπηρεσιών πληροφοριών εστιάζεται στον έγκαιρο εντοπισμό απειλών ή και ευκαιριών για εκμετάλλευση με στόχο να ενημερώσουν τους διαμορφωτές και λήπτες αποφάσεων εγκαίρως. Παρόλα αυτά η προσπάθεια αυτή ενδέχεται να περιοριστεί και να φτάσει σε αδιέξοδο από τους ίδιους τους ηγέτες, ανάλογα με το κατά πόσο αποδέχονται και επιτρέπουν τη δραστηριότητα των υπηρεσιών¹²⁵.

Οι αποδέκτες των πληροφοριακών προϊόντων των Υπηρεσιών είναι απαραίτητο να προσδιορίσουν ποιές ακριβώς πληροφορίες χρειάζονται. Ιδιαίτερα σε θέματα που αφορούν την εθνική ασφάλεια και έχουν να κάνουν με τη δραστηριότητα ξένων κρατών απαιτείται ο καθορισμός των απαιτήσεων μιας και ο όγκος δεδομένων είναι τεράστιος αλλά και ο χρόνος για τη δημιουργία δικτύου συλλογής αυξημένος. Για τις υπηρεσίες που ασχολούνται με την εσωτερική ασφάλεια καθορίζεται το πεδίο ενασχόλησης τους από την ίδια τη φύση του τομέα τους: κατασκοπεία, τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα κ.ά. Ο τρόπος με τον οποίο δίνονται οι κατευθύνσεις αυτές μπορεί να είναι είτε γραπτώς είτε προφορικά και συνήθως παραδίνονται μια φορά στην αρχή κάθε έτους μαζί με την κατάρτιση του προϋπολογισμού κάθε Υπηρεσίας. Αυτό βέβαια δεν απαγορεύει την μετατροπή ή και αλλαγή των απαιτήσεων πληροφοριών ανάλογα με τα γεγονότα και τις διεθνείς εξελίξεις. Για τις στρατιωτικές Υπηρεσίες πληροφοριών οι αντίστοιχες κατευθύνσεις πληροφοριών δίνονται με τη χρήση ερωτημάτων που ονομάζονται Ουσιώδη Στοιχεία Πληροφοριών (ΟΥΣΠ). Τα ΟΥΣΠ ουσιαστικά αποτελούν όλα τα ερωτήματα εκείνα που προκύπτουν στον εκάστοτε Διοικητή και που για να απαντηθούν απαιτείται συλλογή πληροφοριών και ανάλυση¹²⁶.

125 Gentry John A., ό.π., σ. 251.

126 Σε ότι αφορά τις στρατιωτικές υπηρεσίες πληροφοριών ο εκάστοτε Διοικητής είναι υπεύθυνος για τον καθορισμό προς το Επιτελείο του των Ουσιωδών Στοιχείων Πληροφοριών (ΟΥΣΠ) της αποστολής που έχει λάβει. Συνήθως ο καθορισμός γίνεται υπό τη μορφή διαταγής η οποία οδηγεί στη δημιουργία του Σχεδίου Αναζήτησης Πληροφοριών. Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, ό. π. σ. 18, και Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 23

Οι Υπηρεσίες πληροφοριών έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόσουν την αναζήτηση τους ανάλογα με τις κινήσεις της κάθε κυβέρνησης στην εξωτερική πολιτική, δυνατότητα όμως που λόγω έλλειψης συντονισμού πιθανόν θα οδηγήσει σε κατασπατάληση πόρων και ανθρωπίνου δυναμικού. Ο υπεύθυνος για τη χάραξη κατευθύνσεων από τους διαμορφωτές αποφάσεων είναι συνήθως κάποιος υψηλόβαθμος υπηρεσιακός παράγοντας της κυβέρνησης ή ακόμα και ο ίδιος ο αρχηγός του κράτους. Ανάλογα το κράτος και την πολιτική που ακολουθεί την ευθύνη και το συντονισμό της όλης διαδικασίας μπορεί να έχει κάποιος ανώτατος υπηρεσιακός παράγοντας (πολιτικός ή και στέλεχος των υπηρεσιών πληροφοριών) ή αντίστοιχα κάποια επιτροπή ή συμβούλιο¹²⁷.

2.4.2. Συλλογή

Το επόμενο στάδιο του Κύκλου Πληροφοριών είναι η συλλογή, η οποία θα ξεκινήσει με την κατεύθυνση και τις οδηγίες που έλαβαν οι υπηρεσίες συλλογής πληροφοριών από τους λήπτες αποφάσεων. Αφού έχουν τεθεί οι πληροφοριακές απαιτήσεις θα ξεκινήσει η διαδικασία να εντοπιστούν τυχόν κενά σε αυτές και ταυτόχρονα να αποφασιστεί ποιά μέσα θα χρησιμοποιηθούν για τη συλλογή των πληροφοριών. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα γιατί οι κρατικοί ή οι μη κρατικοί δρώντες που στοχοποιούνται λαμβάνουν με τη σειρά τους τα απαραίτητα μέτρα για να προστατέψουν τα συμφέροντά τους. Σε πολλές δε περιπτώσεις ακόμα και οι χώρες στόχοι δεν έχουν πάρει τελικές αποφάσεις πάνω σε θέματα που οι υπηρεσίες πληροφοριών καλούνται να απαντήσουν. Ρόλο παίζει, επίσης, και το μέσο συλλογής που επιλέγεται μιας και η δημιουργία ενός δικτύου κατασκόπων και πρακτόρων και η προσέγγιση πηγών δεν είναι κάτι που μπορεί να υλοποιηθεί σύντομα αλλά απαιτεί χρόνο. Υπάρχει, βέβαια, η πιθανότητα τα όργανα¹²⁸ συλλογής να επιμένουν στη χρήση μόνο ενός μέσου συλλογής, θεωρώντας το πιο αξιόπιστο από τα άλλα, με αποτέλεσμα οι πληροφορίες να είναι ελλιπείς¹²⁹.

Τα όρια, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των διατιθέμενων μέσων συλλογής πρέπει να είναι γνωστά όχι μόνο στα όργανα συλλογής αλλά και στους αναλυτές, ώστε να

127 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 13-14.

128 Όργανο Συλλογής Πληροφοριών: «Είναι ένας οργανισμός, μια ομάδα ή μεμονωμένο άτομο που εμπλέκεται στη συλλογή και/ή στην επεξεργασία πληροφοριών. Ένα όργανο έχει την δυνατότητα να συλλέγει πληροφορίες και να τις διαβιβάζει σε άλλο όργανο για επεξεργασία.». Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 19.

129 Gentry John A., ό.π., σ. 251.

μπορούν να συμμετέχουν στο σχεδιασμό των χρονοδιαγραμμάτων για την απόκτηση της εκάστοτε πληροφορίας, την επεξεργασία και διανομή της. Στο σχεδιασμό αυτό, επίσης, επιβάλλεται να λαμβάνεται υπόψη η δυνατότητα αίτησης αναζήτησης πληροφοριών (Request For Information - RFI)¹³⁰ σε κάποια άλλη υπηρεσία, είτε του ιδίου κράτους, είτε ξένη υπηρεσία πληροφοριών φίλια προσκείμενη. Μια άλλη βασική παράμετρο είναι η επιβεβαίωση της πληροφορίας και από άλλο μέσο ή πηγή πληροφοριών. Αυτό διασφαλίζεται με τη χρήση πολλαπλών και διαφορετικών μεταξύ τους μέσω συλλογής, όπως θα δούμε πιο κάτω, τα όποια θα κατευθύνονται στην αναζήτηση της ίδιας πληροφορίας. Έτσι θα μπορεί να γίνεται επιβεβαίωση μιας πληροφορίας αλλά ταυτόχρονα θα υπάρχει και αλληλοεπικάλυψη σε περίπτωση που κάποιο μέσο σταματήσει για οποιοδήποτε λόγο τη συλλογή (π.χ. τεχνικό πρόβλημα ή αποκάλυψη της πηγής). Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στο σχεδιασμό της συλλογής για να αποφευχθεί η άσκοπη χρήση μέσων και προσωπικού ώστε η αλληλοεπικάλυψη και υποστήριξη των μέσων να επιτυγχάνεται¹³¹.

2.4.3. Επεξεργασία - Ανάλυση Πληροφοριών

Οι αναλυτές των Υπηρεσιών Πληροφοριών θα επεξεργαστούν και θα αναλύσουν τις απλές πληροφορίες και τα διάφορα δεδομένα που αποκτήθηκαν στο στάδιο της Συλλογής. Δηλαδή θα προσπαθήσουν με μια τυποποιημένη διαδικασία να τις ερμηνεύσουν και να απαντήσουν στις πληροφοριακές απαιτήσεις των προϊσταμένων και των διαμορφωτών αποφάσεων. Οι αναλυτές θα εντοπίσουν τις βασικότερες πληροφορίες και θα τις ξεχωρίσουν από τις λοιπές πληροφορίας άνευ αξίας και τον γενικότερο θόρυβο¹³² που δημιουργείται από τη ροή εκατοντάδων σημάτων και αναφορών. Έπειτα θα εκτιμήσουν αυτές τις πληροφορίες που ξεχώρισαν και θα προσπαθήσουν να κάνουν ακριβείς προβλέψεις. Οι προβλέψεις αυτές ενδέχεται να αποδειχτούν εσφαλμένες μιας και υπάρχουν μεγάλα περιθώρια λάθους τόσο γιατί πρόκειται για μια διαδικασία που κατά κύριο λόγο είναι νοητική και ψυχολογική όσο και σε ελαττώματα της δομής της κάθε

130 Αίτηση Αναζήτησης Πληροφοριών (Request For Information) Όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει οποιαδήποτε χρονικά ευαίσθητη πληροφοριακή απαίτηση πληροφοριών ή προϊόντων με σκοπό την υποστήριξη μιας κρίσης ή επιχείρησης και που δεν περιλαμβάνεται απαραίτητα στις ήδη υπάρχουσες πληροφοριακές ανάγκες. US Joint Chiefs of Staff, ό. π. σ. GL-11.

131 US Joint Chiefs of Staff, ό. π. σ. I-14.

132 Η έννοια του θορύβου όπως την όρισε η Roberta Wohlstetter «Ανταγωνιστικά ή αντιφατικά σήματα κάθε είδους πληροφορίες που είναι άχρηστες για την πρόβλεψη της συγκεκριμένης καταστροφής». Wohlstetter Roberta, *Pearl Harbor: Warning and Decision 1st Ed.*, Stanford University Press, 1962, σ. 3.

υπηρεσίας¹³³. Μια, ακόμα, διάσταση της επεξεργασίας που πρέπει να τονιστεί είναι ο χειρισμός με τέτοιο τρόπο καθώς επίσης και η μετατροπή των πληροφοριών ώστε να προστατεύεται η πηγή άλλα και ο τρόπος απόκτησης της πληροφορίας¹³⁴.

Οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα κατά την επεξεργασία είναι τέσσερις:

1. Καταχώρηση. Οι απλές πληροφορίες και τα δεδομένα παραλαμβάνονται και καταγράφονται, ομαδοποιούνται, κατανέμονται και συγκεντρώνονται σε ένα αρχείο γεγονότων, το οποίο διευκολύνει την περαιτέρω επεξεργασία.

2. Αξιολόγηση. Εκτιμάται από τους αναλυτές η αξία της πληροφορίας σε ότι αφορά την αξιοπιστία της πηγής¹³⁵ και του οργάνου συλλογής καθώς επίσης την ακρίβεια των πληροφοριών. Ο έλεγχος πραγματοποιείται κάθε φορά για διάφορους λόγους αφού οι πληροφορίες ενδέχεται να μην είναι αξιόπιστες και ακριβείς, όπως σκόπιμα διοχετευμένες πληροφορίες ή παρελθούσης πλέον σημασίας. Κάθε πληροφορία βαθμολογείται από τον αναλυτή (π.χ Γ2: Σχεδόν Αξιόπιστη – Πιθανόν Αληθής) και καταχωρείται σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα¹³⁶:

Αξιοπιστία της Πηγής Πληροφοριών		Ακρίβεια της Πληροφορίας	
A	Πλήρως αξιόπιστη	1	Επιβεβαιωμένη και από άλλες πηγές
B	Συνήθως αξιόπιστη	2	Πιθανόν αληθής
Γ	Σχεδόν αξιόπιστη	3	Δυνατόν αληθής
Δ	Συνήθως μη αξιόπιστη	4	Αμφιβόλου ακρίβειας
E	Αναξιόπιστη	5	Απίθανης ακρίβειας
ΣΤ	Η αξιοπιστία δεν μπορεί να αξιολογηθεί	6	Η ακρίβειά δεν μπορεί να ελεγχθεί

Πίνακας 1: Αξιοπιστία Πηγής – Ακρίβεια πληροφορίας.¹³⁷

«Η αξιολόγηση της πηγής γίνεται βάσει της σχέσης της με την Υπηρεσία, (άμισθη ή ελεγχόμενη), της αξιοπιστίας των πληροφοριών που έχει δώσει στο παρελθόν και της πρόσβασής της στην πληροφορία. Η αξιολόγηση της πληροφορίας γίνεται βάσει του αρχείου της Υπηρεσίας και της διασταύρωσής της με άλλες συναφείς.»¹³⁸

133 Gentry John A., ό.π., σ. 252.

134 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 14.

135 Πηγή Πληροφοριών: «Είναι πρόσωπα, αντικείμενα ή δραστηριότητες από τις οποίες είναι δυνατόν να ληφθούν στοιχεία πληροφοριών. Η εχθρική δραστηριότητα είναι πηγή, από την οποία προέρχονται οι περισσότερες από τις πληροφορίες.» Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 18

136 Ό.π., σ. 25

137 Ό.π., σ. 25

138 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 14.

3. Ανάλυση και συσχέτιση. Αν και πρόκειται για δυο διαφορετικές διαδικασίες της φάσης αυτής συνήθως η ανάλυση και η συσχέτιση λογίζονται ως μια. Στη μεν πρώτη οι πληροφορίες εξετάζονται και μελετώνται εξονυχιστικά από τους αναλυτές για να εντοπιστούν όλα εκείνα τα σημαντικά στοιχεία τα οποία θα βοηθήσουν στην ερμηνεία. Έπειτα κάποιες από τις πληροφορίες που αναλύθηκαν επιλέγονται για να συνεκτιμηθούν και να συγκριθούν με κάποια προϋπάρχοντα πρότυπα πληροφοριών στη βάση δεδομένων ώστε να παραχθούν νέες επεξεργασμένες πληροφορίες.

4. Ερμηνεία. Στη φάση αυτή οι απλές πληροφορίες μετατρέπονται σε επεξεργασμένες ή πληροφόρηση. Εδώ η σημασία όλου του όγκου των πληροφοριών απλών και επεξεργασμένων συγκρίνεται με τις ήδη υπάρχουσες πληροφορίες και εμπειρία¹³⁹.

2.4.4. Διανομή – Εκμετάλλευση

Στο τελευταίο στάδιο του κύκλου πραγματοποιείται η διανομή των επεξεργασμένων πληροφοριών στους λήπτες και διαμορφωτές αποφάσεων. Για να είναι αποτελεσματικά τα προϊόντα που παρουσιάζονται θα πρέπει το μήνυμα που μεταφέρουν να είναι ξεκάθαρο, ακριβές και πειστικό έστω και αν ο αποδέκτης της πληροφορίας δεν επιθυμεί να κάνει καμία ενέργεια¹⁴⁰. Εδώ επιβάλλεται να τονιστεί ότι οι Υπηρεσίες Πληροφοριών δεν αποφασίζουν, δεν συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις και δεν είναι τα εκτελεστικά όργανα των αποφάσεων των διαμορφωτών πολιτικής, παρά μόνο στο κομμάτι που τις αφορά και έχει να κάνει με πληροφορίες ή εάν πρόκειται για υπηρεσία ασφαλείας με αντιμετώπιση τρομοκρατία ή δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος.

Για την αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των επεξεργασμένων πληροφοριών κατά τη διανομή τους πρέπει να τηρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως:

1. Η διανομή πρέπει να γίνεται σε συγκεκριμένο προσωπικό, σύμφωνα με την αρχή «need to know», είτε σε διαμορφωτή αποφάσεων ή σε προσωπικό της υπηρεσίας το οποίο να συμμετέχει στη διαδικασία λήψης της απόφασης.

2. Να αποφεύγεται η άσκοπη διαβάθμιση ασφαλείας και προτεραιότητας, η οποία δημιουργεί συνήθεια στους αποδέκτες με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ξεχωρίσουν τις σημαντικές πληροφορίες.

139 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 25.

140 Gentry John A., ό.π., σ. 252.

3. Οι κανονισμοί ασφαλείας για τη διαβίβαση και χρήση στα προϊόντα πρέπει να τηρούνται συνεχώς για να αποφεύγονται περιπτώσεις διαρροής

4. Οι αποδέκτες να έχουν εμπιστοσύνη στην κρίση και τα αποτελέσματα των αναλυτών της Υπηρεσία Πληροφοριών και να αποφεύγουν την επανεξέταση των πληροφοριών που λαμβάνουν αφού μπορεί να τους οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα.

5. Απαραίτητος κρίνεται και ο σχολιασμός των πληροφοριών τόσο από τους αναλυτές προς τους αποδέκτες, ώστε να τους βοηθούν να κατανοήσουν την πληροφορία, όσο και το αντίστροφο ώστε να καθοδηγήσουν τον τομέα της συλλογής και να ελέγξουν την αξιοπιστία των πηγών. Τα σχόλια μπορεί να είναι είτε έγγραφα (ερωτηματολόγιο, υπόμνημα, διευκρινιστικές ερωτήσεις) είτε προφορικά με προσωπική επαφή αναλυτή και αποδέκτη¹⁴¹.

Τα προϊόντα τα οποία παράγει μια Υπηρεσία Πληροφοριών αφορούν κυρίως συνόψεις και δελτία πληροφοριών. Ανάλογα με το επίπεδο που απευθύνονται μπορεί να λάβουν και αντίστοιχη ονομασία, όπως π.χ. η Ημερήσια Ενημέρωση του Αμερικανού Προέδρου από τη CIA (President's Daily Brief). Οι κατηγορίες των κυριότερων προϊόντων που παράγει μια Υπηρεσία είναι:

- Αναφορές Έγκαιρης Προειδοποίησης (Warning intelligence).
- Τρέχουσες Πληροφορίες (Current intelligence).
- Αναφορές Στρατιωτικής Φύσεως (General military intelligence).
- Αναφορές Στόχου (Target intelligence).
- Αναφορές Επιστημονικού και Τεχνολογικού (Scientific and technical intelligence).
- Αναφορές Αντικατασκοπείας (Counterintelligence).
- Εκτιμήσεις Πληροφοριών (Estimative intelligence).
- Αναφορές Ταυτοποίησης (Identity intelligence)¹⁴².

2.5. Μέσα και μέθοδοι

Τα είδη των πληροφοριών που αναζητούν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών αφορούν δραστηριότητες και τομείς που το κάθε κράτος ή μη κρατικός δρών προσπαθεί να αποκρύψει και να κρατήσει μυστικές δημιουργώντας ένα πλέγμα διαδικασιών ασφαλείας

141 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 17.

142 US Joint Chiefs of Staff, ό. π. σ. I-18.

και προστασίας των ευαίσθητων αυτών δεδομένων. Έτσι, για να μπορέσουν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών να αποκτήσουν τις πληροφορίες αυτές χρησιμοποιούν μια πληθώρα μέσων και μεθόδων, ώστε να καταφέρουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Μια από τις συνήθεις μεθόδους είναι η αποστολή πρακτόρων¹⁴³ στο εξωτερικό, όχι με την πραγματική τους ιδιότητα αλλά υπό την ιστορία καλύψεως (cover story), είτε αυτή έχει σχέση με τη διπλωματική αποστολή της χώρας (Ακόλουθος Άμυνας, υπάλληλος της πρεσβείας) είτε ως ανεπίσημος πράκτορας με οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα ή ιδιότητα που δεν θα προκαλεί υποψίες. Ανεπίσημους πράκτορες χρησιμοποιούσε κατά κύριο λόγο στο παρελθόν η NKVD και μετά η KGB. Η διαφορά μεταξύ αυτών των δυο κατηγοριών είναι ότι υπό διπλωματική ιδιότητα ο πράκτορας προστατεύεται από τη διπλωματική ασυλία ενώ στην αντίθετη περίπτωση, εάν η δράση του αποκαλυφθεί δικάζεται ως κατάσκοπος. Σκοπός των πρακτόρων είναι να δημιουργήσουν ένα δίκτυο πηγών και πληροφοριοδοτών. Είναι, ακόμα, σύνηθες μεταξύ Υπηρεσιών πληροφοριών να ανταλλάσσονται κάποιιοι σύνδεσμοι, δηλαδή προσωπικό της υπηρεσίας που έχει ως αποστολή να τηρεί σε άμεση επικοινωνία και επαφή τις δυο Υπηρεσίες παραλείποντας τις χρονοβόρες διακρατικές γραφειοκρατικές διαδικασίες ανταλλαγής πληροφοριών¹⁴⁴.

Η παραπάνω δραστηριότητα, της αποστολής πρακτόρων, εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της συλλογής πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές ή αλλιώς με την ορολογία που χρησιμοποιείται στις Υπηρεσίες Πληροφοριών HUMINT (Human Intelligence). Η συλλογή αυτή μπορεί να διακριθεί σε τρεις μεγάλες κατηγορίες την ανοιχτή συλλογή, την κεκαλυμμένη και τη μυστική δράση. Οι δυο πρώτες κατηγορίες αφορούν τη συλλογή πληροφοριών όπως ήδη περιγράψαμε ενώ η μυστική δράση έχει σχέση με διάφορες δράσεις και πράξεις επηρεασμού και χειραγώγησης μιας ξένης κυβέρνησης προς όφελος του κράτους που την πραγματοποιεί¹⁴⁵.

Η πρόοδος της τεχνολογίας, επίσης, έχει δώσει τη δυνατότητα να χρησιμοποιούνται διάφορα τεχνικά μέσα, σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με το παρελθόν, για τη συλλογή πληροφοριών. Αυτά περιλαμβάνουν φωτογραφίες και εικόνα (φωτογραφικές μηχανές, μη επανδρωμένα αεροσκάφη (UAV), δορυφόρους κ.α), ηχογραφήσεις και υποκλοπές επικοινωνιών, παγιδεύσεις χώρων και παρακολουθήσεις. Όλα αυτά τα τεχνικά μέσα είναι ασφαλέστερα σε ότι αφορά την τήρηση της μυστικότητας από την πλευρά της

143 Πράκτορες στην παρούσα εργασία θεωρούνται τα μέλη και το προσωπικό μιας Υπηρεσίας Πληροφοριών και όχι τυχόν στρατολογημένα άτομα, τα οποία ονομάζονται πληροφοριοδότες ή πηγές.

144 Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 15.

145 Eftimiades Nicholas, ό.π., σ. 25.

υπηρεσίας. Παρόλα αυτά ενδέχεται να εκθέσουν την εκάστοτε υπηρεσία όταν η χρήση τους σε διεθνή χώρο ή εντός της επικράτειας άλλου κράτους αποκαλυφθεί¹⁴⁶.

Οι πληροφορίες που λαμβάνονται από τα παραπάνω μέσα ονομάζονται και ταξινομούνται σύμφωνα με το μέσο με το οποίο αποκτήθηκαν. Έτσι διαμορφώνονται οι εξής κατηγορίες πληροφοριών :

1. Ανθρώπινες πηγές (HUMINT – Human Intelligence).
2. Εικόνες (IMINT– Imagery Int.). Φωτογραφίες, δορυφορικές εικόνες, εικόνες από radar, ηλεκτροπτικές και θερμικές συσκευές.
3. Ακουστικά μέσα συλλογής (ACINT– Acoustic Int.).
4. Επικοινωνίες (COMINT– Communications Int.) Υποκλοπές στα επικοινωνιακά συστήματα.
5. Ηλεκτρονικές εκπομπές (ELINT– Electronic Int.). Ηλεκτρονικές εκπομπές πλην αυτών των επικοινωνιών και των εκπομπών ραντάρ.
6. Ανοικτές πηγές (OSINT– Open Sources Int.). Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας- internet, εφημερίδες κλπ
7. Ραντάρ (RADINT– Radar Int.). Χρήση ραντάρ ως συσκευής ανίχνευσης.
8. Τεχνολογίας (TECHINT– Technology Int.). Ξένες τεχνολογικές εξελίξεις¹⁴⁷.

2.6. Αντιπληροφόρηση – (Counterintelligence)

Άμεσα συνυφασμένη με τις Υπηρεσίες Πληροφοριών είναι η λειτουργία της αντιπληροφόρησης ή Counterintelligence. Σύμφωνα με την National Intelligence Service των ΗΠΑ ως αντιπληροφόρηση θεωρούνται όλες οι πληροφορίες και δραστηριότητες που έχουν ως σκοπό να προστατέψουν από την κατασκοπεία, την υπονόμηση και σαμποτάζ, τις δολοφονίες και τυχόν άλλες δράσεις υπηρεσιών πληροφοριών οι οποίες πραγματοποιούνται ή κατευθύνονται από ξένες δυνάμεις, οργανισμούς, πρόσωπα ή τρομοκρατικές οργανώσεις. Στόχος της αντιπληροφόρησης είναι να εντοπίσει, να κατανοήσει και εμποδίσει τις προσπάθειες και τις δράσεις ξένων υπηρεσιών και διάφορων άλλων δρώντων (οργανισμών, τρομοκρατών κ.α.) που έχουν ως στόχο την εθνική ασφάλεια και οικονομία μιας χώρας. Κατά το σχεδιασμό των διαφόρων επιχειρήσεων και δράσεων των υπηρεσιών πληροφοριών θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να

¹⁴⁶ Αποστολίδης Παύλος, ό.π., σ. 16.

¹⁴⁷ Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, ό.π., σ. 19.

λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα προστασίας από την εχθρική δραστηριότητα. Οι τομείς που στοχοποιούνται αφορούν κυρίως κρατικές και δημόσιες υπηρεσίες, εταιρείες και πανεπιστημιακή κοινότητα, τόσο σε φυσικό επίπεδο όσο και στο διαδίκτυο, με απώτερο στόχο την υποκλοπή διπλωματικών, στρατιωτικών, οικονομικών και τεχνολογικών πληροφοριών και εξελίξεων¹⁴⁸.

Οι Υπηρεσίες πληροφοριών για να ανταπεξέλθουν στην αντιμετώπιση της εχθρικής δραστηριότητας θα πρέπει να κατανοήσουν και να διεισδύσουν στις δυνατότητες των ξένων υπηρεσιών, να αναπτύξουν δυνατότητες εντοπισμού των απειλών, να περιορίσουν την υποκλοπή και εκμετάλλευση δεδομένων, πληροφοριών και τεχνολογίας και να εξουδετερώσουν οποιαδήποτε προσπάθεια που στοχεύει σε αδυναμίες του συστήματος τους¹⁴⁹.

2.7. Μυστική Δράση

Με τον όρο μυστική δράση, όπως αναφέραμε, εννοούμε την προσπάθεια επηρεασμού μιας ξένης κυβέρνησης από την Υπηρεσία Πληροφοριών. Η μυστική δράση σε σχέση με τα υπόλοιπα εργαλεία της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, όπως η διπλωματία, οι ένοπλες δυνάμεις, οι εμπορικές-οικονομικές σχέσεις, διαφέρει στο σημείο της μυστικότητας και της επίσημης άρνησης της εκάστοτε κυβέρνησης στη συμμετοχή σε αυτή. Σχετικά με τις υπόλοιπες δραστηριότητες των Υπηρεσιών πληροφοριών η μυστική δράση είναι εκείνη η λειτουργία που σχετίζεται περισσότερο με τη διαμόρφωση πολιτικής αν και ο τρόπος ο οποίος γίνεται ουσιαστικά συνιστά παρέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα μιας ξένης χώρας. Αν και μεταξύ διαφορετικών Υπηρεσιών, στα πλαίσια της μυστικής δράσης, τα μέσα και οι ενέργειες που χρησιμοποιούνται διαφέρουν εντούτοις μοιράζονται τον ίδιο στόχο, δηλαδή, το να επηρεάσουν και να κατευθύνουν αποτελέσματα από γεγονότα, γνώμες, αποφάσεις και συμπεριφορές προς όφελός τους¹⁵⁰.

Η μυστική δράση γενικότερα χρησιμοποιήθηκε σε περιπτώσεις όπου η διπλωματία ήταν πολύ αδύναμη να πετύχει τους στόχους ενώ η χρήση ένοπλων δυνάμεων θα ήταν υπερβολική. Η αξία της φάνηκε αμέσως μετά τον Β΄ΠΠ όπου η CIA κατάφερε να

148 US National Counterintelligence Policy Board, *The National Counterintelligence Strategy of the United States of America 2007*, Office of the Director of National Intelligence, US National Intelligence Service, 2007, σ. iv, 1.

149 US National Intelligence Service, ό.π., σ. 10.

150 Anderson Elizabeth E., *The Security Dilemma and Covert Action: The Truman Years*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence Vol. 11 Issue 4, Routledge, 1998, σ. 404.

επηρεάσει τις εκλογές στην Ιταλία και δεν επέτρεψε στο Κομμουνιστικό Κόμμα να εκλεγεί και σε πιο πρόσφατη περίπτωση κατάφερε να εκδιώξει τις Σοβιετικές δυνάμεις από το Αφγανιστάν¹⁵¹. Οι επιχειρήσεις αυτές είναι καλυμμένες και στοχεύουν στο να επηρεάσουν την κοινή γνώμη μέσα από τα τοπικά μέσα ενημέρωσης ή με τη χρήση άλλων προσώπων που θα μεταδίδουν συγκεκριμένα κατευθυνόμενα μηνύματα με κόπο να ασκηθεί πίεση στη κυβέρνηση. Ακόμα μπορεί να στοχεύσουν κάποιον συγκεκριμένο κυβερνητικό αξιωματούχο ή ομάδα¹⁵².

2.8. Προβλήματα – Δυσχέρειες

Οι δυσχέρειες που παρουσιάζονται στη συλλογή πληροφοριών είναι ποικίλες. Κάποιες προέρχονται από τα μέτρα που θα λάβει ο εκάστοτε στόχος για να διασφαλίσει τη μυστικότητα και την αποφυγή υποκλοπών. Τα μέτρα αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν εκμετάλλευση των καιρικών συνθηκών και του εδάφους, απόκρυψη και παραλλαγή των υποδομών και μέσων του, μείωση των επικοινωνιών του και χρήση κρυπτοσυσκευών, λογοκρισία, διασπορά ψευδών ειδήσεων, παραπλάνηση και άλλα. Αρκετά από αυτά τα μέτρα θα προέρχονται από τη δράση των αντίστοιχων υπηρεσιών αντιπληροφόρησης και ασφαλείας¹⁵³.

Μια άλλη πτυχή των προβλημάτων που παρουσιάζονται κατά τη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών αποτελεί ο ανθρώπινος παράγοντας. Αυτό που καλούνται οι αναλυτές κυρίως είναι να καταφέρουν να βρουν απαντήσεις σε ζητήματα που πολλές φορές εξαρτώνται από το απρόβλεπτο της ανθρώπινης φύσης και όχι από κάποια συγκεκριμένα αριθμητικά δεδομένα. Σε θεωρητική βάση το μοντέλο που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι αναλυτές είναι αυτό που ο Allison προτείνει ως Υπόδειγμα του Ορθολογικού δρώντος που όπως ήδη αναλύθηκε προϋποθέτει την ύπαρξη επαγγελματιών αναλυτών, οι οποίοι θα αποδίδουν προϊόντα και εκτιμήσεις υψηλού επιπέδου και από την άλλη διαμορφωτές αποφάσεων που θα τα λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, βέβαια, στην καθημερινότητα μιας Υπηρεσίας Πληροφοριών η οποία χαρακτηρίζεται κυρίως από πολιτικές διαμάχες και γραφειοκρατικές τριβές και από μια

151 Για περισσότερες περιπτώσεις μυστικής δράσης από την CIA βλέπε Κεφάλαιο 9 στο Snider, L. Britt, *The Agency and the Hill: CIA's Relationship with Congress, 1946–2004*, CIA, The Center for the Study of Intelligence, Washington, Government Printing Office (GPO), 2008.

152 Gallo Andre Le, *Covert Action: A Vital Option in U.S. National Security Policy*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Vol. 18, Issue 2, Routledge, 2005, σ. 354-355..

153 Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδύσεως, ό. π. σ. 34.

συνεχή αβεβαιότητα. Τα προβλήματα που καλείται το προσωπικό της Υπηρεσίας να αντιμετωπίσει είναι πολιτικής άλλα και ψυχολογικής φύσεως όπως εθνοκεντρικές αντιλήψεις, εμμονές και παρανοήσεις της πραγματικότητας, αντικρουόμενα συμφέροντα, πολιτικούς ανταγωνισμούς, ελάχιστα διαθέσιμους πόρους και οργανωτικές δυσλειτουργίες¹⁵⁴. Στα προβλήματα αυτά θα επικεντρωθούμε στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

Συνοψίζοντας το κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τις βασικές δραστηριότητες και λειτουργίες των Υπηρεσιών Πληροφοριών σε ότι αφορά τη συλλογή πληροφοριών άλλα και την κατασκοπεία. Είδαμε αναλυτικά τις λειτουργίες του Κύκλου πληροφοριών και εντοπίσαμε δυσχέρειες και προβλήματα που ανακύπτουν. Στο επόμενο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε τη σημασία που έχουν τα αποτελέσματα της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας για τις διεθνείς σχέσεις και ιδιαίτερα για τη διαδικασία λήψης απόφασης ενός κράτους.

154 Handel, Michael I., *Intelligence and the problem of strategic surprise*, Journal of Strategic Studies, Vol17:3, 1984, σ. 235.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – Πληροφορίες και Λήψη Αποφάσεων

Ο καθηγητής Richard Betts επισημαίνει, στο βιβλίο του *Enemies of Intelligence. Knowledge and Power in American National Security*, ότι οι πληροφορίες είναι η σημαντικότερη παράμετρος που δεν πρέπει να αγνοείται στη διαδικασία διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας. Χαρακτηριστικά αναφέρει για την περίπτωση των ΗΠΑ ως υπερδύναμης «Whatever the foreign policy of the world's leading power should be, it should not be ignorant. Power without knowledge is useless at best, dangerous at worst»¹⁵⁵.

Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή, η σημασία των πληροφοριών και της κατασκοπείας στις διεθνείς σχέσεις έχει τονιστεί από πολλούς συγγραφείς. Ποιοι είναι οι λόγοι όμως που έχουν αναδείξει την πληροφόρηση και κατ' επέκταση τη συλλογή και κατασκοπεία σε σημαντικό κομμάτι της διαδικασίας λήψης απόφασης στις διεθνείς σχέσεις; Το ερώτημα αυτό, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο κεφάλαιο.

3.1. Ανάλυση και Διαδικασία Λήψης Απόφασης

Ο Arthur Hulnick σχετικά με το ρόλο της πληροφόρησης στη διαμόρφωση της πολιτικής επισημαίνει, την ύπαρξη μιας διαχωριστικής γραμμής, η οποία πολλές φορές δεν είναι εύκολα διακριτή. Αυτή αφορά στο κατά πόσο κοντά θα πρέπει να είναι οι αναλυτές στους διαμορφωτές αποφάσεων ώστε να μην τους παρέχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες χωρίς όμως να επηρεάζονται από τους τελευταίους στη κρίση τους και στις εκτιμήσεις τους. Δηλαδή επικεντρώνεται στο πώς και μέχρι που πρέπει να καθορίζονται τα όρια μεταξύ της επικοινωνίας των αναλυτών και των διαμορφωτών αποφάσεων θεωρώντας αυτονόητη την συνεισφορά των πρώτων στις αποφάσεις και συμπεριφορές των δεύτερων¹⁵⁶.

Οι αναλυτές είναι συνήθως σύμβουλοι των διαμορφωτών αποφάσεων σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής ασφαλείας. Παρέχουν δηλαδή εκτιμήσεις και εξειδικευμένες απόψεις και προτάσεις πάνω σε συγκεκριμένα θέματα, ανταποκρινόμενοι στις πληροφοριακές απαιτήσεις των διαμορφωτών αποφάσεων. Για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις επεξεργάζονται απλές πληροφορίες και δεδομένα συνδέοντας τα μεταξύ τους

155 Betts Richard K., *Enemies of Intelligence. Knowledge and Power in American National Security*, New York, Columbia University Press, 2007, σ. 1.

156 Hulnick Arthur S., *The Intelligence Producer-Policy Consumer Linkage*, New Orleans, American Political Science Association, 1985, σ. 72.

αλλά και με τα θέματα τα οποία ερευνούν ώστε να τους δώσουν αξία. Έτσι συμπληρώνουν τυχόν κενά στη γνώση που απαιτείται για να παρθούν αποφάσεις τόσο σε στρατηγικό όσο και σε τακτικό επίπεδο¹⁵⁷.

Η πρόκληση για τους αναλυτές στη σημερινή εποχή είναι ακόμα μεγαλύτερη σε σχέση με παλιότερες εποχές μιας και καλούνται να ανιχνεύσουν και να εμποδίσουν τη δράση μη κρατικών ομάδων ή ακόμα και ιδιωτών σχετικών με την τρομοκρατία, οι οποίοι είναι οργανωμένοι σε χαλαρά διεθνή δίκτυα με μεγάλη δυσκολία να εντοπιστούν και να εξαρθρωθούν από τις αρμόδιες υπηρεσίες ασφαλείας. Μια ακόμα, συνήθης παρανόηση που γίνεται με τις Υπηρεσίες Πληροφοριών είναι ότι μπορούν να προβλέψουν το μέλλον. Αυτό φυσικά δεν ισχύει. Αυτό στο οποίο επικεντρώνονται είναι να παρέχουν όσο το δυνατόν ακριβέστερες εκτιμήσεις για διάφορα θέματα, βασιζόμενοι πάντα στα στοιχεία που διαθέτουν και σε μοτίβα συμπεριφορών και τάσεων που έχουν παρατηρηθεί στο παρελθόν. Αυτό που ουσιαστικά κάνουν είναι να βοηθούν τους διαμορφωτές αποφάσεων να κατανοήσουν πολύπλοκες καταστάσεις και θέματα¹⁵⁸.

Αντίστοιχα σημαντική στη μεταξύ τους επικοινωνία είναι η συμμετοχή των διαμορφωτών αποφάσεων στην όλη διαδικασία. Αν και αρκετοί παραδοσιακοί συγγραφείς αντιλαμβάνονται τη συμμετοχή αυτή μονόδρομα με την έννοια της παροχής κατευθυντήριων οδηγιών και διευκρινίσεων θα συμφωνήσουμε με τη θέση του Richard Betts ότι η σχέση αυτή είναι ταυτόχρονα τόσο αμφίδρομη όσο και διαδοχική¹⁵⁹.

Ο ρόλος τους δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη κλασική παροχή οδηγιών και κατευθύνσεων, όπως περιγράψαμε σε προηγούμενη ενότητα, αλλά χρειάζεται να είναι περισσότερο ενεργός και να βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τους αναλυτές και το προσωπικό των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Περιοδικά πρέπει να υπενθυμίζουν στους αναλυτές προς τα που να στρέψουν τις προσπάθειες τους, δίνοντας όμως ταυτόχρονα βάση και σε όσα μηνύματα λαμβάνουν από τους τελευταίους. Αυτό, επίσης, σημαίνει ότι πρέπει να αποφεύγουν να παρασύρονται από τη ροή μη επεξεργασμένων πληροφοριών και ειδήσεων και να φτάνουν βιαστικά σε συμπεράσματα, κάνοντας οι ίδιοι τη δουλειά του

157 Αυτό που καθορίζει σε ποιο επίπεδο ανήκει η κάθε πληροφορία είναι ο χρονικός ορίζοντας τον οποίο αφορά. Οι τακτικές πληροφορίες έχουν σχέση με πιο άμεσα γεγονότα με πιο πιεστικά χρονοδιαγράμματα ενώ οι στρατηγικές αφορούν πιο μακροπρόθεσμα θέματα συμπεριλαμβανομένου των πολιτικών και οικονομικών. Gookins Amanda J., *The Role of Intelligence in Policy Making*, SAIS Review, Volume 28, Number 1, Johns Hopkins University Press, 2008, σ.65 .

158 Gookins Amanda J., ό.π., σ.67.

159 Betts Richard K., ό.π., σ.15.

αναλυτή¹⁶⁰. Έτσι, ενδέχεται οι διαμορφωτές αποφάσεων να καταλήξουν να απασχολούνται και να αναλώνονται με επιπλέον έργο το οποίο δεν προορίζεται για αυτούς, ενώ και οι αναλυτές χάνουν το ενδιαφέρον τους και παράγουν χαμηλότερης ποιότητας προϊόντα.

Αρκετές φορές ακόμα και η ίδια η φυσική επικοινωνία μεταξύ αναλυτών και αποδεκτών της πληροφορίας δεν είναι λειτουργική. Οι διαμορφωτές αποφάσεων δεν έχουν μια συγκεκριμένη τυποποιημένη μέθοδο με την οποία να ζητούν τις πληροφοριακές απαιτήσεις τους από τις Υπηρεσίες πληροφοριών. Ενώ αυτή η μετάδοση της απαίτησης πληροφοριών εσωτερικά στις στρατιωτικές υπηρεσίες είναι σχετικά τυποποιημένη και ομαλή με τους διαμορφωτές αποφάσεων δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Αυτό γιατί από τη μια μεσολαμβάν ανάμεσα στον διαμορφωτή απόφασης και στον αναλυτή πολλοί ιεραρχικά ενδιάμεσοι προϊστάμενοι με αποτέλεσμα η μετάδοση των απαιτήσεων να είναι χρονοβόρα και από την άλλη το πιο πιθανό είναι τα γραφεία τους να βρίσκονται σε τελείως διαφορετικά γεωγραφικά μέρη, χάνοντας το πλεονέκτημα της εγγύτητας που έχουν συνήθως οι στρατιωτικοί¹⁶¹.

Έχοντας παρουσιάσει, λοιπόν, συνοπτικά τον τρόπο επικοινωνίας αναλυτών και αποδεκτών της πληροφορίας θα περάσουμε τώρα να εξετάσουμε τι συμβαίνει στις περιπτώσεις που κάτι μεταξύ των δυο αυτών ομάδων δεν λειτουργεί σωστά με συχνό αποτέλεσμα τον στρατηγικό αιφνιδιασμό.

3.2. Αποτυχία Πληροφόρησης – Στρατηγικός Αιφνιδιασμός

Οι καταστροφές για ένα κράτος και ιδιαίτερα οι στρατιωτικές, είναι αναπόφευκτες, όσο καλά πληροφορημένοι και να είναι οι ηγέτες του. Αυτό ισχύει για όλα τα κράτη, ακόμα και για τα πιο ισχυρά, γιατί είναι πολύ πιθανόν κάποιος από τους ηγέτες να μην κατανόησε σωστά μια κατάσταση ή να μην υπολόγισε σωστά τη δική του αντίδρασή αλλά και τη συμπεριφορά των αντιπάλων. Για παράδειγμα οι επιθέσεις της Al-Qaeda στους Δίδυμους Πύργους και το Πεντάγωνο αποτελεί παράδειγμα όπου μια υπερδύναμη απέτυχε να αποτρέψει το στρατηγικό αιφνιδιασμό με καταστροφικά αποτελέσματα. Γίνεται λοιπόν,

160 Στη σημερινή εποχή υπάρχει εύκολη πρόσβαση σε ένα τεράστιο όγκο πληροφοριών. Ξένα και τοπικά ΜΜΕ και το διαδίκτυο δίνουν τη δυνατότητα στους διαμορφωτές αποφάσεων εύκολης πρόσβασης σε πάσης φύσεως πληροφορίες, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα πρόσβασης και σε διαβαθμισμένες πληροφορίες, λόγω των τεχνολογικών δυνατοτήτων. Η πληθώρα αυτή των πληροφοριών σε συνδυασμό με την ανυπομονησία και τους γρήγορους ρυθμούς που διακτέχουν την πολιτική οδηγούν πολλούς διαμορφωτές αποφάσεων στο να κάνουν ανάλυση μόνοι, αγνοώντας εσφαλμένα τις Υπηρεσίες Πληροφοριών. Gookins Amanda J., ό.π., σ. σ.67-68.

161 Gookins Amanda J., ό.π., σ. σ.68-69.

φανερό ότι για να πάρουν οι διαμορφωτές απόφασης τις καλύτερες αποφάσεις θα πρέπει να βασιστούν σε σωστές στρατηγικές πληροφορίες οι οποίες προκύπτουν από την απόκτηση, ανάλυση και εκτίμηση δεδομένων¹⁶². Σε διαφορετική περίπτωση μιλάμε για αποτυχία πληροφόρησης (intelligence failure) δηλαδή τη χαμηλή επιχειρησιακή απόδοση του προσωπικού, των μέσων αλλά και της γενικότερης κοινότητας των πληροφοριών σε όλα τα επίπεδα με αποτέλεσμα την παραγωγή χαμηλής ποιότητας πληροφοριακών προϊόντων¹⁶³.

Στις πιο γνωστές περιπτώσεις αποτυχίας πληροφόρησης τα σημαντικότερα λάθη και παρανοήσεις σπανίως πραγματοποιήθηκαν από το προσωπικό της Υπηρεσίας αλλά κυρίως από διαμορφωτές αποφάσεων, ηγέτες με περιορισμένη αντίληψη λόγω συγκεκριμένων πολιτικών τους αρχών και πεποιθήσεων ή με μειωμένα αντανακλαστικά λόγω του φόρτου εργασίας που αντιμετώπιζαν. Στις περισσότερες, περιπτώσεις η αποτυχία πληροφόρησης οφείλεται στην πολιτική και τη ψυχολογία πάρα σε δυσλειτουργία της Υπηρεσίας. Στηρίζεται δηλαδή η αποτυχία πληροφόρησης περισσότερο στη νοημοσύνη και τις τάσεις των ηγετών παρά στη γραφειοκρατία και στη διάρθρωση της Υπηρεσίας Πληροφοριών¹⁶⁴, όπως θα δούμε και στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

Για τον Betts το πρόβλημα της αποτυχίας πληροφοριών μπορεί να προσεγγιστεί με τρεις αλληλοκαλυπτόμενες έννοιες. Αυτές είναι η αποτυχία στον τρόπο προσέγγισης του ζητήματος, δηλαδή διαφορετικές προοπτικές, τα σφάλματα στην επικοινωνία αναλυτών και αποδεκτών και τέλος τα λάθη στην αντίληψη των πληροφοριών¹⁶⁵.

Η αποτυχία στην κατανόηση και πρόβλεψη άμεσων απειλών για την εθνική ασφάλεια ενός κράτους έχει συνήθως ως αποτέλεσμα να προκύψει στρατηγικός αιφνιδιασμός. Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός όπως τον ορίζει ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος είναι η «...κατάσταση εκείνη κατά την οποία ένα κράτος καταλαμβάνεται εξ απήνης από μια ξένη πρωτοβουλία στο στρατηγικό επίπεδο. Είναι μια ξαφνική κατανόηση ότι η αντίληψη της απειλής, με βάση την οποία λειτουργούσε, ήταν λανθασμένη.»¹⁶⁶

Τα στάδια στα οποία μπορεί να συμβεί ο στρατηγικός αιφνιδιασμός είναι δύο. Το ένα όταν οι Υπηρεσίες πληροφοριών βρίσκονται στη διαδικασία συλλογής, επεξεργασίας, εκτίμησης και διανομής των πληροφοριών για τη μετάδοση στρατηγικών προειδοποιήσεων

162 Betts Richard K., *Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are inevitable*, World Politics, Vol. 31, No. 1., Johns Hopkins University Press, 1978, σ.61.

163 Trafton Dwight E., *"Intelligence Failure" and its Prevention*, Naval War College, Newport, 1994, σ.1.

164 Betts Richard K., 1978, ό.π., σ.61.

165 Του ιδίου, 2007, ό.π., σ.20-21.

166 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 29.

(strategic warning). Το άλλο στάδιο αφορά τους διαμορφωτές αποφάσεων και την αντίληψη και κατανόηση που έχουν οι ίδιοι για την απειλή¹⁶⁷. Σε οποιοδήποτε από τα δυο αυτά στάδια σχηματιστεί λάθος εκτίμηση για την απειλή θα προκύψει στρατηγικός αιφνιδιασμός¹⁶⁸.

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός επηρεάζει άμεσα τα ζωτικά συμφέροντα του κράτους που θα τον υποστεί. Έτσι, είναι κύρια η προσπάθεια κάθε πολιτικής ηγεσίας να τον αποτρέψει, μιας και τα οφέλη τα οποία θα αποκομίσει από την αποτροπή είναι πάρα πολλά. Στην αντίθετη περίπτωση που δεν θα τα καταφέρει, αντίστοιχα μεγάλες και καταστροφικές θα είναι οι ζημίες που θα προκληθούν τόσο σε υλικά όσο και στην ψυχολογία και το ηθικό. Επίσης, για το κράτος που θα πετύχει να αιφνιδιάσει τα οφέλη είναι πολλαπλάσια. Σε περιπτώσεις επιθετικών επιχειρήσεων διπλασιάζεται η μαχητική ικανότητα¹⁶⁹ του επιτιθέμενου και ταυτόχρονα πενταπλασιάζονται οι απώλειες του αμυνόμενου. Λειτουργεί, δηλαδή, ως «πολλαπλασιαστής ισχύος» (force multiplier)¹⁷⁰.

Το φαινόμενο του στρατηγικού αιφνιδιασμού δεν οφείλεται αποκλειστικά σε τυχαίες συμπτώσεις ή στους χαρακτήρες των εμπλεκομένων, ούτε στην έλλειψη πληροφόρησης και έγκαιρης προειδοποίησης μιας και πολλές φορές αυτές υπήρχαν αλλά δεν τις εκμεταλλεύθηκαν σωστά. Αποδίδεται κυρίως σε ένα σύνολο παθολογιών, με την έννοια της «πηγής του κακού», στη λειτουργία των Υπηρεσιών Πληροφοριών και στην φάση της επεξεργασίας και ανάλυσης των πληροφοριών¹⁷¹.

3.3. Παθολογίες Αποτυχιών Πληροφόρησης

Τις παθολογίες σχετικά με τις αποτυχίες πληροφοριών που οδηγούν σε στρατηγικό αιφνιδιασμό μπορούμε να τις διακρίνουμε σε γενικές παθολογίες και σε παθολογίες που σχετίζονται με τις υπηρεσίες πληροφοριών, όπως τις διαχωρίζει και ο καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος.

167 Η ανάπτυξη από τους διαμορφωτές αποφάσεων μιας ακριβούς αντίληψης της απειλής, είτε υπάρχει στρατηγική προειδοποίηση είτε δεν υπάρχει, εξαρτάται από τρεις παράγοντες: το τι χαρακτηριστικά έχει η προειδοποίηση, τυχόν άλλη σχετική πληροφόρηση που μπορεί να έχουν καθώς επίσης και από τα πολιτικά και προσωπικά χαρακτηριστικά των διαμορφωτών αποφάσεων. Levite Ariel E., *Intelligence and Strategic Surprises*, Columbia University Press, 1987, σ. 135-137 στο Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 119.

168 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 34-35.

169 «Η μαχητική ικανότητα με την οποία περιγράφεται η αγωνιστική ικανότητα μιας εχθρικής Μονάδας ή ολόκληρου του στρατού ενός έθνους. Η μαχητική ικανότητα επηρεάζει τις δυνατότητες μιας Μονάδας ή ενός στρατού. Ο βαθμός απόδοσης μιας Μονάδος συνάγεται από την εκτίμηση της μαχητικής ικανότητας» Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, ό. π. σ. 108.

170 Handel, Michael I., *Leaders and Intelligence, Studies in Intelligence*, Routledge; Reprint edition, 1989, σ. σ. 229-230 στο Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 35-36.

171 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 83.

Στις γενικές παθολογίες ανήκουν, πρώτα τα άτομα και οι προσωπικές αντιλήψεις και ιδιοσυγκρασίες των διαμορφωτών αποφάσεων άλλα και των αναλυτών και η δυσκολία που παρατηρείται να αλλάξουν και να προσαρμοστούν σε νέα δεδομένα. Σε όλες της ιστορικές περιπτώσεις στρατηγικού αιφνιδιασμού υπήρχαν άτομα-κλειδιά των οποίων οι αντιλήψεις διαμόρφωσαν το αποτέλεσμα, όπως η γερμανική εισβολή στη Νορβηγία, η επιχείρηση Μπαρμπαρόσα, η επίθεση στο Περγλ Χάρμπορ και ο πόλεμος του Γιουμ Κιπούρ¹⁷².

Η επομένη κατηγορία των γενικών παθολογιών περιλαμβάνει δυο είδη παθολογιών που εμφανίζονται σε μικρές ομάδες. Το πρώτο σχετίζεται με τις διάφορες πιέσεις που ασκούνται στα πλαίσια της ομάδας για συμφωνία και το δεύτερο προέρχεται από την τάση για ομαδοποιημένη σκέψη (groupthink)¹⁷³. Με άλλα λόγια τα άτομα των ομάδων αντίθετα με τις ορθολογικές εναλλακτικές επιλογές που έχουν οδηγούνται με πίεση σε κοινή απόφαση. Στον πόλεμο του Γιουμ Κιπούρ οι αμερικανικές και ισραηλινές Υπηρεσίες Πληροφοριών απέτυχαν να προβλέψουν τη αραβική επίθεση επηρεασμένες η μια από τις απόψεις της άλλης¹⁷⁴.

Έπειτα εξετάζονται οι παθολογίες των πολύπλοκων οργανισμών οι οποίοι έχουν συνήθως διάφορες δομικές λειτουργίες στην οργάνωσή τους. Αναφέρεται ότι η ιεραρχία, η εξειδίκευση και ο συγκεντρωτισμός προκαλούν στρεβλώσεις στη μετάδοση των πληροφοριών. Επίσης τονίζεται ότι και οι πρότυπες διαδικασίες λειτουργίας των οργανισμών μπορεί να αποδειχτούν χρονοβόρες ή ανεπαρκείς σε κάτι έκτακτο. Παράδειγμα αποτελεί η κρίση των πυραύλων στην Κούβα, κατά την οποία ο Πρόεδρος Κένεντι δεν ενημερώθηκε εγκαίρως για τη μεταφορά των πυραύλων λόγω του τρόπου λειτουργίας και οργάνωσης των Υπηρεσιών Πληροφοριών¹⁷⁵.

Η κυβερνητική πολιτική είναι η επόμενη γενική παθολογία που αναφέρεται. Η εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται μέσα από μια διυπηρεσιακή και ενδουπηρεσιακή διαμάχη μεταξύ των κυβερνητικών παραγόντων που προσπαθούν να ικανοποιήσουν τα συντεχνιακά τους συμφέροντα. Επίσης, τονίζεται η πολιτική αντίληψη που έχουν οι

172 Ό.π., σ. σ. 84-85.

173 «Οι προσπάθειες των μελών για ομοφωνία υπερκαλύπτουν τα κίνητρα τους για ρεαλιστική εκτίμηση εναλλακτικών τρόπων δράσης» Janis Irving L., *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes*, Boston, Houghton Mifflin, 1982, σ. 9, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 86-87

174 Shlaim Avi, *Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War*, World Politics, 28, 1976, σ. 360-361. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 87.

175 Allison Graham, ό.π., σ. 704, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 87-88.

διαμορφωτές αποφάσεων και η οποία έχει να κάνει με την οπτική γωνία, τις αντιλήψεις και τις προσδοκίες του καθενός¹⁷⁶.

Η Κυβερνητική (Cybernetics) αποτελεί μια ακόμα κατηγορία. Αυτή είναι ένα εναλλακτικό μοντέλο λήψης απόφασης σύμφωνα με το οποίο ο διαμορφωτής αποφάσεων επιλέγει από μια συγκεκριμένη λίστα αποφάσεων τις οποίες τηρεί διαδοχικά εστιάζοντας μόνο σε συγκεκριμένες μεταβλητές και αδιαφορώντας για τυχόν άλλες σημαντικές πληροφορίες που δεν περιέχονται στις μεταβλητές¹⁷⁷.

Η τελευταία κατηγορία που ανήκει στις γενικές παθολογίες είναι οι διάφοροι πολιτικοί υπολογισμοί των διαμορφωτών αποφάσεων. Λόγω της φύσης των πολιτικών διαδικασιών και διεργασιών, οι οποίες συνήθως είναι χρονοβόρες και επίπονες παρατηρείται η τάση των πολιτικών να μην αλλάζουν την απόφασή τους σύμφωνα με τα νέα στοιχεία που διαμορφώνονται, για να αποφύγουν να υποστούν ξανά την ίδια διαδικασία. Πριν την έναρξη του Πολέμου της Κορέας ήταν δύσκολο για τους Αμερικανούς να μην συμπεριλάβουν στην αμυντική τους περίμετρο την Κορέα, όπως είχε σχεδιαστεί, αλλάζοντας πολιτικές αποφάσεις¹⁷⁸. Αφού είδαμε, λοιπόν, τις γενικές παθολογίες θα περάσουμε σε αυτές που σχετίζονται με τις Υπηρεσίες Πληροφοριών.

Πρώτη στη κατηγορία αυτή είναι ο θόρυβος «noise» που όπως αναφέραμε σχετίζεται με την πληθώρα εισερχομένων αντιφατικών ή ανταγωνιστικών σημάτων μεταξύ τους. Η πληθώρα αυτή των σημάτων και αναφορών δημιουργεί ασάφεια σχετικά με τις διαθέσιμες και ακριβείς πληροφορίες με αποτέλεσμα να μην είναι ευδιάκριτη η σημαντική πληροφορία για τον αναλυτή. Πρακτικά καταλήγει αυτή να επιβεβαιωθεί μετά το εκάστοτε γεγονός¹⁷⁹. Η Roberta Wohlstetter χρησιμοποίησε τη έννοια του θορύβου για να εξηγήσει τη κρίση της Κούβας και την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ¹⁸⁰.

Η απόκρυψη και παραπλάνηση είναι τα δυο επόμενα στοιχεία. Η απόκρυψη είναι πιο παθητική και αποσκοπεί στο να αποκρύψει την πραγματικότητα σε ότι αφορά τις προθέσεις και τις διαθέσιμες δυνάμεις με τη χρήση μέτρων όπως κάλυψη, παραλλαγή, μείωση ηλεκτρονικών εκπομπών και της γενικότερης δραστηριότητας. Αντίθετα η παραπλάνηση είναι πιο ενεργητική και έχει στόχο να προωθήσει ψευδή στοιχεία σχετικά με τα προηγούμενα κατευθύνοντας τον αντίπαλο σε λάθος συμπεράσματα. Η

176 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος,, ό.π., σ. σ. 89-90.

177 Ό.π., σ. σ. 90-91.

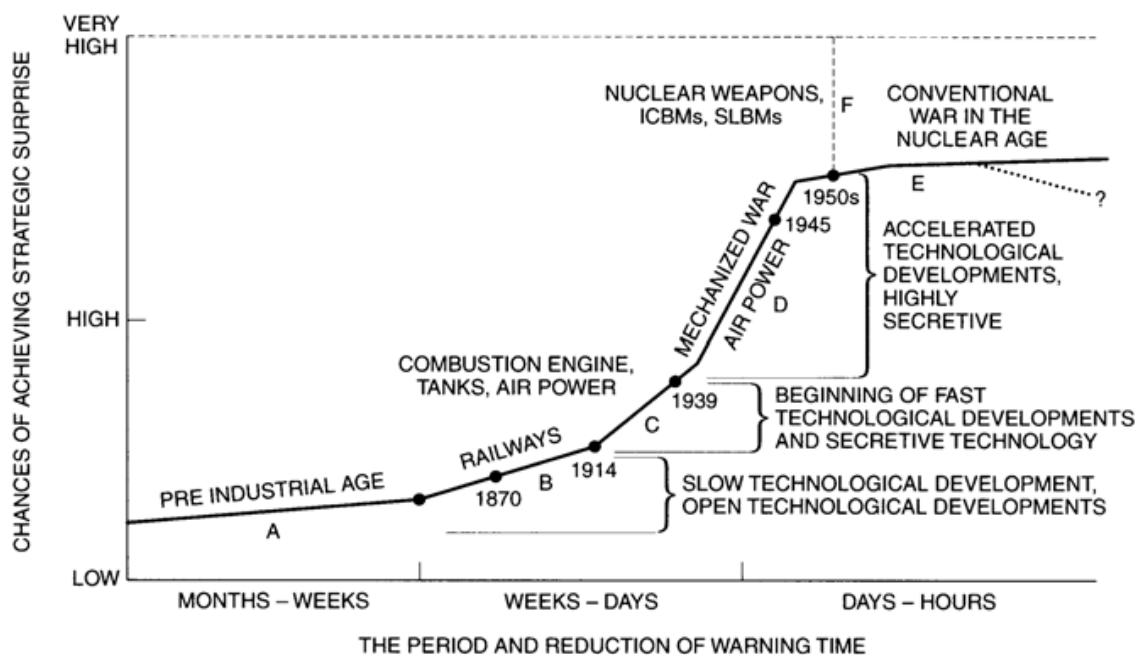
178 Ό.π., σ. σ. 91-92.

179 Ό.π., σ. 93.

180 Wohlstetter Roberta, ό.π., 1962 και *Cuba and Pearl Harbor: Hindsight and Foresight*, Memorandum The Office of the assistant Secretary of Defence/International Security Affairs, The RAND Corp., 1965,

παραπλάνηση για να είναι πετυχημένη εξαρτάται από τη μυστικότητα, οργάνωση και συντονισμό, την πειστικότητα του ψεύδους, την προσαρμοστικότητα σε ευκαιρίες, τις προδιαθέσεις του στόχου και τη στρατηγική πρωτοβουλία¹⁸¹.

Ακόμα μια παθολογία των υπηρεσιών πληροφοριών είναι το δομικό τους μειονέκτημα που σχετίζεται με τον τρόπο λειτουργίας τους. Δηλαδή το γεγονός ότι προσπαθούν να ερμηνεύσουν γεγονότα και πληροφορίες αφού αυτές έχουν εκδηλωθεί από την αντίπαλη πλευρά. Αυτός ο τρόπος λειτουργίας δημιουργεί δυο προβλήματα. Το πρώτο σχετίζεται με το ότι μεσολαβεί αρκετός χρόνος από την απόκτηση της πληροφορίας μέχρι την εξαγωγή του τελικού προϊόντος με αποτέλεσμα ο αντίπαλος να προλάβει να εκδηλώσει την ενέργειά του και το άλλο ότι οι πληροφορίες μπορεί να καταστούν γρήγορα παρωχημένες¹⁸². Ενδεικτικά παρατίθεται σχεδιάγραμμα στο οποίο απεικονίζεται η μείωση του διαθέσιμου χρόνου αντίδρασης σύμφωνα με διάφορες ιστορικές εξελίξεις και καινοτομίες.

Σχήμα 4: Στρατηγικός αιφνιδιασμός με ιστορική προοπτική. Η μείωση του χρόνου προειδοποίησης¹⁸³.

181 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 95-96.

182 Ό.π., σ. 98.

183 Α. Προβιομηχανική εποχή. Αργή κινητικότητα, περιορισμένη ισχύ πυρός. Πιθανότητες στρατηγικού αιφνιδιασμού χαμηλές. (1870)

Β. Εποχή του σιδηρόδρομου. Αύξημένη κινητικότητα και κινητοποίηση. Μικρή αύξηση της ισχύς πυρός. Πιθανότητες στρατηγικού αιφνιδιασμού χαμηλές αλλά πιθανές. (1870-1916)

Γ. Μηχανές εσωτερικής καύσης, αυτοκινούμενα οχήματα και τεθωρακισμένα. Αύξηση της αεροπορικής ισχύς και της ισχύς πυρός. Μηχανοποιημένος πόλεμος (Blitzkrieg). Πιθανότητες στρατηγικού

Επιπλέον, αναφέρεται η εγγενής αβεβαιότητα η οποία χαρακτηρίζει το έργο των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Η αβεβαιότητα αυτή προκύπτει τόσο από την ασάφεια των διαθέσιμων πληροφοριών όσο και από την ύπαρξη πληθώρας δεδομένων. Ο αναλυτής είτε θα πρέπει να τα συμπεριλάβει όλα δημιουργώντας ένα δύσχρηστο προϊόν ή να κάνει εκτιμήσεις πολύ γενικές¹⁸⁴.

Επίσης, η πολιτική είτε στο βαθμό που επηρεάζει τις Υπηρεσίες Πληροφοριών είτε στο κατά πόσο επηρεάζεται από αυτές. Στην πρώτη περίπτωση ενδέχεται οι Υπηρεσίες πληροφοριών να υποστηρίζουν τις απόψεις και θέσεις των διαμορφωτών αποφάσεων χωρίς να συμφωνούν με αυτές και στη δεύτερη να προσανατολίζει εσφαλμένα τις πολιτικές αποφάσεις¹⁸⁵.

Η στεγανοποίηση (compartmentalization) αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα δυσχερειών. Ο περιορισμός, δηλαδή, των πληροφοριών μόνο σε όσους απαιτείται να ξέρουν (need to know) δημιουργεί προβλήματα στην ανταλλαγή πληροφοριών και τη μετάδοσή τους. Η επίδραση της στεγανοποίησης κατέχει κύριο ρόλο στην περίπτωση της διανομής των πληροφοριών στο Περλ Χάρμπορ αλλά και στο Γιομ Κιπούρ¹⁸⁶.

Το σύνδρομο ακόμα του ψεύτικου συναγερμού ή «Cry Wolf syndrome»¹⁸⁷, δηλαδή το να δίνονται συνεχώς λανθασμένες προειδοποιήσεις κάνει τις Υπηρεσίες Πληροφοριών να χάνουν την αξιοπιστία τους και τους διαμορφωτές αποφάσεων να συνηθίζουν και μην δείχνουν ενδιαφέρον και προσοχή στις προειδοποιήσεις¹⁸⁸.

αιφνιδισμού υψηλής. (1916–1939)

D. Περαιτέρω ανάπτυξη της κινητικότητας και της ισχύς πυρός. Πιθανότητες στρατηγικού αιφνιδισμού υψηλής αλλά και πρόοδος των πληροφοριών. (1939 - παρών)

E. Ανάπτυξη πυρηνικών όπλων και αργότερα Διηπειρωτικών και Υποβρύχιων Βαλλιστικών Πυραύλων (ICBM – SLBM) εξελιγμένα όπλα στρατηγικού αιφνιδισμού. Ο Πόλεμος μπορεί πλέον να ξεκινήσει μέσα σε μερικά λεπτά. (1945 - παρών)

F. Βελτιώσεις στη συμβατική κινητικότητα και ισχύς πυρός. Αυξημένη σημασία της αεροπορικής ισχύος. Πιθανότητες επιτυχίας στρατηγικού αιφνιδισμού υψηλής οι οποίες εξισορροπούνται από τις τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της αναγνώρισης (αεροφωτογραφίες, δορυφόροι, πληροφορίες). Παρόλες τις τεχνολογικές εξελίξεις που βοηθούν την άμυνα το βασικό πρόβλημα της αντιμετώπισης μιας επίθεσης παραμένει θέμα αντίληψης και ψυχολογίας. Betts Richard K. – Mahnken Thomas G., *Paradoxes of Strategic Intelligence. Essays in Honor of Michael I. Handel.*, Taylor & Francis e-Library, London, Frank Cass Publishers, 2005, σ. 7.

184 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. σ. 100.

185 Ό.π., σ. σ. 101-102.

186 Ό.π., σ. 103.

187 «Ο όρος «σύνδρομο ψεύτικου συναγερμού περιγράφει την κατάσταση κατά την οποία επανειλημμένες ψευδείς προειδοποιήσεις υπονομεύουν τη δεκτικότητα του κράτους-στόχου σε αυθεντικές προειδοποιήσεις.» Levite Ariel E., *Intelligence and Strategic Surprises*, Columbia University Press, 1987, σ. 17 στο Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 104.

188 Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, ό.π., σ. 104.

Τέλος ο καθηγητής Κολιόπουλος προσθέτει στις κατηγορίες αυτές τη μη ορθολογική συμπεριφορά του αντιπάλου. Αν και συνήθως ένα κράτος δρα ορθολογικά στη βάση της ανάλυσης κόστους και οφέλους μέσων και σκοπών για να επιτύχει το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα, ενδέχεται να μην το κάνει σε όλες τις περιπτώσεις. Αυτό μπορεί να συμβεί λόγω συναισθηματικής παρόρμησης για δράση ή τεχνικών λαθών κατά τη διεξαγωγή με αποτέλεσμα να συμπεριφερθεί με τελείως ανορθολογικό τρόπο, αιφνιδιάζοντας το αντίπαλο κράτος¹⁸⁹.

Συνοψίζοντας στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τον ορθό τρόπο με τον οποίο οι αναλυτές πρέπει να επικοινωνούν με τους διαμορφωτές αποφάσεων. Στις περιπτώσεις που αυτή η επικοινωνία δεν λειτουργήσει παρουσιάζεται το φαινόμενο του στρατηγικού αιφνιδιασμού. Οι περιπτώσεις στρατηγικού αιφνιδιασμού έχουν εξήγηση με μια σειρά από παθολογίες, οι οποίες αποτελούν και τις αιτίες των διάφορων δυσλειτουργιών της όλης διαδικασίας. Μέσα από την ανάλυση των αποτυχιών πληροφοριών διαπιστώσαμε τη σημασία που έχει η ορθή λειτουργία της συλλογής πληροφοριών για τις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

189 Ο.π., σ. σ. 105-106.

ΜΕΡΟΣ 2^ο

«Δεν υπάρχει καμία φάση, στο επάγγελμα των Υπηρεσιών πληροφοριών, σημαντικότερη από τη σωστή σχέση μεταξύ των Υπηρεσιών Πληροφοριών και των ανθρώπων που χρησιμοποιούν τα προϊόντα τους. Περιέργως, η σχέση αυτή, αν και κανείς θα περίμενε να δημιουργείται αυτόματα, αυτό δεν ισχύει.

Καθιερώνεται, ως αποτέλεσμα μεγάλων και επίμονων συνειδητών προσπαθειών και πολύ πιθανόν χάνεται με το που η προσπάθεια αυτή χαλαρώσει.¹⁹⁰»

Sherman Kent, *Strategic Intelligence*
American World Policy (1949)

Σε όσους ασχολούνται με τις Υπηρεσίες Πληροφοριών είναι γνωστή η παραδοσιακή σχολή που υποδεικνύει αυστηρά στον αναλυτή να τηρεί αποστάσεις από τους διαμορφωτές αποφάσεων και την πολιτική. Ο λόγος για τον οποίο επιδιώκεται η τήρηση της απόστασης αυτής είναι η αποφυγή αλλοιώσεων και η ανεξαρτησία στις εκτιμήσεις των αναλυτών, από τη διαφθορά και τη νοθεία που κυριαρχεί στο πολιτικό σκηνικό. Ο φόβος δηλαδή ότι ο αναλυτής θα καταλήξει να υπηρετεί την εξουσία και όχι την αλήθεια. Αποτέλεσμα αυτής της παραδοσιακής προσέγγισης ήταν να απομονωθεί η κοινότητα των πληροφοριών και να παράγει προϊόντα που δεν ενδιέφεραν τους αποδέκτες. Η όλο και πιο αυξανόμενη αδιαφορία των διαμορφωτών αποφάσεων για τα πληροφοριακά προϊόντα οδήγησε την κοινότητα των πληροφοριών να επανεξετάσει την προσέγγιση της στο ζήτημα και να καταλήξει ότι η στενή σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη όχι μόνο χρειάζεται να υπάρχει αλλά είναι απαραίτητη για να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες του εκάστοτε αποδέκτη¹⁹¹.

Όπως τονίζει και ο Mark Lowenthal «Η πληροφόρηση δεν έχει κανένα νόημα εάν δεν ενεργεί με σκοπό να υποστηρίξει του διαμορφωτές πολιτικής. Δεν λειτουργεί ανεξάρτητα και αυτόνομα»¹⁹².

190 Kent Sherman, *Strategic Intelligence for American, World Policy*, Princeton, Princeton University Press, 1949.

191 Heymann Hans Jr., *The Intelligence-Policy Relationship*, Intelligence Analysis ANA 630, No. 1 Joint Military Intelligence College (Ed.), Washington: DC: Joint Military Intelligence College, 1984, σ. 57.

192 Lowenthal Mark M., *A Disputation on Intelligence Reform and Analysis: My 18 Theses*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence N.26, Routledge, 2013, 32.

Αναπτύχθηκε έτσι ένας νέος τρόπος προσέγγισης της σχέσης μεταξύ πληροφόρησης και πολιτικής, που περιγράφεται ως μια ανταγωνιστική και συχνά συγκρουσιακή συμβίωση. Από τη μια πλευρά η πληροφόρηση αναζητά κάποιους αποδέκτες για να επηρεάσει και από την άλλη οι πολιτικοί αναζητούν πληροφόρηση για να τους υποστηρίξει, όπως περιέγραψε ο Thomas Hughes ¹⁹³.

Πως, όμως, πραγματοποιείται η επικοινωνία αυτών των δυο πλευρών; Πως λειτουργεί ο αναλυτής και τι απαιτήσεις έχει από αυτόν ο αποδέκτης; Πόσο στενή πρέπει να είναι αυτή η σχέση μεταξύ τους; Τι ρόλο έχουν η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας των ατόμων; Τι προβλήματα παρουσιάζονται στη μεταξύ τους σχέση και πως αυτά οδηγούν στην αποτυχία της πληροφορίας; Αυτά είναι τα ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε στη συνέχεια ώστε να προσδιορίσουμε το ρόλο της σχέσης μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας στη διαδικασία λήψης απόφασης.

193 Hughes Thomas L., *The Fate of Facts in a World of Men – Foreign Policy and Intelligence Making*, Foreign Policy Association, Headline Series No 233, new York, 1976, σ. 20.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – Βασικές Λειτουργίες

Η ύπαρξη των Υπηρεσιών Πληροφοριών στηρίζεται στην παροχή επεξεργασμένων πληροφοριών, εκτιμήσεων και αναλύσεων στους διαμορφωτές αποφάσεων. Η λειτουργία του αναλυτή είναι πρωτίστως νοητική. Ο πυρήνας της λειτουργίας της πληροφόρησης βασίζεται στην ικανότητα του Αξιωματικού Πληροφοριών να σκέφτεται εκτός του συνηθισμένου πλαισίου, να διακρίνει πίσω από την εικόνα που του παρουσιάζεται, να μεταδίδει γνώση και εξειδίκευση και να μπορεί να εκφράζει γραπτώς, με απλό και περιεκτικό τρόπο αυτά που σκέφτεται. Ο στόχος του αναλυτή είναι, να καταφέρει με τις πληροφορίες που θα παρέχει στους διαμορφωτές αποφάσεων να μειώσει τις αμφιβολίες που ενδέχεται να έχουν και να τους βοηθήσει να πάρουν απόφαση. Ο ρόλος του δεν είναι να αποφασίζει αυτός στη θέση τους. Για να είναι χρήσιμα τα προϊόντα του θα πρέπει να κοινοποιούνται εγκαίρως, να είναι αντικειμενικά και εύκολα κατανοήσιμα. Η πληροφόρηση ψάχνει να ανακαλύψει την αλήθεια, δεν αναζητά απλώς δεδομένα και γεγονότα αλλά το τι βρίσκεται πίσω από αυτά και τι συνέπειες έχουν¹⁹⁴.

Οι σημερινές Υπηρεσίες Πληροφοριών έχουν οικοδομηθεί πάνω σε τεράστιες βάσεις δεδομένων και στοιχείων, που προσέφερε η τεχνολογική εξέλιξη. Παρόλα αυτά το κυριότερο στοιχείο πάνω στο οποίο βασίζονται είναι η γνώση. Όπως συμφωνούν οι περισσότεροι συγγραφείς, δεν σημαίνει ότι η πληθώρα δεδομένων και στοιχείων αυτόματα οδηγεί σε καλύτερες αποφάσεις. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών, έχοντας αντιληφθεί αυτό το γεγονός εκπαιδεύουν τους αναλυτές τους να λειτουργούν με αυτό τον τρόπο. Δηλαδή να κάνουν προβλέψεις και εκτιμήσεις χωρίς να έχουν πλήρη δεδομένα και στοιχεία. Εύκολα μπορεί κανείς να αναλογιστεί την αντίδραση του οποιουδήποτε πολιτικού αρχηγού ή στρατιωτικού Διοικητή σε μια υποθετική περίπτωση που ο Επιτελής Πληροφοριών θα ανέφερε αδυναμία εκτίμησης της κατάστασης λόγω ανεπαρκών δεδομένων. Εξάλλου οι πολιτικοί ηγέτες σπάνια ενδιαφέρονται για δεδομένα και λεπτομέρειες άλλα κυρίως επιθυμούν εκτιμήσεις και προβλέψεις¹⁹⁵. Στις ενότητες του κεφαλαίου θα εξετάσουμε αναλυτικά τη λειτουργία του αναλυτή καθώς επίσης και τις απαιτήσεις των διαμορφωτών αποφάσεων.

194 Lowenthal Mark M., 2013, ό.π., σ. σ. 33-34.

195 Ό.π., σ. σ. 34-35.

4.1. Πληροφοριακά Προϊόντα

Στη διαδικασία των Υπηρεσιών Πληροφοριών για την παραγωγή πληροφοριακών προϊόντων τον κυριότερο ρόλο κατέχει η σωστή λειτουργία της επεξεργασίας και ανάλυσης των πληροφοριών μιας και μπορεί να επηρεάσει ταυτόχρονα διαφορετικά πληροφοριακά προϊόντα¹⁹⁶. Αν και αυτό ακούγεται λογικό, η παραγωγή πληροφοριακών προϊόντων που δεν εξυπηρετούν τους διαμορφωτές αποφάσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δείγμα επαγγελματισμού όσο και αν τηρήθηκε σωστά η διαδικασία. Το πιο πιθανό είναι, ο διαμορφωτής απόφασης να θεωρήσει τη συγκεκριμένη περίπτωση ως αποτυχία των Υπηρεσιών. Οι λόγοι των αποτυχιών πληροφοριών που σχετίζονται με την αναλυτική διαδικασία παραγωγής προϊόντων αφορούν έλλειψη δημιουργικότητας, αβάσιμες υποθέσεις, ομαδοποιημένη σκέψη (groupthink), βαρύτητα σε ψευδή στοιχεία, λάθος ερμηνεία ή εσφαλμένες συνδέσεις, ανεπαρκή αξιολόγηση πηγών, θόρυβος, αδιαφορία και αμέλεια, αντικατοπτρισμό (mirror imaging¹⁹⁷), παράβλεψη τάσεων, υπέρ ή υποεκτίμηση κ.α. Το ανθρώπινο λάθος, αντίστοιχα, είναι συνήθως ο παράγοντας εκείνος που προκαλεί σφάλμα στη διαδικασία, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η δυσλειτουργία της Υπηρεσίας¹⁹⁸.

Όλοι οι παραπάνω λόγοι που περιγράψαμε συνδέονται με την κακή λειτουργία κάποιας φάσης της όλης διαδικασίας των πληροφοριών και παράγουν χαμηλής ποιότητας πληροφοριακά προϊόντα, τα οποία δεν ικανοποιούν τους αποδέκτες. Στην ίδια κατηγορία τοποθετούν και όσες πληροφορίες είναι εύκολα προσβάσιμες στα ΜΜΕ και στο διαδίκτυο. Όμως, οι διαμορφωτές αποφάσεων μπορεί να απορρίψουν και να θεωρήσουν αποτυχημένα και άσπογα επεξεργασμένα προϊόντα τα οποία δεν είχαν σχέση με τα ενδιαφέροντα τους, παραδόθηκαν καθυστερημένα ή δεν έδιναν τις εκτιμήσεις που επιθυμούσαν. Αυτή η συμπεριφορά, αρκετές φορές, έχει ως αποτέλεσμα την πολιτικοποίηση¹⁹⁹ της πληροφορίας την οποία θα εξετάσουμε πιο κάτω στην εργασία.

196 Wheaton Kristan J., *Evaluating Intelligence: Answering Questions Asked and Not*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence 22/4, 2009–2010, σ.618.

197 Αντικατοπτρισμός (Mirror Imaging.) είναι η συμπεριφορά του αναλυτή κατά την οποία, εξηγεί ενέργειες και γεγονότα σύμφωνα με τα δικά του προσωπικά βιώματα και αντιλήψεις παραβλέποντας τις διαφορετικές συνήθειες, έθιμα και αντιλήψεις που μπορεί να έχει το κράτος ή το πρόσωπο που εξετάζει. Heuer Richards J. Jr., *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, CIA, 1999, σ. 15-16.

198 Jensen Mark A., *Intelligence Failures: What Are They Really and What Do We Do about Them?*, Intelligence and National Security, Volume 27, Issue 2, 2012, σ. 264.

199 Πολιτικοποίηση της πληροφορίας από τον αναλυτή είναι η σκόπιμη διαστρέβλωση της ανάλυσης ή της κρίσης του, με στόχο να ικανοποιήσει συγκεκριμένη αντίληψη ανεξαρτήτως των αποδείξεων. Gates Robert M., *Guarding against Politicization, A message to Analysts*, Studies in Intelligence, 36, No 5, CIA, 1992, σ. 5.

Στον Πίνακα 2 μπορούμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο ο διαμορφωτής αποφάσεων αντιλαμβάνεται τη διαδικασία των πληροφοριών και τα προϊόντα.

	ΚΑΛΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	ΚΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ
ΚΑΛΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΪΟΝ	Διαμορφωτής Αποφάσεων Ικανοποιημένος	Διαμορφωτής Αποφάσεων θα πρέπει να είναι Ικανοποιημένος αλλά ίσως αναρωτιέται για το εάν η Υπηρεσία Πληροφοριών στάθηκε τυχερή και αν αυτό θα ξανασυμβεί στο μέλλον
ΚΑΚΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΪΟΝ	Διαμορφωτής Αποφάσεων Δυσανεστημένος, αλλά όχι τόσο σαν αν ήταν η διαδικασία κακή.	Διαμορφωτής Αποφάσεων Δυσανεστημένος και αναρωτιέται εαν θα καταφέρει να λάβει ένα καλό προϊόν στο μέλλον.

Πίνακας 2: Άποψη του Διαμορφωτή Αποφάσεων για τη Διαδικασία και τα Προϊόντα.²⁰⁰

Αν και στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται απλοποιημένα το σύνθετο περιβάλλον της πληροφόρησης εντούτοις μπορούμε να έχουμε μια καλή εικόνα για το πως αντιλαμβάνονται οι διαμορφωτές αποφάσεων τα προϊόντα που λαμβάνουν. Γίνεται επίσης κατανοητό ότι δεν αρκεί μόνο ένα καλό προϊόν για να είναι ευχαριστημένος ο διαμορφωτής αποφάσεων αλλά χρειάζεται ο αναλυτής να παρουσιάζει τον τρόπο και τη μέθοδο που ακολούθησε και να διαφημίζει το αποτέλεσμα του²⁰¹.

4.2. Κριτική Ικανότητα

Η κριτική ικανότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της παραγωγής ενός καλού πληροφοριακού προϊόντος. Οι αναλυτές προσπαθούν να περιγράψουν και να εξηγήσουν το παρελθόν και το παρών, χρησιμοποιώντας όλες τους τις ικανότητες, στο μέτρο του δυνατού που τους επιτρέπουν τα στοιχεία που έχουν στα χέρια τους. Τα κενά που δημιουργούνται από τα στοιχεία που διαθέτουν τα συμπληρώνουν με κρίσεις για την πραγματικότητα. Οι κρίσεις αυτές ενδέχεται να μην είναι ορθές και να μην απεικονίζουν σωστά την αλήθεια. Αν και τα στοιχεία για το παρελθόν και το παρών είναι διαθέσιμα, δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία για το μέλλον, παρόλα αυτά οι αναλυτές κάνουν εκτιμήσεις σχετικά με αυτό. Σε αυτές στηρίζονται κυρίως πάνω σε δεδομένα του παρελθόντος και στην ανάλυση τους ώστε να μπορέσουν να κατανοήσουν το μέλλον, με το δεδομένο

²⁰⁰ Jensen Mark A., ό.π., σ. 266.

²⁰¹ Ό.π., σ. 266.

βέβαια ότι η παραμικρότερη αλλαγή στα δεδομένα θα κάνει το μέλλον να μοιάζει τελείως διαφορετικό από το παρών και το παρελθόν²⁰². Οι εκτιμήσεις αυτές ανάλογα πως θα εφαρμοστούν θα έχουν και τα αντίστοιχα αποτελέσματα στην ποιότητα της απόφασης του διαμορφωτή. Αν η εφαρμογή γίνει με σύνεση τότε η αντίληψη του διαμορφωτή γρήγορα θα προσανατολιστεί προς την κατάσταση που έχει νόημα και θα τον κινητοποιήσει²⁰³.

Σημαντική για τις εκτιμήσεις των αναλυτών είναι η γλώσσα - ορολογία που χρησιμοποιείται. Οι αναλυτές καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια για να είναι πιο κατανοητή η ορολογία που χρησιμοποιούν ώστε να ελαχιστοποιήσουν τις παρανοήσεις. Η πληθώρα των λέξεων που μπορούν να περιγράψουν ή να πιθανολογήσουν για μια μελλοντική κατάσταση αλλά και η διαφορετική σημασία για τον κάθε άνθρωπο δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο την προσπάθεια. Φράσεις που χρησιμοποιούνται όπως π.χ. χρονικός ορίζοντας, δυνατές προοπτικές, πιθανά αποτελέσματα, πιθανές συμπεριφορές είναι από τη φύση τους γενικές. Άλλες περιγράφουν με διαφορετικό βαθμό βεβαιότητας τις εξελίξεις ενώ οι περισσότερες στηρίζονται στην πιθανότητα να πραγματοποιηθεί κάτι²⁰⁴.

Low	Moderate	High
<ul style="list-style-type: none"> • Uncorroborated information from good or marginal sources • Many assumptions • Mostly weak logical inferences, minimal methods application • Glaring intelligence gaps exist 	<ul style="list-style-type: none"> • Partially corroborated information from good sources • Several assumptions • Mix of strong and weak inferences and methods • Minimum intelligence gaps exist 	<ul style="list-style-type: none"> • Well-corroborated information from proven sources • Minimal assumptions • Strong logical inferences and methods • No or minor intelligence gaps exist
<p>Terms/Expressions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Possible • Could, may, might • Cannot judge, unclear 	<p>Terms/Expressions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Likely, unlikely • Probable, improbable • Anticipate, appear 	<p>Terms/Expressions</p> <ul style="list-style-type: none"> • Will, will not • Almost certainly, remote • Highly likely, highly unlikely • Expect, assert, affirm

Πίνακας 3: Χρησιμοποιούμενες εκφράσεις για τη βεβαιότητα.²⁰⁵

Στον Πίνακα 3 μπορούμε να δούμε τις σχετικές εκφράσεις βεβαιότητας που χρησιμοποιούνται από τους στρατιωτικούς αναλυτές, σύμφωνα με τον Αμερικανικό

202 Ό.π., σ. 267.

203 Moore David T., *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, National Defense Intelligence College, Washington, 2011, σ. 149.

204 Jensen Mark A., ό.π., σ. 266.

205 Η βεβαιότητα του αναλυτή για την κρίση του εξαρτάται από τρεις παράγοντες: τον αριθμό των σημαντικών υποθέσεων που πρέπει να κάνει, την αξιοπιστία της πηγής και τη δύναμη του επιχειρήματος του. Κάθε παράγοντας εξετάζεται ξεχωριστά και στο τέλος συνεκτιμούνται όλοι μαζί για να προσδιοριστεί το επίπεδο βεβαιότητας. US Joint Chiefs of Staff., ό.π., σ. A-2.

Διακλαδικό Κανονισμό Joint Intelligence JP 2-0. Τα επίπεδα βεβαιότητας διακρίνονται σε Χαμηλό (Low), Μέτριο (Moderate), Υψηλό (High).

Τη σημασία της χρησιμοποιούμενης ορολογίας στις αναφορές μπορούμε να τη δούμε στην επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στην Αμερική. Η αρμόδια επιτροπή για την διερεύνηση της υπόθεσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν πάρα πολλές προειδοποιήσεις για επικείμενη επίθεση της Al-Qaeda στην Αμερική άλλα όλες δεν έδιναν συγκεκριμένη ημερομηνία. Σχετικές αναφορές με θέματα όπως «Bin Laden Attacks May Be Imminent» (23 Ιουνίου) «Bin Laden Planning High-Profile Attacks» (30 Ιουνίου) «Planning for Bin Laden Attacks Continues, Despite Delays» (2 Ιουλίου)²⁰⁶ έδιναν την πληροφορία της επικείμενης επίθεσης χωρίς όμως να γίνονται συγκεκριμένες σχετικά με το χρόνο και τον τόπο της επίθεσης.

4.3. Πρόβλεψη

Η πρόβλεψη είναι η έκφραση από τον αναλυτή μιας συγκεκριμένη κρίσης για το μέλλον που για πολλούς αποτελεί τον κύριο λόγο ύπαρξης του. Το να έχεις τη δυνατότητα να προβλέπεις δεν είναι μια εύκολη υπόθεση οτιδήποτε και αν αφορά η πρόβλεψη αυτή, από την έκβαση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα έως τα προσδοκώμενα έσοδα μιας επιχείρησης και την εθνική ασφάλεια της χώρας²⁰⁷.

Τι συμβαίνει σε αυτή τη διαδικασία ελέγχου και ανάλυσης των αποδείξεων; Με μια επιστημολογική εξήγηση πραγματοποιείται ο διαχωρισμός δυο πραγμάτων από τη μία μεριά της γνώσης και από την άλλη των απόψεων, δογμάτων, αντιλήψεων και επιθυμητών σκέψεων του αναλυτή. Πιο συγκεκριμένα στην πληροφόρηση η γνώση σχετίζεται με την τοποθέτηση σε εννοιολογικό πλαίσιο δικαιολόγησης των δεδομένων και των αποδείξεων. Είναι δηλαδή μια νοητική διαμάχη ανάμεσα στο να είναι κάτι δικαιολογημένο και της πιθανότητας να είναι και αληθινό²⁰⁸.

Οι αναλυτές συνήθως καλούνται να κάνουν προβλέψεις και εκτιμήσεις αναλύοντας ένα τεράστιο όγκο δεδομένων υπό πίεση χρόνου. Παρά την έμφυτη ανακρίβεια της πρόβλεψης σε τέτοιες περιπτώσεις, αυτή προτιμάται καλύτερα από τους διαμορφωτές αποφάσεων σε σχέση με τις εξηγήσεις που στηρίζονται σε δεδομένα. Ως παραδείγματα,

206 Shenon Philip, *The Commission: The Uncensored History of the 9/11 Investigation*, New York: Twelve, 2008, σ.151–2. στο Jensen Mark A., ό.π., σ. 271.

207 Jensen Mark A., ό.π., σ. 267.

208 Moore David T., ό.π., σ. 43.

αυτής της συμπεριφοράς από τους διαμορφωτές αποφάσεων, μπορούν να θεωρηθούν οι λανθασμένες εκτιμήσεις των Υπηρεσιών Πληροφοριών για κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής στην κρίση της Κούβας και στο Ιράκ. Στην πρώτη περίπτωση η εκτίμηση για το εάν οι Σοβιετικοί θα εγκαθιστούσαν πυραύλους στην Κούβα πραγματοποιήθηκε μέσα σε μια εβδομάδα και αντίστοιχα για την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής από τον Σαντάμ Χουσεΐν μέσα σε τρεις. Τόσο στενά περιθώρια χρόνου δεν έδωσαν τη δυνατότητα να συλλεχθούν επιπλέον στοιχεία άλλα ούτε να διερευνηθούν και άλλες εναλλακτικές. Η έλλειψη χρόνου και ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η κατανόηση και η εξήγηση πολύπλοκων ζητημάτων από τους διαμορφωτές απόφασης καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις επιτυχίες και αποτυχίες²⁰⁹.

Αυτό το οποίο, βέβαια, θέλουν οι περισσότεροι αναλυτές είναι να αποδειχτούν σωστές οι εκτιμήσεις τους, ώστε οι διαμορφωτές αποφάσεων να τους εμπιστεύονται. Η πολυπλοκότητα της σημερινής εποχής και ο μεγάλος αριθμός αστάθμητων παραγόντων αυξάνει τις πιθανότητες αποτυχίας μιας εκτίμησης. Όσο και αν επιθυμεί ο αναλυτής να αποδειχτεί σωστός, πρέπει να περιορίσει την πρόβλεψή του στα στοιχεία που διαθέτει. Η ακρίβεια της εκτίμησης του θα βασιστεί σε αυτά τα δεδομένα σε συνδυασμό με τη διαίσθηση και το ένστικτο του. Διάφορες μέθοδοι όπως εναλλακτικές αναλύσεις, απεικόνιση του αντίπαλου, τυποποιημένες αναλυτικές τεχνικές²¹⁰ κ.α. χρησιμοποιούνται για να αυξήσουν τη βεβαιότητα μιας εκτίμησης. Παρόλες τις τεχνικές η αποτυχία θα εμφανιστεί, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι το τελικό αποτέλεσμα θα είναι και αυτό αποτυχημένο. Αυτό που πρέπει να έχει καταφέρει ο αναλυτής είναι να πείσει τους διαμορφωτές απόφασης να μην εστιάζουν σε μια μόνο περίπτωση αλλά να σκέφτονται σε βάθος χρόνου²¹¹.

4.4. Προσδοκίες Διαμορφωτών Απόφασης

Πολλές φορές αναμένεται από τον αναλυτή να γνωρίζει τα πάντα σχετικά με το παρελθόν και το παρών και να διαθέτει μαντικές ικανότητες για το μέλλον. Βέβαια κάτι

209 Ό.π., σ. 43.

210 Οι τεχνικές χωρίζονται σύμφωνα με τον σκοπό τους σε: (α) διαγνωστικές με στόχο να κάνουν τα επιχειρήματα, τις υποθέσεις και τα κενά στην ανάλυση πιο ξεκάθαρα, (β) αντιθετικές με στόχο να προκαλέσουν τον τρόπο σκέψης, (γ) πρωτότυπης σκέψης με στόχο να αναπτύξουν την διορατικότητα, και πολλαπλά διαφορετικά αποτελέσματα. Οι περισσότερες συνδυάζονται μεταξύ τους. Central Intelligence Agency, *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*, US Government, 2009, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf>, 2015.

211 Jensen Mark A., ό.π., σ. 278.

τέτοιο δεν είναι δυνατόν, οπότε επιβάλλεται οι διαμορφωτές αποφάσεων να προσδιορίσουν ακριβώς ποιές είναι οι προσδοκίες τους από τον αναλυτή. Δηλαδή να συνεννοηθούν μαζί του και να θέσουν από κοινού μια ενιαία βάση επικοινωνίας, μέσα στα πλαίσια της κοινής λογικής, στο τι επιδιώκουν.

Οι διαμορφωτές αποφάσεων αναζητούν ουσιαστική και γραφειοκρατική υποστήριξη από την Πληροφοριακή Κοινότητα. Σε ό,τι αφορά την ουσιαστική υποστήριξη επιδιώκουν αξιόπιστες πληροφορίες περί νέων εξελίξεων αλλά και θεμάτων με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένοι. Οι επεξεργασμένες πληροφορίες που τους παρέχονται πρέπει να εξηγούν τις διαθέσιμες επιλογές για οποιοδήποτε θέμα περιγράφουν και ταυτόχρονα να διευκρινίζουν το πώς και το γιατί μια συγκεκριμένη επιλογή είναι καλύτερη από κάποια άλλη. Με τη γραφειοκρατική υποστήριξη, αντίστοιχα, οι διαμορφωτές αποφάσεων σκοπεύουν να αναπτύξουν συνεργασία με τους υψηλόβαθμους αναλυτές ώστε να έχουν προτεραιότητα στη γραφειοκρατική λειτουργία της Υπηρεσίας, και κατ' επέκταση πλεονέκτημα στο πόσο γρήγορα γίνονται κάτοχοι της πληροφορίας. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά τη συμπεριφορά απέναντι στα πληροφοριακά προϊόντα αυτή ποικίλλει σε ένα φάσμα από την πλήρη απαξίωση των πληροφοριών και εμμονή στις απόψεις έως και την πλήρη κατάπληξη και ενθουσιασμό με την παρεχόμενη πληροφόρηση²¹².

Οι επιλογές που έχουν να κάνουν οι διαμορφωτές αποφάσεων σχετικά με τη χρήση των προϊόντων είναι δυο: να τα χρησιμοποιήσει ή να τα αγνοήσει. Εάν επιλέξει να τα αγνοήσει είτε εκτιμά την αξία τους είτε θεωρώντας τα λανθασμένα και άνευ αξίας το αποτέλεσμα θα είναι ότι δεν θα τον βοηθήσουν στη διαδικασία λήψης απόφασης. Εφόσον οι διαμορφωτές απόφασης επιθυμούν να ωφεληθούν από την πληροφόρηση θα πρέπει να την συνυπολογίσουν μαζί με άλλα δεδομένα και να διαμορφώσουν πολιτική²¹³.

Η αποτυχία της πληροφόρησης πολλές φορές οφείλεται στο γεγονός ότι οι προσδοκίες των διαμορφωτών αποφάσεων είναι μη ρεαλιστικές και θα συμβεί όταν οι απαιτήσεις των διαμορφωτών θα ξεπεράσουν κατά πολύ τις ικανότητες του αναλυτή. Αυτό συμβαίνει όταν οι διαμορφωτές δεν κατανοούν πλήρως τη λειτουργία των Υπηρεσιών Πληροφοριών και απαιτούν να λαμβάνουν πληροφορίες σε ρυθμό και σε ποιότητα κινηματογραφικής σειράς και ταινίας, δηλαδή την κρίσιμη και πολύτιμη πληροφορία πάντα έγκαιρα χωρίς κόστος. Όπως και ο καθηγητής Paul Pillar, με χρόνια εμπειρίας στην ανάλυση, τονίζει ότι όσο καλά και εύρυθμα να λειτουργεί η διαδικασία των πληροφοριών

212 Central Intelligence Agency, *Intelligence and Policy: The Evolving Relationship*, Center for the Study of Intelligence, Roundtable Report, 10 November 2003, Georgetown University, Washington, D.C., 2004, σ. 2.

213 Jensen Mark A., ό.π., σ. 267.

δεν μπορεί να ανακαλύψει τα πάντα για σχεδόν όλα τα θέματα στον κόσμο²¹⁴. Θα πρέπει, λοιπόν, να αποτελεί μέλημα των Υπηρεσιών Πληροφοριών να ενημερώνουν λεπτομερώς τους διαμορφωτές αποφάσεων σχετικά με τις ακριβείς δυνατότητές τους.

Οι διαμορφωτές αποφάσεων θεωρούν ως αποτυχία πληροφοριών τα ανεπαρκή ή τα μη ικανοποιητικά στοιχεία στη διαδικασία λήψης απόφασης. Βέβαια το τι θεωρείται ικανοποιητικό διαφέρει σε κάθε διαμορφωτή απόφασης και σε κάθε κατάσταση. Ο αναλυτής καλείται συνήθως να ανακαλύψει και να καταλάβει ποιές είναι οι ανάγκες των διαμορφωτών απόφασης. Είναι σύνηθες να χρησιμοποιείται η αποτυχία πληροφοριών ως κάλυμμα για την πολιτική αποτυχία των διαμορφωτών. Αρκετοί πολιτικοί ιδιαίτερα για να κρύψουν την ανεπάρκεια και την αποτυχία των πολιτικών τους επιλογών δείχνουν ως υπαίτιους τις υπηρεσίες πληροφοριών και την πληροφόρησης που τους παρείχαν²¹⁵.

Συνοψίζοντας στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας. Είδαμε τη χρήση των πληροφορικών προϊόντων και εστίασαμε στην κριτική ικανότητα και τον τρόπο με τον οποίο ο αναλυτής καταλήγει στην τελική του εκτίμηση. Τονίσαμε επίσης την ανάγκη, ο αποδέκτης της πληροφορίας να έχει κάνει σαφές τι ακριβώς ζητάει από τον αναλυτή, επισημαίνοντας τη στενή σχέση που πρέπει να αναπτυχθεί μεταξύ των δυο πλευρών για καλύτερα αποτελέσματα. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τι ρόλο έχουν στη σχέση αυτή τα προσωπικά χαρακτηριστικά και οι αντιλήψεις του καθενός και πως επηρεάζουν η διαδικασία λήψης απόφασης.

214 Rugoff Nick - Howell Christopher, *Don't Blame the Spies: An Interview with Paul Pillar*, The Politic, Interview, 2011. <http://thepolitic.org/dont-blame-the-spies-an-interview-with-paul-pillar/>, 2015.

215 Jensen Mark A., ό.π., σ. 263.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο – Κατανοώντας το Ατομικό Επίπεδο Ανάλυσης

Ανάμεσα στα ποίκιλλα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει η αναλυτική διαδικασία λήψης απόφασης όσα σχετίζονται με την ανθρώπινη νοημοσύνη συγκαταλέγονται ανάμεσα στα πιο δύσκολα για να αντιμετωπιστούν.

Το ατομικό επίπεδο ανάλυσης βασίζεται στην άποψη ότι οι άνθρωποι είναι αυτοί που κάνουν πολιτική. Όποτε για να κατανοηθεί η διαδικασία λήψης απόφασης πρέπει να μελετηθεί πώς οι άνθρωποι λαμβάνουν αποφάσεις ξεχωριστά αλλά και ως ομάδες. Η ανάλυση πληροφοριών αποτελεί μια νοητική διαδικασία αλλά η κατανόηση της λειτουργίας της εμποδίζεται από την έλλειψη γνώσης γύρω από το πως λειτουργεί η σκέψη μας. Ένα από τα βασικά ευρήματα της γνωστικής ψυχολογίας²¹⁶ είναι ότι οι άνθρωποι δεν έχουν συναίσθηση του τι συμβαίνει στο ανθρώπινο μυαλό. Οι περισσότερες λειτουργίες που σχετίζονται με τη μνήμη, την αντίληψη και την επεξεργασία πληροφοριών πραγματοποιούνται ανεξάρτητα από τη θέληση ή όχι του καθενός. Ότι συνήθως παρουσιάζεται τυχαίο στη συνείδηση μας αποτελεί το αποτέλεσμα της σκέψης και όχι της διαδικασίας να το σκεφτείς²¹⁷.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάσαμε λεπτομερώς τη θεωρία για το ατομικό επίπεδο ανάλυσης, σύμφωνα με τον Robert Jervis και συγκεκριμένα την αλληλεπίδραση μεταξύ των δρώντων στη διαδικασία λήψης απόφασης καθώς επίσης και το ρόλο που έχουν σε αυτή τη διαδικασία οι αντιλήψεις και η ψυχολογία των διαμορφωτών αποφάσεων. Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε το ρόλο που έχουν στη σχέση αυτή τα προσωπικά χαρακτηριστικά και οι αντιλήψεις του καθενός. Δηλαδή πώς τα βασικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης απόφασης.

5.1. Άνθρωπος

Συνήθως οι αποφάσεις του ανθρώπου δεν βασίζονται στην ορθολογική διαδικασία, όπως αναπτύξαμε και στο πρώτο κεφάλαιο αλλά είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού διαφόρων παραγόντων και υπολογισμών. Το ίδιο βέβαια, ισχύει και στην

216 Γνωστική Ψυχολογία είναι η μελέτη ανώτερων νοητικών διαδικασιών όπως προσοχή, χρήση της γλώσσας, μνήμη, αντίληψη, επίλυση προβλημάτων και σκέψη. Βλ American Psychological Association, Glossary of Psychological Terms, από Gerrig Richard J. & Zimbardo Philip G., *Psychology And Life*, Boston, Pearson Education, 2002. <http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx?tab=3>, 2015.

217 Heuer Richards J. Jr., ό.π., σ. 1.

περίπτωση των διαμορφωτών αποφάσεων όταν ασχολούνται με θέματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής ασφάλειας.

Γνωστικοί Παράγοντες. Αυτό που ακολουθούν οι διαμορφωτές πολιτικής για να λάβουν απόφαση είναι η γνωστική διαδικασία λήψης απόφασης δηλαδή η λήψη απόφασης εντός λογικών ορίων. Τα όρια αυτά διαχωρίζονται σε εξωτερικά και εσωτερικά. Τα εξωτερικά περιλαμβάνουν την έλλειψη ή τις λανθασμένες ή άγνωστες πληροφορίες και τα εσωτερικά τα ανθρώπινα ελαττώματα και αδυναμίες όπως αντοχή και νοητική ικανότητα για επεξεργασία πολύπλοκων θεμάτων. Με παράδειγμα την εισβολή στο Ιράκ το 2003 στην πρώτη κατηγορία εντάσσεται η απόφαση από την Αμερική και το Ηνωμένο βασίλειο για επέμβαση χωρίς να υπάρχουν ενδείξεις για το αν ο Σαντάμ θα χρησιμοποιούσε χημικά και στη δεύτερη κατηγορία η φυσιολογική αδυναμία των ηγετών να αφομοιώσουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον όγκο των διαθέσιμων πληροφοριών²¹⁸.

Να μην είναι κάποιος λογικός στη σκέψη του είναι κάτι που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν θα αποδέχονταν εύκολα. Για το λόγο αυτό, ασυναίσθητα ακολουθούν διάφορες νοητικές τεχνικές για να αντιμετωπίσουν τους έμφυτους νοητικούς περιορισμούς. Αυτές είναι η γνωστική συνέπεια (cognitive consistency), οι επιθυμητές σκέψεις (wishfull thinking) και οι ευρετικοί μηχανισμοί (heuristic devices). Με τη γνωστική συνέπεια οι διαμορφωτές αποφάσεων τείνουν να αγνοούν τις πληροφορίες εκείνες που συγκρούονται με τις απόψεις που έχουν και προκρίνουν τις υπόλοιπες με τις οποίες συμφωνούν. Η χρήση επιθυμητών σκέψεων από την άλλη σχετίζεται με την προσπάθεια να δικαιολογήσουμε στον εαυτό μας τις αποφάσεις και να πειστούμε ότι οι επιλογές που κάναμε τελικά θα πετύχουν. Αντίστοιχα οι ευρετικοί μηχανισμοί αφορούν διάφορες νοητικές συντομεύσεις, χρήσιμες για να λαμβάνονται αποφάσεις πιο γρήγορα αποφεύγοντας τη διεξοδική ανάλυση και χωρίς να απαιτείται μεγάλος όγκος πληροφοριών. Σε αυτές περιλαμβάνονται η χρήση στερεοτύπων και αναλογιών²¹⁹.

Συναισθηματικοί Παράγοντες. Οι πράξεις και οι συμπεριφορές του καθενός είναι άμεσα συνδεδεμένες με το πως αισθάνεται σε κάθε περίπτωση. Σημαντικό ρόλο για το διαμορφωτή απόφασης παίζει η συμπεριφορά του και η ικανότητα να έχει μια σαφή εικόνα για τις δυνατότητες και αδυναμίες του. Οι ηγέτες που έχουν καλή γνώση του εαυτού τους συνήθως δεν επιτίθενται σε άλλους και είναι συναισθηματικά πιο σταθεροί αποφεύγοντας παρορμητικές αποφάσεις και συμπεριφορές. Διατηρούν ευκολότερα τον έλεγχο μιας

218 Rourke John, ό.π., σ. 66.

219 Ό.π., σ. 67.

κατάστασης και επιμένουν σταθερά στους στόχους τους. Επίσης αποφεύγουν να δείχνουν εμπάθεια και να εκφράζουν οργισμένα τη δυσφορία τους για μια κατάσταση, βοηθώντας έτσι τους συνεργάτες τους να εργάζονται σε ήρεμο και σταθερό περιβάλλον. Τυχόν δυσκολίες και προβλήματα τα αντιμετωπίζουν με σύνεση και διπλωματικότητα και αποτελούν παράδειγμα για τους υπόλοιπους²²⁰. Σε όλα αυτά όμως που μόλις αναφέραμε ένα από τα σοβαρότερα μειονεκτήματα είναι ότι η πραγματικότητα διαφέρει κατά πολύ. Συνήθως, οι διαμορφωτές απόφασης είναι δύστροποι χαρακτήρες που αισθάνονται σε μεγάλη ένταση λύπη, θυμό, κατάθλιψη καθώς επίσης και όλα τα υπόλοιπα ανθρώπινα συναισθήματα. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Jimmy Carter, για παράδειγμα, εξαγριωμένος απειλούσε με λυντσαρίσμα τους Ιρανούς φοιτητές που διαδήλωναν έξω από τον Λευκό Οίκο κατά τη διάρκεια της κατάληψης της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Τεχεράνη, απειλή που ναι μεν δεν πραγματοποιήσε αλλά που εξαιτίας του θυμού του οδηγήθηκε στον εσφαλμένο χειρισμό της όλης κατάστασης. Αντίστοιχα ο Πρόεδρος Bush εξοργισμένος με την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δήλωνε στον Αντιπρόεδρο Cheney «*We're going to find out who did this and we're going to kick their asses*»²²¹.

Ψυχολογικοί Παράγοντες. Υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά στην ανθρώπινη ψυχολογία που μπορεί να εξηγήσουν γιατί οι αποφάσεις συνήθως δεν στηρίζονται στη λογική. Τον κυριότερο ρόλο στην ψυχολογία τον έχει η προσωπικότητα του καθενός, η οποία επηρεάζει συνειδητά και ασυνείδητα τη συμπεριφορά χωρίς συνήθως να αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου. Η προσωπικότητα, επίσης, επηρεάζει όλες τις άλλες πτυχές της γνωστικής διαδικασίας και βρίσκεται σε δυναμική σχέση με τις εμπειρίες της ζωής. Είναι μοναδική μιας και συνδυάζει πληθώρα χαρακτηριστικών που σε κάθε άνθρωπο διαφέρουν. Η ψυχολογία κατανοεί την προσωπικότητα με δυο τρόπους: από τη μια ως σύνοψη όλων των παρατηρούμενων ατομικών διαφορών στη συμπεριφορά και από την άλλη ως τις ατομικές διαφορές στη διαδικασία της συμπεριφοράς. Τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν την προσωπικότητα ταξινομούνται σε πέντε βασικά χαρακτηριστικά, γνωστά ως «Big Five», τα οποία υποδιαιρούνται σε πολλά περισσότερα. Αυτά τα χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν την εξωστρέφεια, την προσήνεια, την ευσυνειδησία, τη συναισθηματική σταθερότητα και τη δεκτικότητα σε εμπειρίες²²².

220 Mindtools, *Emotional Intelligence in Leadership Learning How to Be More Aware*, Article, 2011, https://www.mindtools.com/pages/article/newLDR_45.htm, 2015.

221 Rourke John, ό.π., σ. 68.

222 Lewis Oliver, *An Examination of the Personality Types of Three Intelligence Leaders Within the British Intelligence Community*, E-International Relations Students, 2008, <http://www.e-ir.info/2008/05/25/an-examination-of-the-personality-types-of-three-intelligence-leaders->

Βιολογικοί παράγοντες. Μερικές θεωρίες βιολογίας παρέχουν εξηγήσεις, αρκετά αμφιλεγόμενες, σχετικά με το γιατί οι αποφάσεις δεν είναι ορθολογικές. Συσχετίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά με τα ζώδια αρχέγονα ένστικτα του ανθρώπου και άλλες έμφυτες συναισθηματικές και φυσικές συμπεριφορές, καθώς επίσης και με τη διαδικασία κοινωνικοποίησης και τη νοημοσύνη. Οι θεωρίες αυτές που σχετίζονται με την πολιτική, ονομάζονται βιοπολιτική και εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στη φύση του ανθρώπου και την πολιτική συμπεριφορά των ατόμων. Οι δυο προσεγγίσεις που χωρίζονται είναι η ζωολογία και το φύλο. Στη μεν πρώτη εξετάζονται συμπεριφορές που έχουν σχέση με τα ένστικτα και τις συνήθειες των ζώων, όπως για παράδειγμα η διεκδίκηση της περιοχής ενός ζώου που σε αντιστοιχία με τον άνθρωπο οδηγεί σε διαμάχες και πολέμους για τα εδάφη. Η δεύτερη εστιάζει στο κατά πόσο επηρεάζει τη συμπεριφορά το φύλο του διαμορφωτή απόφασης και αντίστοιχα τον κάνει πιο επιθετικό ή όχι²²³.

5.2. Οργανωτική Συμπεριφορά

Στην προηγούμενη ενότητα επικεντρωθήκαμε στους παράγοντες που επηρεάζουν προσωπικά τον καθένα ως ξεχωριστό άτομο στη λήψη απόφασης. Όταν όμως το άτομο λειτουργεί στα πλαίσια κάποιας ομάδας ή κοινωνικού συνόλου τότε συχνά παρουσιάζει διαφορετική συμπεριφορά απ' ότι μεμονωμένα.

Σε κάθε ανθρώπινο σύνολο όσο μικρό ή μεγάλο και να είναι αυτό π.χ. οικογένεια, εργασία, στρατός η συμπεριφορά διαφέρει ανάλογα με τον ξεχωριστό ρόλο του καθενός μέσα στο σύνολο αυτό, δηλαδή πατέρας ή παιδί, προϊστάμενος ή εργάτης, αξιωματικός ή στρατιώτης. Σε όλες τις περιπτώσεις η συμπεριφορά υπαγορεύεται από το ρόλο που έχει να παίξει ο καθένας πράγμα βέβαια που ισχύει και για τους διαμορφωτές αποφάσεων και πολιτικής. Ο ρόλος του καθενός αποτελείται από έναν συνδυασμό προσωπικών προσδοκιών και εξωτερικών υποχρεώσεων δηλαδή από το πως προσωπικά περιμένουμε να πράξουμε και από το πως οι άλλοι περιμένουν να συμπεριφερθούμε. Για τους ηγέτες και τους διαμορφωτές αποφάσεων διάφοροι σύμβουλοι, κριτικοί και η κοινή γνώμη καθορίζουν τα στοιχεία της συμπεριφοράς αυτής²²⁴.

[within-the-british-intelligence-community/](#), 2015. Για το μοντέλο των Big Five βλέπε McCrae, R. & Allik, J., *The Five Factor Model of Personality Across Cultures*. London, Plenum, 2002.

223 Rourke John, ό.π., σ. σ. 70-71.

224 Ό.π., σ. σ. 72.

Το να είναι ένας ηγέτης αποφασιστικός αποτελεί μια από τις τυπικές προσδοκίες που αναμένουν από αυτόν. Αν ένας ηγέτης για ένα θέμα δείξει διστακτικότητα ή φανερώσει την άγνοια του αυτό θα θεωρηθεί ως σημάδι αδυναμίας. Ο Πρόεδρος Bush όταν πληροφορήθηκε την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους παρά τις αντιρρήσεις των Μυστικών Υπηρεσιών επέστρεψε στο Λευκό Οίκο από όπου και έβγαλε διάγγελμα το ίδιο βράδυ. Απ' ότι ο ίδιος περιέγραψε αργότερα ήθελε με τη συμπεριφορά του να ηρεμήσει τον Αμερικανικό λαό και να τον διαβεβαιώσει ότι ο Πρόεδρος, ως θεσμός στην προκειμένη περίπτωση και όχι ο ίδιος ήταν καλά. «...*I felt like I had a job as the commander in chief ...that I was safe ... not me, George W., but me the President.*»²²⁵.

Ένας ακόμα τρόπος συμπεριφοράς στα πλαίσια μιας ομάδας είναι η ομαδοποιημένη σκέψη (groupthink), η οποία αποτελεί και μια από τις παθολογίες για την αποτυχία πληροφόρησης όπως είδαμε στο τρίτο κεφάλαιο. Συνήθως το να εκφράζει κάποιος την άποψη του ή να συμβουλεύει μέσα σε έναν οργανισμό δεν απαιτεί μόνο να σκέφτεται το τι θα πει αλλά περισσότερο τι τι θα σκεφτούν και πως θα αποδεχθούν οι υπόλοιποι την άποψή του και ιδιαίτερα οι επικεφαλείς. Οι υπολογισμοί για το πώς θα περάσει πιο εύκολα η άποψη μας προωθούν την ομαδοποιημένη σκέψη, δηλαδή τη πίεση που θα δεχτεί κάποιος για να συμφωνήσει με την επικρατούσα άποψη και να πετύχει συναίνεση για τις απόψεις του. Η επικρατούσα άποψη, εντελώς τυχαία, συνήθως είναι αυτή του επικεφαλής.

Άτομα που να είναι αντιδραστικά και κάνουν συνεχώς το συνήγορο του διαβόλου σε όλα τα θέματα, δηλαδή παρουσιάζουν θέσεις που μπορεί να είναι πραγματικές και να ισχύουν άλλα δεν ακούγονται ωραίες στα αυτιά των επικεφαλών, δεν μένουν για πολύ καιρό στη θέση τους. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει με περικοπές προϋπολογισμών και αρμοδιοτήτων στις περιπτώσεις που μια κυβερνητική υπηρεσία δεν αποδίδει τα αναμενόμενα. Όποτε είναι αρκετά συχνό και για άτομα ανοικτόμυαλα στα πλαίσια της υπηρεσίας που εργάζονται να οδηγηθούν σε ομαδοποιημένη σκέψη με αποτέλεσμα να μην φτάνουν όλες οι πληροφορίες και εκτιμήσεις στους ηγέτες²²⁶.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στο οποίο ένας ηγέτης δεν ανέχονταν να λαμβάνει πληροφορίες αντίθετες με τις δικές του απόψεις, ιδέες και πολιτικές ήταν ο Hitler. Ο ίδιος είχε πει στον Υπουργό Εξωτερικών των Ναζί Ribbentrop ότι θεωρούσε τον εαυτό του όργανο της Θείας Πρόνοιας που είχε καθορίσει ο Ύψιστος και ότι πριν από κάθε σημαντική απόφαση είχε μια αίσθηση της απολυτής βεβαιότητας. Χωρίς να έχει καθόλου

225 Smith Jeff, *The Presidents that we imagine. Two centuries of White House Fictions*, The University of Wisconsin Press, 2009, σ. 266.

226 Rourke John, ό.π., σ. σ. 72-73.

συνηθίσει την επιτελική υποστήριξη από συνεργάτες και με κάποιες αρχικές επιτυχίες, σε αντίθεση με όσα πρότειναν ανώτατοι στρατιωτικοί διοικητές και διπλωμάτες, ο ίδιος είχε πειστεί για το αλάνθαστο της διαίσθησης του. Αποτέλεσμα ήταν οι άμεσοι συνεργάτες του Keitel, Ribbentrop, Goring, και Goebbels να του προωθούν αναφορές που συμφωνούσαν με αυτά που υποστήριζε και τα επιβεβαίωναν²²⁷.

Σε μερικές περιπτώσεις ακόμα η παροχή διαφορετικών αναφορών στον ηγέτη ισοδυναμούσε με τη φυσική εξόντωση του ατόμου. Χαρακτηριστικά στην περίπτωση του Saddam Hussein η μη προώθηση διαφορετικών αναφορών προς αυτόν ήταν ένας από τους λόγους που δεν είχε υπολογίσει σωστά τις πιθανότητες αντιμετώπισης Αμερικανών και Βρετανών μαζί με επιτυχία. Όπως παραδέχθηκαν μετά τον πόλεμο αξιωματικοί του δεν προωθούσαν τις πραγματικές αναφορές γιατί όποιος έκανε το λάθος να παρουσιάσει την πραγματικότητα συνήθως αποκεφαλίζονταν²²⁸.

5.3. Λογικές Αποφάσεις

Παρότι η λήψη αποφάσεων, όπως είδαμε στις δυο προηγούμενες ενότητες, συνήθως δεν είναι μια ορθολογική διαδικασία σπάνια οι τελικές αποφάσεις των ηγετών είναι εντελώς παράλογες. Ο καλύτερος τρόπος για να εξηγήσουμε μια ανθρώπινη απόφαση είναι να την αναλογιστούμε ως μια ανάμειξη ορθολογικών και μη λογικών στοιχείων. Η θεωρία που μελετά το συγκεκριμένο τομέα ονομάζεται Πολυερευτική Θεωρία (poliheuristic theory)²²⁹. Η θεωρία αυτή χωρίζει τη διαδικασία λήψης απόφασης σε δυο στάδια. Στο πρώτο οι διαμορφωτές αποφάσεων χρησιμοποιούν συντομεύσεις με τις οποίες

227 Handel, Michael I., ό.π., σ. 253.

228 Rourke John, ό.π., σ. 73.

229 Η Πολυερευτική θεωρία οραματίζεται μια διαδικασία λήψης απόφασης, στην οποία τα άτομα λαμβάνουν υπόψη έναν κατάλογο από εναλλακτικές σχετικές με διάφορα χαρακτηριστικά και διαστάσεις. Κάθε διάσταση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα οργανωτικό θέμα το οποίο καταδεικνύει προς μια συγκεκριμένη ομάδα μεταβλητών και επιπτώσεων σχετικές με την συγκεκριμένη απόφαση. Για παράδειγμα το να αγοράσει κάποιος ένα αυτοκίνητο θα έπρεπε να αναλογιστεί τις επιπτώσεις της κατασκευής και του μοντέλου του αυτοκινήτου έχοντας υπόψη μεταβλητές όπως κόστος, (κατανάλωσης καυσίμων, ασφάλισης, συντήρησης κ.α.) μέγεθος (καθίσματα επιβατών, αποθηκευτικός χώρος, ευκολία στο παρκινγκ κ.α.). Η Πολυερευτική Θεωρία επιβεβαιώνει ότι οι πολιτικοί παίρνουν αποφάσεις με παρόμοιο τρόπο. Ένας ηγέτης για παράδειγμα, θα σκεφτεί τις επιπτώσεις που θα έχουν πιθανές εμπορικές συμφωνίες με άλλο κράτος με μεταβλητές όπως οι διπλωματικές σχέσεις (πιθανές μελλοντικές συνεργασίες) και θέματα οικονομικής πολιτικής (ανεργία, κατανάλωση κ.α.). Brulé David J., *The Poliheuristic Research Program: An Assessment and Suggestions for Further Progress*, International Studies Review, Vol. 10, No. 2, 2008, Wiley, σ. 268. Για την Πολυερευτική Θεωρία βλέπε Dacey Raymond - Carlson Lisa J., *Traditional Decision Analysis and the Poliheuristic Theory of Foreign Policy Decision Making*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 48 No. 1, Sage Publications, 2004 και Mintz, Alex, and Nehemia Geva. *The poliheuristic theory of foreign policy decision making*. στο ό.π., *Decision making on war and peace*, Boulder, CO: Lynn Rienner. 1997.

απορρίπτουν αμέσως οποιαδήποτε επιλογή είναι μη λογική σύμφωνα με τις προσωπικές τους αντιλήψεις. Οι συντομεύσεις έχουν σχέση με όσα αναφέραμε προηγουμένως άλλα και με διάφορα θέματα εσωτερικής πολιτικής και επανεκλογής τους στις επόμενες εκλογικές αναμετρήσεις. Στο επόμενο στάδιο, αφού έχουν απορριφθεί οι μη λογικές επιλογές, οι διαμορφωτές αποφάσεων χρησιμοποιούν μια πιο λογική αναλυτική διαδικασία ώστε να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους και να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη από την απόφασή τους. Σε αυτό το στάδιο οι αφήνουν στην άκρη τους προσωπικούς παράγοντες και την εσωτερική πολιτική και επικεντρώνονται σε θέματα εξωτερικής πολιτικής²³⁰.

Για παράδειγμα, ο David Brulé σε μια μελέτη του τονίζει ότι υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι ο Πρόεδρος Κάρτερ και οι σύμβουλοι του στηρίχτηκαν σε μη λογικούς παράγοντες για τις αποφάσεις τους κατά τη διάρκεια της κρίσης με την ομηρία των διπλωματών στο Ιράν. Ο Κάρτερ απέκλειε εναλλακτικές που θα είχαν αρνητική εσωτερική επίδραση και επέλεξε από όσες απόμειναν με κύριο γνώμονα τη μεγιστοποίηση των οφελών στον στρατηγικό και στρατιωτικό τομέα²³¹.

Συνοψίζοντας στο κεφάλαιο αυτό εξετάσαμε πως η προσωπικότητα του κάθε ατόμου και οι αντιλήψεις επεμβαίνουν στη διαδικασία λήψης απόφασης. Παρουσιάσαμε τους γνωστικούς, ψυχολογικούς συναισθηματικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του κάθε ατόμου ξεχωριστά άλλα και στα πλαίσια μιας ομάδας ή ενός συνόλου καθώς επίσης και τον τρόπο που λαμβάνεται μια απόφαση σύμφωνα με τη θεωρία της πολυερευρετικής. Στο επόμενο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις δυσλειτουργίες και τα προβλήματα που παρουσιάζονται στη σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας.

230 Rourke John, ό.π., σ. 73.

231 Brulé David J., ό.π., σ. 73.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο – Μια δύσκολη σχέση

Όπως επισημαίνει ο καθηγητής Mark Lowenthal η σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας μοιάζει με τη σχέση δυο γειτονικών φυλών ιθαγενών που έχουν την λανθασμένη εντύπωση ότι μιλούν την ίδια γλώσσα και εργάζονται για να πετύχουν τον ίδιο στόχο μέσα σε ένα κοινό περιβάλλον. Η πραγματικότητα μοιάζει με κάτι τελείως το διαφορετικό και θυμίζει περισσότερο το ρητό του George Bernard Shaw σχετικά με τους Βρετανούς και τους Αμερικάνους ότι τους χωρίζει μια κοινή γλώσσα²³².

Σε έναν ιδανικό κόσμο η πληροφόρηση θα υπηρετούσε την εξουσία και η αλήθεια θα ισοδυναμούσε με την ακεραιότητα. Όπως ήδη έχουμε τονίσει, στην πράξη κάτι τέτοιο είναι σχεδόν αδύνατο. Η καλή ανάλυση δεν εγγυάται καλές αποφάσεις και αντίστοιχα ταλαντούχοι ηγέτες και διαμορφωτές δεν θα υποστηριχτούν σωστά από κακής ποιότητας προϊόντα. Η σχέση μεταξύ των δυο είναι συμβιωτική, οι διαμορφωτές αποφάσεων επιζητούν μια καλή ανάλυση ενώ αντίστοιχα οι καλοί αναλυτές κάποιον για να υπηρετήσουν. Πρόκειται για ένα παιχνίδι εξουσίας με κύριο στόχο την κατοχή και άσκηση της. Η εξουσία είναι το καύσιμο που τροφοδοτεί την πολιτική ζωή και η πληροφόρηση αυτό που μπορεί μόνο να κάνει είναι να επηρεάσει με τον τρόπο της τη διαδικασία λήψης απόφασης. Στο τέλος την εξουσία για να παίρνουν αποφάσεις την κρατάνε οι διαμορφωτές αποφάσεων²³³.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τα προβλήματα τα οποία δημιουργούν διάφοροι παράγοντες στη σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη και συνήθως καταλήγουν στην αποτυχία της πληροφόρησης. Πως οι διάφοροι ατομικοί ψυχολογικοί παράγοντες επιδρούν στη μεταξύ τους σχέση; Πως συμπεριφέρονται οι μικρές ομάδες εργασίας και τι ρόλο παίζει η πολιτικοποίηση της πληροφορίας; Είναι τα ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε.

6.1. Ατομική Ψυχολογία

Αν και είναι γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης να χρησιμοποιεί την αναλυτική σκέψη για να επιλύει προβλήματα, στο ατομικό επίπεδο λήψης απόφασης αυτή επηρεάζεται από

232 Lowenthal M. Mark, *Tribal Tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers*, Washington Quarterly, CQ Press, 1992, σ. 1.

233 Donovan G. Murphy, *Intelligence Rams and Policy Lions*, Central Intelligence Agency, Studies in Intelligence, Air War College, 1986, σ. 63. <http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6922330/Box-9-111-5/263-a1-27-box-9-111-5.pdf>, 2015.

διάφορες μεταβλητές όπως γνωστικούς, συναισθηματικούς, και ψυχολογικούς παράγοντες και ατομικά πιστεύω και προσωπικότητες. Η ρίζα του προβλήματος εστιάζεται κυρίως στον άνθρωπο και στις αδυναμίες του, όπως επισημαίνει και ο Handel²³⁴.

Ο κάθε αναλυτής θα κινηθεί μέσα στα πλαίσια της κοινής λογικής και του καθημερινού τρόπου με τον οποίο συμπεριφέρεται. Εξαιτίας, όμως προϋπαρχόντων προκαταλήψεων όπως ιδεοληψίες, πολιτικών προτιμήσεων, γνωστικών συντομεύσεων και συναισθημάτων θα οδηγηθεί σε κάποιο σφάλμα. Τις προκαταλήψεις (biases) αυτές η πολιτική ψυχολογία τις χωρίζει σε υποκινούμενες (motivated) και μη υποκινούμενες (unmotivated). Οι μη υποκινούμενες προκαταλήψεις αναφέρονται στις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις του καθενός και στις απλές στρατηγικές που χρησιμοποιεί για να αντιλαμβάνεται ευκολότερα τον κόσμο, ανεξάρτητα από τις πολιτικές του πεποιθήσεις και τα συναισθήματα. Οι υποκινούμενες δημιουργούνται από τους φόβους, ενοχές, ανάγκες των ατόμων. Συμβαίνουν εξαιτίας του προσωπικού ενδιαφέροντος του καθενός και έχουν ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να βλέπουν ότι επιδιώκουν ή να έχουν την ανάγκη να δουν²³⁵.

Οι προκαταλήψεις λειτουργούν σαν φωτογραφικός φακός μέσα από τον οποίο βλέπει κανείς τον κόσμο. Μπορούν να διαστρεβλώσουν τις εισερχόμενες πληροφορίες και να οδηγήσουν σε ανακριβή συμπεράσματα, λάθος υπολογισμούς και ερμηνείες σε συμπεριφορές και συνέπειες. Οι άνθρωποι προσλαμβάνουν τις πληροφορίες σύμφωνα με όσα ήδη ξέρουν ή έχουν βιώσει. Όταν πάρουν μια νέα πληροφορία η οποία δεν είναι σχετική με αυτά που ξέρουν το μυαλό συνήθως την απορρίπτει ή δεν μπορεί εύκολα να αντιληφθεί τη σημασία της²³⁶. Μιλάμε, βέβαια, για τη πρόωρη γνωστική φραγή της θεωρίας του Jervis, την οποία αναλυτικά είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο.

Συχνά οι αποτυχίες πληροφόρησης αποδίδονται σε υποθέσεις και εκτιμήσεις βασισμένες σε προκαταλήψεις των στελεχών των Υπηρεσιών Πληροφοριών ή στο πως οι επεξεργασμένες πληροφορίες κατανοούνται και χρησιμοποιούνται από τους διαμορφωτές απόφασης. Επίσης, επηρεάζουν και τη γενικότερη στάση που τηρούν απέναντι στα γεγονότα τόσο οι αναλυτές όσο και οι αποδέκτες. Συνήθως οι αναλυτές τηρούν μια πιο επιφυλακτική και απαισιόδοξη στάση με το φόβο πάντα της πιθανής αποτυχίας στο να προειδοποιήσουν έγκαιρα για μια καταστροφή ενώ οι διαμορφωτές αποφάσεων έχουν πιο αισιόδοξη στάση απέναντι στα γεγονότα.

234 Handel, Michael I., *War, Strategy and Intelligence*, Studies in Intelligence, Routledge, 1989.

235 Joseph Uri Bar - Levy Jack S., *Conscious Action and Intelligence Failure*, Political Science Quarterly, Vol.124. Issue 3, 2009, σ. 464.

236 Gookins Amanda J., *ό.π.*, σ.69.

Με το πέρασμα του χρόνου οι προκαταλήψεις παγιοποιούνται στη συμπεριφορά κάποιου και ενώ από τη μια τον βοηθούν να ξεδιαλύνει πιο εύκολα τις εισερχόμενες πληροφορίες από την άλλη δεν μπορεί να αντιληφθεί τότε είναι καιρός να τις αλλάξει και να προχωρήσει σε κάτι νέο²³⁷. Αυτή η μετάβαση γίνεται ακόμα πιο προβληματική αν το άτομο χρησιμοποιεί σκόπιμα τις προκαταλήψεις του και διαστρεβλώνει τα γεγονότα για να επηρεάσει και άλλους στις αποφάσεις τους προωθώντας δικά του συμφέροντα²³⁸.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχίας στο οποίο η προκατάληψη έπαιξε σημαντικό ρόλο ήταν το Περλ Χάρμπορ. Όπως επισημαίνει η Wohlstetter η αντίληψη που προϋπήρχε ότι η Ιαπωνία δεν υπήρχε περίπτωση να κερδίσει σε έναν πόλεμο την Αμερική ουσιαστικά τύφλωσε τις Υπηρεσίες Πληροφοριών και τους διαμορφωτές αποφάσεων και δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν την πολεμική προετοιμασία της Ιαπωνίας. Ακόμα και αυτοί που αναγνώρισαν την ετοιμασία που έκανε η Ιαπωνία δεν μπορούσαν ποτέ να φανταστούν ότι θα επιχειρούσε επίθεση στο Περλ Χάρμπορ. Η έλλειψη αυτή φαντασίας και διορατικότητας στους αναλυτές αποτελεί, ιδιαίτερα μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, κεντρικό θέμα συζήτησης στη διεθνή βιβλιογραφία²³⁹.

6.2. Δυναμική Μικρών Ομάδων

Στον χώρο των αναλυτών άλλα αντίστοιχα και των διαμορφωτών αποφάσεων ο κύριος όγκος των προϊόντων που παράγονται, δηλαδή εκτιμήσεις και αναφορές άλλα και αποφάσεις και πολιτικές, είναι μέσα στα πλαίσια μικρών ομάδων που αποτελούνται από στενούς συνεργάτες. Οι πολύ μικρές αυτές ομάδες παρουσιάζουν όλες τις αδυναμίες τόσο των ατομικών όσο και των ομαδικών χαρακτηριστικών σε υπερθετικό βαθμό. Ούτε τα ατομικά άλλα ούτε και τα ομαδικά μοντέλα μπορούν να ερμηνεύσουν απόλυτα τις κοινωνικές δυναμικές που αναπτύσσονται στα στενά πλαίσια μιας μικρής ομάδας. Ο Irving Janis, ο οποίος ασχολήθηκε με τη δυναμική μικρών ομάδων, επινόησε τον όρο ομαδοποιημένη σκέψη για να περιγράψει τη συμπεριφορά μιας ομάδας ατόμων, τα μέλη της οποίας κάτω από την κοινωνική πίεση για να λάβουν αποφάσεις υψηλού ρίσκου έχουν την τάση να αναζητούν στα πλαίσια της ομάδας κοινή συναίνεση για μια απόφαση. Πετυχαίνοντας ομοφωνία και ακολουθώντας τις συνήθειες της ομάδας το άτομο νιώθει

237 Ό.π., σ.70.

238 Joseph Uri Bar - Levy Jack S., ό.π., σ.465.

239 Ό.π., σ. 466.

προστατευμένο και ψυχολογικά ασφαλές μειώνοντας το άγχος και αυξάνοντας την αυτό εκτίμησή του²⁴⁰.

Το μοντέλο του Janis δημιουργεί αυταπάτες στα μέλη της ομάδας ότι είναι άτρωτα με ηθική ανωτερότητα και ότι συμφωνούν σε όλα. Επίσης δημιουργεί τάσεις απασχόλησης αποκλειστικά με έναν μόνο στόχο, αδιαφορώντας για τυχόν πληροφορίες διαφορετικές με τα πιστεύω της ομάδας. Επιπλέον, η ομάδα παίρνει όλες τις αποφάσεις στο στενό της κύκλο χωρίς να αναζητά άλλες πληροφορίες και δεν εξετάζει έτσι τυχόν εναλλακτικά σενάρια. Δεν μπορεί να αξιολογήσει έτσι άλλες εναλλακτικές ή να διακρίνει το ρίσκο αλλά και τα οφέλη της απόφασης που παίρνουν. Δεν μπορεί να αναπτύξει και να προτείνει διαφορετικούς τρόπους ενέργειας ή να έχει κάποιο σχέδιο σε έκτακτη ανάγκη²⁴¹.

Επίσης εάν κάποιες από τις πληροφορίες ή τις πολιτικές επηρεάζουν αρνητικά την ομάδα ή τους στόχους της, τότε τα μέλη της ομάδας δεν θα τις ευνοήσουν αλλά θα υποβαθμίσουν τις πληροφορίες εκείνες που ενισχύουν τις αντίστοιχες πολιτικές. Οι μειώσεις εξοπλισμών και οι αμυντικές περικοπές, για παράδειγμα, δύσκολα θα γίνουν αποδεκτές από στρατιωτικούς κύκλους γιατί μειώνονται οι πόροι και η επιρροή τους. Οι διάφοροι τρόποι με τους οποίους θα προσπαθήσουν να επηρεάσουν την τελική απόφαση είναι με φιλτράρισμα πληροφοριών, με διάφορες συμβουλές και κατά την εφαρμογή τους. Στη πρώτη περίπτωση έχουν τη δυνατότητα σκόπιμα ή όχι να προωθήσουν συγκεκριμένες αναφορές παρουσιάζοντας μόνο ότι τους συμφέρει. Μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιήσουν την εξειδίκευση που έχουν στον τομέα και να παρουσιάσουν ή να υποστηρίξουν συγκεκριμένες επιλογές προς τους διαμορφωτές απόφασης. Αυτό σημαίνει ότι θα παρουσιάσουν τις δικές τους επιλογές. Τέλος κατά τη εφαρμογή των διαδικασιών με διάφορες καθυστερήσεις στη γραφειοκρατική διαδικασία ή χωρίς να συμπεριφερθούν επαγγελματικά έχουν τη δυνατότητα να ευνοήσουν κάποια επιλογή²⁴².

6.3. Νοοτροπία στην Υπηρεσία

Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί μια Υπηρεσία, δηλαδή το πώς είναι δομημένη και σε τι ρυθμούς και κλίμα λειτουργεί, είναι και αυτός ένας παράγοντας που έχει σημαντικό ρόλο στη σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας. Η εκάστοτε λειτουργία μιας Υπηρεσίας διαμορφώνει τη ροή των πληροφοριών και παρέχει την απαραίτητη ατμόσφαιρα μέσα στην οποία ο αναλυτής καλείται να σκεφτεί δημιουργικά και να

240 Janis Irving L., Groupthink, Psychology Today, 1971. Στο Joseph Uri Bar - Levy Jack S., ό.π., σ. 467.

241 Ό.π., σ. 468.

242 Rourke John, ό.π., σ. σ. 85-86.

εκτιμήσει δεδομένα. Το προσωπικό στίλ και η συμπεριφορά του εκάστοτε προϊσταμένου θα καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο αποκτώνται και διανέμονται οι πληροφορίες στον τομέα που είναι υπεύθυνος και θα δημιουργήσει ή όχι μια σύγκρουση με την καθιερωμένη λειτουργία της Υπηρεσίας. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τις αυταρχικές συμπεριφορές των υπευθύνων Αξιωματικών για την Αίγυπτο, της στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών του Ισραήλ, Αντισυνταγματάρχη Yona Bandman επικεφαλής αναλυτή και Υποστρατήγου Eli Zeira διευθυντή της Υπηρεσίας, οι οποίοι απορρίπτοντας το διάλογο στα πλαίσια της Υπηρεσίας τους και εμμένοντας σε απόλυτες θέσεις συνέβαλαν στο στρατηγικό αμφιγνισμό του 1973.

Επιπλέον, στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της Υπηρεσίας πρέπει να αναφέρουμε το κενό που παρατηρείται μεταξύ της απόφασης και τη εφαρμογής, δηλαδή στο πως η απόφαση που έχει ληφθεί στα προϊστάμενα κλιμάκια καταλήγει να υλοποιείται από συγκεκριμένες υπηρεσίες και άτομα. Ενδέχεται, δηλαδή, να παρατηρηθεί κάποιος υπηρεσιακός παράγοντας των Υπηρεσιών Πληροφοριών σκοπίμως να αρνηθεί να υλοποιήσει τις αποφάσεις και τις κατευθύνσεις των προϊσταμένων του ή των διαμορφωτών αποφάσεων²⁴³.

6.4. Πολιτικοποίηση Πληροφορίας

Η ιδανική σχέση μεταξύ πληροφόρησης και πολιτικής απαιτεί την εξυπηρέτηση των πολιτικών αποφάσεων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο από τις Υπηρεσίες Πληροφοριών με επεξεργασμένες πληροφορίες οι οποίες θα στηρίζονται σε δεδομένα και αποδείξεις. Συνήθως όμως αυτό που συμβαίνει είναι οι πληροφορίες να καθοδηγούνται από τις κατευθύνσεις και τις προτιμήσεις των πολιτικών. Αυτό συμβαίνει γιατί οι πολιτικοί αντί να περιορίζονται στο να θέτουν τα γενικά ερωτήματα στους αναλυτές και να περιμένουν αποτελέσματα, προσπαθούν να επηρεάσουν τις απαντήσεις που θα πάρουν.

Για την πολιτικοποίηση είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε κατά πόσο αυτή συμβαίνει εξαιτίας της αναμενόμενης επίδρασης μιας συγκεκριμένης πληροφορίας στην πολιτική. Η αιτιώδης αυτή σχέση εξαρτάται από το βαθμό που οι διαμορφωτές απόφασης αντιδρούν σε πληροφορίες που υπονομεύουν την πολιτική τους. Εάν τις αγνοούν σημαίνει ότι για τις συγκεκριμένες δεν απαιτείται «μαγείρεμα» των πληροφοριών²⁴⁴.

243 Joseph Uri Bar - Levy Jack S., ό.π., σ. σ. 468 -9.

244 Ό.π., σ. 470.

Η σκόπιμη παραποίηση πληροφοριών από τους αναλυτές συμβαίνει για διάφορους λόγους όπως, έλλειψη αντικειμενικότητας για το θέμα, προτίμηση σε συγκεκριμένες επιλογές και αποτελέσματα, προσπάθεια να είναι πιο υποστηρικτικοί, προσωπικά επαγγελματικά ενδιαφέροντα ή διαφθορά. Η συμπεριφορά αυτή του αναλυτή είναι συνήθως πολύ διακριτική και δεν θεωρείται ως άμεση παρέμβαση στην πολιτική. Ο αναλυτής απλά τροποποιεί με τέτοιο τρόπο την εκτίμηση του ώστε να είναι αρεστή από τους προϊσταμένους του.

Το ζήτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο με υψηλά ιστάμενους αναλυτές στο χώρο των πληροφοριών. Σε επίπεδα που η διαφορά της πληροφόρησης από την πολιτική είναι δυσδιάκριτη, πολύ συχνά οι πολιτικοί ηγέτες θα ρωτήσουν κάποιο υψηλόβαθμο στέλεχος των Υπηρεσιών Πληροφοριών την προσωπική του άποψη για ένα θέμα και το πιο πιθανό είναι να την εκφράσει. Εξάλλου δύσκολα θα μπορούσε κάθε φορά να αρνείται να το κάνει προβάλλοντας ως δικαιολογία την θεωρητική αποχή του προσωπικού των πληροφοριών από την τελική λήψη απόφασης²⁴⁵.

Σημαντικό ρόλο, επίσης, στην πολιτικοποίηση της πληροφορίας έχει το κατά πόσο ο αναλυτής υποστηρίζει την εκάστοτε κυβέρνηση ή αντίστοιχα την αντιπολίτευση. Ανάλογα σε ποιό χώρο ανήκει και σε τι βαθμό δραστηριοποιείται ενδέχεται να διαμορφώνει τις εκτιμήσεις του προωθώντας ιδέες και απόψεις του συγκεκριμένου χώρου. Η συμπεριφορά, αυτή, όσο και αν ακούγεται περίεργη και τυπικά δεν θα έπρεπε να συμβαίνει με έναν δημόσιο λειτουργό που υπηρετεί την εθνική ασφάλεια εντούτοις είναι μια πραγματικότητα. Ο κύριος λόγος βέβαια, πίσω από τέτοιες συμπεριφορές είναι συνήθως οι προσωπικές επιδιώξεις επαγγελματικής ανέλιξης και προαγωγής²⁴⁶.

Επίσης, η πολιτικοποίηση της πληροφορίας παρατηρείται περισσότερο σε αυταρχικά καθεστώτα παρά σε δημοκρατικά. Αυτό συμβαίνει γιατί σε ένα απολυταρχικό καθεστώς υπάρχει συνήθως πολύ λίγος, αν όχι καθόλου, χώρος για διαφωνίες και διαφορετικές απόψεις. Αποτέλεσμα είναι να συμφωνούν όλοι με την κυρίαρχη άποψη του ηγέτη γνωρίζοντας ότι αν διαφωνήσουν οι συνέπειες θα είναι πολύ σοβαρές ίσως και θανατηφόρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο φόβος ο οποίος διαμόρφωνε τις πληροφορίες που παρουσιάζονταν στον Stalin για την επικείμενη επίθεση της Ναζιστικής Γερμανίας στη Σοβιετική Ένωση.

245 Lowenthal M. Mark, 2015, σ. 190.

246 Ο.π., σ. 191.

Ο Stalin ήταν αποδεδειγμένα ένας παθολογικά καχύποπτος τύραννος που εκτελούσε ή έστελνε στη Σιβηρία όσους του αντιτάσσονταν ή ένιωθε ότι τον υπονομεύουν. Το ίδιο συνέβαινε και όταν κάποιος θα έλεγε κάτι διαφορετικό από αυτό το οποίο πίστευε και στην περίπτωση της επίθεσης του 1941, για την οποία είχε την απόλυτη πεποίθηση ότι η Γερμανία δεν θα επιτίθεντο. Η εκκαθάριση που είχε κάνει στην Υπηρεσία Πληροφοριών (Λαϊκό Κομισσαριάτο Εσωτερικών Υποθέσεων (NKVD) το 1937 και 38 είχε προκαλέσει το φόβο σε όλο το δίκτυο των Πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης. Όλο το προσωπικό δούλευε και παρήγαγε προϊόντα με σκοπό να επιβιώσει. Αποτέλεσμα ήταν οι περισσότεροι Αξιωματικοί Πληροφοριών που έρχονταν σε επαφή μαζί του όχι μόνο δεν αμφισβητούσαν το σκεπτικό του αλλά έκαναν τα πάντα για να το υποστηρίξουν κιόλας.

Ο Stalin λάμβανε τις πληροφορίες από τον Υπουργό Εσωτερικών και μετέπειτα επικεφαλής της NKVD Lavrenty Beria και τον Αρχηγό των Στρατιωτικών Πληροφοριών Στρατηγό Filipp Golikov οι οποίοι είχαν επηρεαστεί από την πολιτική πίεση που δέχονταν. Αποτέλεσμα ήταν να φιλτράρουν τις εισερχόμενες αναφορές και να μεταφέρουν στον Stalin αυτά που ήθελε να ακούσει. Φωνές λογικής όπως του Pavel Fitin επικεφαλής του τμήματος εξωτερικού της NKVD, ο οποίος είχε εκτιμήσει σωστά την πρόθεση των Γερμανών για επίθεση δεν άρεσαν στον Stalin άλλα προτιμούσε να ακούει αυτά που ο ίδιος ήθελε από τον Beria.

Παρόλα αυτά και σε κράτη τα οποία είναι δημοκρατικά παρατηρούνται διαφορές στο βαθμό της ελεύθερης έκφρασης των απόψεων. Οι Uri Bar Joseph και Jack Levy δίνουν ένα καλό παράδειγμα χρησιμοποιώντας τη σχέση μεταξύ αναλυτών και αποδεκτών για τους Ισραηλινούς και τους Αμερικανούς. Όπως αναφέρουν οι Ισραηλινοί ένιωθαν πάντοτε πιο άνετα να πουν χωρίς δισταγμούς τις εκτιμήσεις τους ακόμα και αν αυτές ήταν σε πλήρη αντίθεση με τις πολιτικές προτιμήσεις και αντιλήψεις των αποδεκτών τους. Σε αντίθεση με τους Αμερικανούς συναδέλφους τους που συμπεριφέρονταν με μια εντελώς διαφορετική νοοτροπία πιο προσεγγμένης προσέγγισης στις εκτιμήσεις τους²⁴⁷.

Συνοψίζοντας στο κεφάλαιο αυτό εξετάσαμε πως η ανθρώπινη φύση με όλα τα ιδιαίτερα γνώρισμά της (συναίσθημα, ιδιοσυγκρασίες, προκαταλήψεις) καθοδηγεί το άτομο να αντιλαμβάνεται, να επεξεργάζεται αλλά και να μεταδίδει στους αποδέκτες τις πληροφορίες και τα νέα δεδομένα.

Είδαμε, επίσης πως συμπεριφέρεται στα πλαίσια μικρών ομάδων συνεργασίας και πως μεγεθύνονται σε υπερθετικό βαθμό οι προσωπικές αδυναμίες του καθενός στα πλαίσια

247 Joseph Uri Bar - Levy Jack S., ό.π., σ. σ. 471-472, 476-481

της ομάδας. Εστίασαμε ακόμα, στην πολιτικοποίηση της πληροφορίας παρουσιάζοντας τους λόγους (φόβο, προσωπική ανέλιξη και προτιμήσεις) που ωθούν προς αυτή τη συμπεριφορά. Όλα βέβαια τα παραπάνω σε συνδυασμό με τη σχέση αλληλεξάρτησης αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας, η οποία όταν δεν λειτουργεί σωστά οδηγεί σε αναπόφευκτα λάθη και αποτυχίες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάσαμε τη θεωρία του δομικού ρεαλισμού, σύμφωνα με τους Waltz και Mearsheimer, πάνω στην οποία εξηγείται η συμπεριφορά των κρατών. Επισημαίνεται, από τον Mearsheimer, η ύπαρξη αστάθμητων παραγόντων που μπορεί να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην έκβαση μιας στρατιωτικής επιχείρησης, όπως οι πληροφορίες.

Στη συνέχεια εξετάσαμε τα τρία επίπεδα ανάλυσης συστημικό, κρατικό και ατομικό και αναλύσαμε τα υποδείγματα του Allison για τη διαδικασία λήψης απόφασης διαπιστώνοντας τη σημασία που έχουν οι πληροφορίες σε αυτά. Το υπόδειγμα του ορθολογικού δρώντος είναι αυτό που προτιμούν οι περισσότεροι αναλυτές. Αυτό γιατί σε σχέση με τα άλλα υποδείγματα χρειάζεται να συγκεντρωθούν σχετικά λιγότερα δεδομένα και πληροφορίες και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο παρέχει μία «ανέξοδη προσέγγιση» της πραγματικότητας. Τα άλλα δύο μοντέλα απαιτούν μεγάλο όγκο πληροφοριών και αντίστοιχη ανάλυση.

Έπειτα εξετάσαμε το ατομικό επίπεδο ανάλυσης σύμφωνα με τον Jervis είδαμε την αλληλεπίδραση μεταξύ των δρώντων στη διαδικασία λήψης απόφασης καθώς επίσης και το ρόλο που έχουν σε αυτή τη διαδικασία οι αντιλήψεις και η ψυχολογία των διαμορφωτών αποφάσεων.

Ακόμα, προσδιόρισαμε τις βασικές έννοιες της κατασκοπείας, της πληροφορίας και της πληροφόρησης και παρουσιάσαμε τις βασικές δραστηριότητες και λειτουργίες των Υπηρεσιών Πληροφοριών σε ότι αφορά τη συλλογή πληροφοριών αλλά και την κατασκοπεία. Είδαμε αναλυτικά τις λειτουργίες του Κύκλου πληροφοριών και εντοπίσαμε δυσχέρειες και προβλήματα που ανακύπτουν.

Παρουσιάσαμε επίσης τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας και εντοπίσαμε τις παθογένειες που οδηγούν στην αποτυχία πληροφοριών και το στρατηγικό αιφνιδιασμό. Καταδείξαμε, έτσι τη σημασία που έχει η ορθή λειτουργία της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας για τους στόχους και τις επιδιώξεις των κρατών. Τονίσαμε επίσης την ανάγκη, ο αποδέκτης της πληροφορίας να έχει κάνει σαφές τι ακριβώς ζητάει από τον αναλυτή, επισημαίνοντας τη στενή σχέση που πρέπει να αναπτυχθεί μεταξύ των δυο πλευρών για καλύτερα αποτελέσματα.

Μελετήσαμε τους γνωστικούς, ψυχολογικούς συναισθηματικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του κάθε ατόμου ξεχωριστά αλλά και στα πλαίσια μιας

ομάδας ή ενός συνόλου. Εστιασαμε στην ανθρώπινη φύση και όλα τα ιδιαίτερα γνωρίσματά της (συναισθήματα, ιδιοσυγκρασίες, προκαταλήψεις) και στην πολιτικοποίηση της πληροφορίας παρουσιάζοντας τους λόγους (φόβο, προσωπική ανέλιξη και προτιμήσεις) που ωθούν προς αυτή τη συμπεριφορά.

Καταλήγοντας μπορούμε να αναφέρουμε ως κυριότερα συμπεράσματα τα εξής:

- Ο ρόλος της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας είναι βασικός για τη διαδικασία λήψης απόφασης στις διεθνείς σχέσεις και καταδεικνύεται από πληθώρα ιστορικών παραδειγμάτων.

- Οι αποτυχίες πληροφοριών που οδήγησαν σε στρατιωτικούς αφηνδιασμούς οφείλονται σε ένα συνδυασμό παραγόντων. Μπορούμε να αναγνωρίσουμε πολλούς διαφορετικούς παράγοντες με κυριότερους τις προσωπικές αντιλήψεις, την ομαδοποιημένη σκέψη και τα προβλήματα στη δομή των Υπηρεσιών Πληροφοριών.

- Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιούνται οι λειτουργίες και οι εσωτερικές διαδικασίες του Κύκλου Πληροφοριών, από όλους τους συμμετέχοντες στη διαδικασία αυτή μειώνει ή αυξάνει τις πιθανότητες για αποτυχία πληροφοριών.

- Αν και ο άνθρωπος θεωρείται κλειδί και ο πιο σημαντικός παράγοντας για τη διαδικασία λήψης απόφασης σε όλα τα επίπεδα ανάλυσης, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι είναι αποκλειστικά υπεύθυνος για τις αποτυχίες πληροφόρησης. Για να φτάσουμε σε μια αποτυχία της πληροφόρησης θα πρέπει να υπάρξει ένας συνδυασμός πολλών παραγόντων σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης.

- Ο τρόπος επικοινωνίας μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας επηρεάζει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η παράλληλη εργασία αντί για κοινή συνεργασία οδηγούν σε σπατάλη χρόνου και προσωπικού.

- Οι αποδέκτες της πληροφορίας πρέπει να είναι σε συνεχή διάλογο με τον αναλυτή και να του δίνουν ξεκάθαρη κατεύθυνση του τι θέλουν, θέτοντας προτεραιότητες.

- Στις περισσότερες, περιπτώσεις η αποτυχία πληροφόρησης οφείλεται στην πολιτική και τη ψυχολογία πάρα σε δυσλειτουργία της Υπηρεσίας. Στηρίζεται δηλαδή περισσότερο στη νοημοσύνη και τις τάσεις των ηγετών παρά στη γραφειοκρατία.

- Η εκτίμηση του αναλυτή πρέπει να περιορίζεται στα στοιχεία που διαθέτει όσο και αν επιθυμεί να αποδειχτεί σωστός. Η ακρίβεια της εκτίμησης του θα βασιστεί σε αυτά τα δεδομένα σε συνδυασμό με τη διαίσθηση και το ένστικτο του.

- Τον κυριότερο ρόλο στην ψυχολογία τον έχει η προσωπικότητα του καθενός, η οποία επηρεάζει συνειδητά και ασυνείδητα τη συμπεριφορά του χωρίς συνήθως αυτή να αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου.
- Ο καλύτερος τρόπος για να εξηγήσουμε μια ανθρώπινη απόφαση είναι να την αναλογιστούμε ως μια ανάμειξη ορθολογικών και μη λογικών στοιχείων.
- Το προσωπικό στιλ και η συμπεριφορά του εκάστοτε ηγέτη ή προϊσταμένου επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το είδος των πληροφοριών που του προωθούνται. Αυταρχικές και απόλυτες συμπεριφορές προκαλούν φόβο και διστακτικότητα στους υφισταμένους με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν την πραγματικότητα ως έχει.
- Η σχέση μεταξύ αναλυτών και αποδεκτών είναι συμβιωτική και διαδραστική, οι διαμορφωτές αποφάσεων επιζητούν μια καλή ανάλυση ενώ αντίστοιχα οι καλοί αναλυτές κάποιον για να υπηρετήσουν.
- Σε πολλές περιπτώσεις οι πολιτικοί προσπαθούν να επηρεάσουν την εκτίμηση των αναλυτών ώστε να λάβουν τις πληροφορίες που οι ίδιοι επιθυμούν ανεξάρτητα από τα δεδομένα.
- Η σχέση μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας είναι καίρια για τη διαδικασία λήψης απόφασης. Αυτή επηρεάζεται από διάφορες μεταβλητές όπως γνωστικούς, συναισθηματικούς, και ψυχολογικούς παράγοντες και ατομικά πιστεύω καθώς και από την προσωπικότητα τόσο του αναλυτή όσο και του αποδέκτη.

Κλείνοντας την εργασία αυτή, διαπιστώνουμε ότι παρά την τεχνολογική εξέλιξη ο βασικότερος παράγοντας στις δραστηριότητες των πληροφοριών παραμένει ο άνθρωπος. Είτε αυτός είναι αναλυτής, πράκτορας ή μέλος της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας του κράτους η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας του καθορίζουν την συμπεριφορά τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ όλων των δρώντων στην παραπάνω διαδικασία σε όλα τα επίπεδα λήψης απόφασης, έως το τελικό αποτέλεσμα, καθορίζουν και διαμορφώνουν το ίδιο το τελικό αποτέλεσμα. Στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας με τις συνεχώς μεταβαλλόμενες προκλήσεις και απειλές η ανάπτυξη και σωστή λειτουργία της σχέσης αναλυτή και αποδέκτη της πληροφορίας παραμένει ακόμα μια παράμετρο στην οποία πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αποστολίδης Παύλος, *Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών στο Εθνικό Σύστημα Ασφάλειας: Η Περίπτωση της ΕΥΠ*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολίτικης, Αθήνα, 2007.

Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Δόγματος, *ΣΚ 31-14 Δόγμα Πληροφοριών του Στρατού Ξηράς*, ΤΥΕΣ, Αθήνα, 2005.

Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Εκπαιδύσεως, *ΕΕ 151-1 Πληροφορίες Μάχης*, ΤΥΕΣ, Αθήνα, 1999.

Γερολυμάτος Ανδρέας, *Κατασκοπεία στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Κάκτος, 2001.

Ιωαννίδου Κρίστου, *Συλλογή & Διαβίβαση Πληροφοριών κατά την διεξαγωγή Επιχειρήσεων στην Αρχαία Ελλάδα*, Στρατοί και Τακτικές, Τευχ.2, 2010.

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και αιφνιδιαστικές επιθέσεις*, Αθήνα, εκ. Ελληνικά Γράμματα, 2000.

Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομία και κατασκοπεία, θεωρία και πράξη*, Αθήνα, εκ. Ποιότητα, 2010.

Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομική Κατασκοπεία και Διεθνείς Σχέσεις*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2008.

Mearsheimer John, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. μτφρ. Κολιόπουλος Κ., Αθήνα, εκ. Ποιότητα, 2011.

Ονήσανδρου (ή Ονασάνδρου), *Στρατηγικός*.

Σταμάτη Ευάγγελου, *Αρχιμήδου Απαντα*, Τόμος Α΄, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Αθήνα, 1970.

Χαρατσής Ευάγγελος – Έκτωρ, *Καρλομάγνος. Ο θεμελιωτής της Δυτικής Ευρώπης*, Στρατιωτική Ιστορία, Τευχ. 105, 2005.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Allison Graham, *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*, The American Political Science Review, Volume 63, Issue 3, 1969.

Anderson Elizabeth E., *The Security Dilemma and Covert Action: The Truman Years*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence Vol. 11 Issue 4, Routledge, 1998.

Arquilla John-Ronfeldt David, *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, Rand, National Defense Research Institution, 1997.

Atran Scott, A Failure of Imagination (Intelligence, WMDs, and "Virtual Jihad"), Centre National de la Recherche Scientifique, Studies in Conflict & Terrorism, 29:285–300, Taylor & Francis Group, LLC, 2006.

Beasley Christina, *A Comparative Study of US and Soviet HUMINT Tradecraft during the Cold War*, University of Cambridge, 2013.

Bennett Richard M, *Espionage: An Encyclopedia of Spies and Secrets*, Virgin Books Ltd., 2002.

Best Richard A. Jr., *Intelligence Information: Need-to-Know vs. Need-to-Share*, Congressional Research Service, Washington, 2011.

Betts Richard K. – Mahnken Thomas G., *Paradoxes of Strategic Intelligence. Essays in Honor of Michael I. Handel.*, Taylor & Francis e-Library, London, Frank Cass Publishers.

Betts Richard K., *Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are Inevitable*, World Politics, Vol. 31, No. 1. Johns Hopkins University Press, 1978.

Betts Richard K., *Enemies of Intelligence. Knowledge and Power in American National Security*, New York, Columbia University Press, 2007.

Boisot M. H., *Knowledge Assets*, Oxford, Oxford University Press, 1998.

Breakspear Alan, *Intelligence and National Security, Vol. 28, No. 5, A New Definition of Intelligence*. Routledge, 2013.

Brulé David J., *The Poliheuristic Research Program: An Assessment and Suggestions for Further Progress*, International Studies Review, Vol. 10, No. 2, Wiley, 2008.

Burton Bob, *Top Secret: The Dictionary of Espionage and Intelligence*, Citadel Press

Books, 2005.

Central Intelligence Agency, *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*, US Government, 2009.

Central Intelligence Agency, *Intelligence and Policy: The Evolving Relationship*, Center for the Study of Intelligence, Roundtable Report, 10 November 2003, Georgetown University, Washington, D.C., 2004.

Clausewitz Carl V. , *On War*, Ed. and Transl. by Michael Howard and Peter Paret, New Jersey, Princeton University Press Princeton, 1976.

Dacey Raymond - Carlson Lisa J., *Traditional Decision Analysis and the Polyheuristic Theory of Foreign Policy Decision Making*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 48 No. 1, Sage Publications, 2004.

Debruyne Emmanuel, *Espionage, in: 1914-1918*, International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, Freie Universität Berlin, Berlin 2014.

Donovan G. Murphy, *Intelligence Rams and Policy Lions*, Central Intelligence Agency, Studies in Intelligence, Air War College, 1986.

Eftimiades Nicholas, *China's Ministry of State Security: Coming of Age in the International Arena*, in *Occasional Papers/Reprint Series in Contemporary Asian Studies No 2*, School of Law, University of Maryland, 1992.

Gallo Andre Le, *Covert Action: A Vital Option in U.S. National Security Policy*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Vol. 18, Issue 2, Routledge.

Gates Robert M., *Guarding against Politicization, A message to Analysts*, Studies in Intelligence, 36, No 5, CIA, 1992.

Gentry John A., *Intelligence Failure Reframed*, Political Science Quarterly Vol. 123, No. 2, Academy of Political Science, 2008.

Gerrig Richard J. & Zimbardo Philip, *American, Glossary of Psychological Terms, Psychology And Life*, Psychological Association, Boston, Pearson Education, 2002.

Gookins Amanda J., *The Role of Intelligence in Policy Making*, SAIS Review, Volume 28, Number 1, Johns Hopkins University Press, 2008.

Handel, Michael I., *Leaders and Intelligence*, Studies in Intelligence, Routledge; Reprint edition, 1989.

Handel, Michael I., *Intelligence and the problem of strategic surprise*, Journal of Strategic

Studies, Vol7:3.

Handel, Michael I., *War, Strategy and Intelligence*, Studies in Intelligence, Routledge, 1989.

Herman Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.

Herman Michael, *Intelligence Services in the Information Age*, Oxford/New York: Frank Cass Publishers, 2001

Heuer Richards J. Jr., *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, CIA, 1999.

Heymann Hans Jr., *The Intelligence-Policy Relationship*, Intelligence Analysis ANA 630, No. 1 Joint Military Intelligence College (Ed.), Washington: DC: Joint Military Intelligence College, 1984.

Hilsman Roger, *To move a Nation: The Politics of Foreign Policy in the Administration of John F. Kennedy*, New York, Doubleday & Company 1967.

Hitchcock Walter T., *The intelligence revolution: A historical perspective proceeding of the Thirteenth Military History Symposium*, U.S. Air Force Academy, Military History Symposium (U.S.), Colorado Springs, Colorado, 1988.

Hughes Thomas L., *The Fate of Facts in a World of Men – Foreign Policy and Intelligence Making*, Foreign Policy Association, Headline Series No 233, new York, 1976.

Hulinck Arthur S., *Fixing the Spy Machine: Preparing American Intelligence for the Twenty – First Century*, Praeger Publishers, 1999.

Hulinck Arthur S., *What's Wrong with the Intelligence Cycle?*, Intelligence and National Security Volume 21, Issue 6, Routledge , 2006.

Hulnick Arthur S., *The Intelligence Producer-Policy Consumer Linkage*, New Orleans, American Political Science Association, 1985.

Jackson R. & Sorensen G., *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών σχέσεων. Η σύγχρονη συζήτηση*, μτφρ. Κωνσταντινίδης Χ., Αθήνα, εκ. Gutenberg, 2006.

Janis Irving L., *Groupthink*, *Psychology Today*, 1971.

Janis Irving L., *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes*, Boston, Houghton Mifflin, 1982.

Jensen Mark A., *Intelligence Failures: What Are They Really and What Do We Do about Them?* Intelligence and National Security, Volume 27, Issue 2, 2012.

- Jervis Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, New Jersey, Princeton University Press, 1976.
- Jomini Baron Antoine Henri de, *The Art of War*, London, Pennsylvania, Greenhill Books, 1992.
- Joseph Uri Bar - Levy Jack S., *Conscious Action and Intelligence Failure*, Political Science Quarterly, Vol.124. Issue 3, 2009.
- Kent Sherman, *Strategic Intelligence for American*, World Policy, Princeton, Princeton University Press, 1949.
- Kibbe Jennifer D., *The Rise of the Shadow Warriors*, Foreign Affairs, Vol. 83, No. 2, 2004.
- Lerner Lee K. and Lerner Brenda Wilmoth, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security*, Thomson Learning, The Gale Group Inc, 2004.
- Levite Ariel E., *Intelligence and Strategic Surprises*, Columbia University Press, 1987.
- Lewis Oliver, *An Examination of the Personality Types of Three Intelligence Leaders Within the British Intelligence Community*, E-International Relations Students, 2008.
- Lonsdale David J., *Intelligence Reform: Adapting to the Changing Security Environment*, Comparative Strategy, 31:5, Taylor & Francis Group, 2012.
- Lowenthal M. Mark, *Intelligence from Secrets to Policy, 3rd ed.*, Washington DC: SAGE Publications, 2015.
- Lowenthal M. Mark, *Tribal Tongues: Intelligence Consumers, Intelligence Producers*, Washington Quarterly, CQ Press, 1992.
- Lowenthal Mark M., *A Disputation on Intelligence Reform and Analysis: My 18 Theses*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence N.26, Routledge, 2013.
- Luttwak Edward N., *Η Υψηλή Στρατηγική της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Εκ. Τουρίκη, 2009.
- Luttwak Edward-Koehl Stuart L., *The Dictionary of Modern War: A Guide to the Ideas, Institutions and Weapons of the Modern Military Power Vocabulary*, Gramercy Books, 1999.
- Luva As Jay, *Napoleon's use of Intelligence: The Jena Campaign of 1806*.
- McCrae, R. & Allik, J., *The Five Factor Model of Personality Across Cultures*. London, Plenum, 2002.

Mindtools, *Emotional Intelligence in Leadership Learning How to Be More Aware*, Article, 2011,

Mintz, Alex, and Nehemia Geva. *The poliheuristic theory of foreign policy decision making*. στο ό.π., *Decision making on war and peace*, Boulder, CO: Lynn Rienner. 1997.

Moore David T., *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, National Defense Intelligence College, Washington, 2011.

Posen Barry, *The Sources of Military Doctrine*, New York, Cornell University press, 1984.

Rosenbach, Peritz Eric and Aki. *The Role of Private Corporations in the Intelligence Community*. Memorandum, *Confrontation or Collaboration? Congress and the Intelligence Community*, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2009.

Rourke John, *International Politics on the World Stage*, 12th Edition, New York City, McGraw-Hill Companies, 2008.

Rugoff Nick - Howell Christopher, *Don't Blame the Spies: An Interview with Paul Pillar*, The Politic, Interview, 2011.

Sheldon Rose Mary, *The ancient imperative: Clandestine Operations and Covert Action*, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Taylor & Francis, 1997.

Shenon Philip, *The Commission: The Uncensored History of the 9/11 Investigation*, New York: Twelve, 2008.

Shlaim Avi, *Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War*, World Politics, 28, 1976.

Smith Jeff, *The Presidents that we imagine. Two centuries of White House Fictions*, The University of Wisconsin Press, 2009.

Snider, L. Britt, *The Agency and the Hill: CIA's Relationship with Congress, 1946–2004*, CIA, The Center for the Study of Intelligence, Washington, Government Printing Office (GPO), 2008.

Trafton Dwight E., *"Intelligence Failure" and its Prevention*, Naval War College, Newport, 1994.

Tzu Sun, *Η τέχνη του πολέμου*, Infobooks, 2003.

US Department of Defense, *Dictionary of Military and Associated terms*, Joint Publication 1-02, 2015.

US Joint Chiefs of Staff, *Joint Intelligence*, Joint Publication 2-0, 2013.

US National Counterintelligence Policy Board, *The National Counterintelligence Strategy of the United States of America 2007*, Office of the Director of National Intelligence, US National Intelligence Service, 2007.

Waltz Edward, *Information Warfare: Principles and Operations*, Boston, Artech House, 1998.

Waltz Kenneth, *Man, the State, and War*. New York, Columbia University Press. 1959.

Waltz Kenneth, *Theory of International Politics.*, New York, 1979.

Warner Michael, 'Wanted: A Definition of "Intelligence"', *Studies in Intelligence* 46, 2002.

Wheaton Kristan J., *Evaluating Intelligence: Answering Questions Asked and Not*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 22/4, 2009–2010.

Wohlstetter Roberta, *Cuba and Pearl Harbor: Hindsight and Foresight*, Memorandum The Office of the assistant Secretary of Defence/International Security Affairs, The RAND Corp., 1965,

Wohlstetter Roberta, *Pearl Harbor: Warning and Decision 1st Ed.*, Stanford University Press, 1962.

Δικτυακές Πηγές

<http://dx.doi.org/10.15463/ie1418.10317>. (Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://media.nara.gov/dc-metro/rg-263/6922330/Box-9-111-5/263-a1-27-box-9-111-5.pdf>,

(Πρόσβαση Νοε -2015).

http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf (Πρόσβαση Νοε -2015).

Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/decision-maker>

(Πρόσβαση Νοε -2015).

Central Intelligence Agency, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm (Πρόσβαση Νοε -2015).

Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gr.html> (Πρόσβαση Νοε -2015).

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/H/Roman/Texts/Onasander/I*.html

(Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://thepolitic.org/dont-blame-the-spies-an-interview-with-paul-pillar>

(Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx?tab=3> (Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://www.e-ir.info/2008/05/25/an-examination-of-the-personality-types-of-three-intelligence-leaders-within-the-british-intelligence-community> (Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://www.nato.int/docu/review/2013/cyber/timeline/EN/index.htm>

(Πρόσβαση Νοε -2015).

<http://www.pem.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2013/04/Cambridge-Paper-CBeasley.pdf>

(Πρόσβαση Νοε -2015).

<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf> (Πρόσβαση Νοε -2015).

https://www.mindtools.com/pages/article/newLDR_45.htm (Πρόσβαση Νοε -2015).

MI5 – UK Security Service, <https://www.mi5.gov.uk/home/about-us/what-we-do/the-threats/espionage/what-is-espionage.html> (Πρόσβαση Νοε -2015).

Oxford Dictionary, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/intelligence>

(Πρόσβαση Νοε -2015).